

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I ИЗВЪНРЕДНА СЕСИЯ

Брой 26

София, четвъртък, 22 октомврий

1931 г.

31. заседание

Срѣда, 21 октомврий 1931 година.

(Открито отъ подпредседателя Н. Захариевъ въ 16 ч. 10 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е :

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народнитѣ представители:
Герго Цокевъ, Димо Ташевъ, Едрю Шидерски,
Александъръ Орозовъ, Никола Алексиевъ,
Александъръ Радоловъ, Боянъ Мелнишки, Лона
Гюровъ и Димитъръ Икономовъ 517

Проектоотговоръ на тронното слово. (Първо четене — продължение разискванията) 517
Дневенъ редъ за следващото заседание 546

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

Присъствуватъ нужното число народни представители, за да е заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ г. г. народни представители: Алексиевъ Никола, Апостоловъ Драгомиръ, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Геневъ Георги, Георгиевъ Стойчо, Говедаровъ Георги, Дичевъ Петко, Домузчиевъ Василь, Дрънски Димитъръ, Запряновъ Петко, Икономовъ Андрей, Икономовъ Димитъръ, Каназирски Георги, Каракашевъ Никола, Константиновъ Тома, Костовъ Георги, Кършовски Крумъ, Лоловъ Сава, Ляпчевъ Андрей, Маджаровъ Рашко, Мартулковъ Алекси, Мелнишки Боянъ, Момчиловъ Тодоръ, Мошановъ Стойчо, Николовъ Лазаръ, Орозовъ Александъръ, Петровъ Никола, Радоловъ Александъръ, Рангеловъ Раденко, Ризовъ Стойне, Русевъ Иванъ, Сажзовъ Янко, Сапунджиевъ Никола, Статевъ Христо, Стояновъ Георги, Томчевъ Ангелъ, Христовъ Трайко, Цановъ Стефанъ, Цокевъ Герго, Чорбаджиевъ Петко, Шидерски Едрю и Янакиевъ Василь)

Бюрото на Камарата е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Герго Цокевъ — 4 дни;
На г. Димо Ташевъ — 3 дни;
На г. Едрю Шидерски — 4 дни;
На г. Александъръ Орозовъ — 2 дена;
На г. Никола Алексиевъ — 3 дни;
На г. Александъръ Радоловъ — 2 дена;
На г. Боянъ Мелнишки — 3 дни;
На г. Лона Гюровъ — 2 дена; и
На г. Димитъръ Икономовъ — 4 дни.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: първо четене проектоотговора на тронното слово — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представител г. Владимиръ Молловъ.

П. Стоевъ (раб): (Къмъ министъръ-председателя) Г. министре! Кога ще отговорите на питането за бититѣ депутати Неновъ и Русиневъ?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Тѣ не се оплакватъ, ти се оплаквашъ заради тѣхъ!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Когато г. министърътъ е готовъ, ще отговори.

В. Молловъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Както тронното слово, така и прочетениятъ проектоотговоръ на тронното слово съдържатъ въ себе си общи положения, които днешниятъ кабинетъ си е поставилъ за задача да осъществи. Така редактирани, тѣ не съдържатъ въ себе си нищо, което би могло да възбуди едно противоречие отъ моя страна. Азъ бихъ могълъ напълно да ги възприема, като едни директиви, които всѣко едно правителство въ днешно време би си начертало.

Нѣщо повече. Въ тронното слово се посочватъ за вънасяне и обсъждане отъ Народното събрание нѣколко проекти, които сж изработени отъ по-рано. По-важнитѣ отъ тѣхъ сж: законопроектътъ за прѣжитѣ данѣци, който има за целъ да обедини цѣлата материя по прѣжкото облагане и законопроектътъ за бюджета, отчетността и предприятията. Тѣ сж работени дълго време въ Министерството на финанситѣ и сж намѣрени готови отъ моя замѣстникъ. Азъ бихъ казалъ, че бившето правителство бѣ приготвило и проекта за картелитѣ и трѣстоветѣ, който сега ще се разисква въ Народното събрание на второ четене, внесень тукъ съ известни измѣнения отъ новия министъръ на търговията. Сжщо така новата властъ възприе началото, което ние поставихме за търговията съ зърнени храни.

Е. Поповъ (з): Съ тази само разлика, че ние го направихте въ края на вашето управление, а новата властъ — въ началото.

Н. Пждаревъ (д. сг): Значи, продължили сте работата.

С. Мошановъ (д. сг): Нито това, че ние го направихме въ края, нито това, че ние го направихте въ началото, е по наша или ваша вина.

В. Молловъ (д. сг): Дали е било своевременно, дето ние го направихме къмъ м. декемврий миналата година, когато

3/4 от нашето население можа да се снабди с зърнени краи за своята прехрана и ние по-сетне да отпочнем да изкупуваме свободните запаси, или е съвременно да се направи, когато почва новата реколта, и какви резултати ще даде това продължение на едно начинание, което се смѣташе тогава като нѣщо свършено изключително и извънредно — това ще видимъ въ края на бюджетното упражнение, следователно, къмъ срѣдата на идната година; тогава ще ценимъ финансовитѣ и стопанскитѣ резултати на това мѣроприятие. Азъ го посочвамъ само, за да изтъкна едно положение — че въ мѣроприятията на новото правителство има известна приемственост, че то не се отказва отъ инициативитѣ, които бѣха поети отъ бившето управление, че внася известни законопроекти на бившото правителство безъ измѣнение, въ други внася поправки, които то намира за добре — това е негово право — и ще остане на Народното събрание да обсъди, да прецени дали въ този пѣтъ на приемственост ние следва да вървимъ въ идущитѣ месеци и години. Азъ мисля, че това е едно добро начинание и че то е единъ залогъ за създаване на едни по-правилни условия въ нашитѣ обществени отношения. Задачитѣ, които има да разрешава държавната власт, не се поставятъ изключително и бързо въ едни опредѣлени моменти; тѣ се слагатъ отъ живота тогава, когато жизненитѣ условия ги налагатъ и всѣко едно управление има грижата да ги разрешава. Както е имала грижата да ги разрешава властта, изходяща отъ Демократическия съговоръ, така сѣщо ще има тази грижа и властта, която изхожда днесъ отъ Народния блокъ.

Е. Поповъ (з): Но не да създава закони и да не ги прилага.

В. Молловъ (д.сг): Мжнотилта въ осъществяването на известни реформи трѣбва да търсимъ другаде — въ особениѣ условия, въ които живѣе днесъ цѣлитѣ свѣтъ, трѣбва да я търсимъ въ стопанската криза, за причинитѣ на която отъ тази трибуна вече се говори доста много, за да бѣда свободенъ да не се връщамъ върху тѣхъ.

Стопанската криза днесъ не е българска, тя не е английска, не е германска, не е американска; тя е свѣтова и дълбока.

П. Капетовъ (раб): Тя е на капитализма.

В. Молловъ (д.сг): Нейното изживѣване ще бѣде продължително, както е продължително и създаването на новѣ свѣтъ споредъ други планове или други разбирания. Важното е да се изтъкне, че нейното изцѣряване не може да настѣпи бързо, че то е свързано съ по-дълъгъ периодъ време и, следователно, налага едно по-обективно отнасяне къмъ въпроситѣ, които тя поражда. Нейното изцѣряване, нейното изживѣване не може да се търси само на национална база; то ще трѣбва да се търси на международна почва чрезъ международни мѣроприятия, чрезъ една политика, която ще води къмъ създаването на нови констелации, на нови сдружавания, на нови пѣтища и нови разрешавания, каквито днесъ не биха могли дори да бѣдатъ очертани. Но това, което азъ желая повече да обсъди, то е отражението на стопанската криза въ финансовата област, въ областта на държавнитѣ финанси. Доскоро се твърдѣше, пъкъ виждамъ, че нѣкои и днесъ иматъ такава наклонност да твърдятъ, че финансовата криза е засѣгнала само отдалѣни страни и че — примѣрно — въ България тя се дължи не на международни причини, но се дължи на изключително мѣстни условия, на изключително мѣстни причини.

Е. Поповъ (з): Които сѣ я засилили.

В. Молловъ (д.сг): Финансовата криза, г. г. народни представители, не е българска — тя съществува въ цѣлия свѣтъ. Тя днесъ се очертава чрезъ едни грамадни дефицити въ всичкитѣ бюджети. Достатъчно е да четете последнитѣ известия за тримесечнитѣ приключвания, напр., на единъ отъ най-цѣтущитѣ бюджети въ свѣта, този на Съединенитѣ щати. За първитѣ три месеца отъ бюджетното упражнение, бюджетътъ на Съединенитѣ щати е приключенъ съ единъ дефицитъ отъ 438 милиона долара.

Е. Поповъ (з): Безъ да сключватъ заеми.

В. Молловъ (д.сг): Това единъ дефицитъ за три месеци, въ български пари, отъ 50 милиарда лева, когато е известно, че Съединенитѣ щати винаги сѣ имали излишѣкъ — отъ дълго време, не само следъ войната, а отъ времента преди войната, винаги сѣ били съ излишѣци.

Да посочвамъ ли тежкото положение, въ което се намира бюджетътъ на Англия — до такава степенъ, тежко положение, щото Англия биде принудена да се откаже отъ една нейна вѣковна традиция и да прибѣгне къмъ единъ националенъ кабинетъ; а водачътъ на трудовата партия се реши на едно разцепление въ своята собствена партия, за да създаде една обща отговорност на всички управляващи елементи за излизане отъ тая криза?

Французкиятъ бюджетъ — а Франция сега стои начело на държавитѣ, които се считатъ като-че-ли най-малко засѣгнати отъ съществуващата стопанска и финансова криза — има единъ дефицитъ отъ 6 и половина милиарда французки франка, нѣщо, което сѣщо-тъй не е било установявано; не е съществувало въ последнитѣ години. Всичко туй доказва — безъ да влизамъ по-нататѣкъ да говоря за победенитѣ държави, за Германия, за Австрия, за Унгари и т. н., както и за неутралнитѣ — че действително съществува една тежка финансова криза и че причинитѣ на тая тежка финансова криза сѣ причини отъ единъ по-общъ, единъ по-дълбокъ характеръ, причини, които ние трѣбва да търсимъ въ общия стопански маразмъ, въ общата стопанска криза.

Ние отбелязваме и у насъ сѣщитѣ явления, и то не отъ сега, а отъ доста дълго време; отбелязваме ги вследствие на туй, че ние се намираме въ сравнително много по-тежко положение, отколкото другитѣ държави. Но дефицититѣ у насъ — сѣ изключение на малки оазиси — съществуватъ отъ започването на европейската война и водятъ къмъ едни по-леки или по-мжкни ликвидации съ срѣдства, които обикновено не могатъ да бѣдатъ добити по редовенъ начинъ, защото такива извънредни положения не могатъ да се цѣрятъ, освенъ съ извънредни срѣдства. Ами ние имаме дефицити отъ 1918/1919 г. Презъ 1921/1922 г. бюджетътъ се приключва съ единъ дефицитъ отъ 850 милиона лева.

С. Кирчевъ (з): Ами презъ 1923 г. колко дефицитъ има?

В. Молловъ (д.сг): И тогава има. Бюджетътъ за 1923/1924 г. има единъ дефицитъ отъ 115 милиона лева. Сега ще ви прочета цифри, щомъ се интересувате.

С. Кирчевъ (з): Струва ми се, че имаше единъ излишѣкъ отъ 150 милиона лева.

В. Молловъ (д.сг): Не. Ако имаше излишѣкъ, той нѣмаше да бѣде загубенъ. Азъ ще ви прочета всички данни, които ви интересуватъ.

С. Кирчевъ (з): Да, но следъ това се оформиха извънреднитѣ разходи за 9 юний.

В. Молловъ (д.сг): Азъ ще ви прочета цифри и за начина на ликвидацията на бюджетитѣ, както и цифри какъ сѣ внасяни бюджетитѣ и какви дефицити оставатъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Я кажете колко бѣше бюджетътъ въ 1922 г., а следъ това въ 1923 г. на колко вие увеличихте бюджета?

В. Молловъ (д.сг): Да, ще ви кажа.

Сѣщиятъ земледѣлецъ: И после, кажете, вие лично чувствувате ли нѣкаква криза?

С. Мошановъ (д.сг): Този е най-сериозниятъ въпросъ, на който трѣбва да се даде отговоръ!

В. Молловъ (д.сг): Ето какъ сѣ приключени бюджетитѣ. Вие отъ това се интересувате, нали?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Да.

В. Молловъ (д.сг): За бюджета презъ 1920/1921 г. постѣпватъ приходи 2.008.000.000 л., а разходвани сѣ 1.853.000.000 л. — посоченъ излишѣкъ 155.000.000 л. крѣгло, останали ангажменти по този бюджетъ и изплатени презъ идущата година 172.000.000 л. За бюджета презъ 1920/1921 г. постѣпватъ 3.000.000.000 л., а сѣ разходвани 3.516.000.000 л., следователно имаме единъ дефицитъ отъ 514.000.000 л. Ангажменти, останали отъ миналата година, 344.000.000 л. Всичко дефицитъ 858.504.742 л. За бюджета презъ 1922/1923 г. сѣ постѣпиха 4.455.000.000 л., а сѣ изразходвани 4.518.000.000 л.; има дефицитъ отъ 62.983.768 л.

Отъ тая страна (Сочи земледѣлцитѣ) се каза, че бюджетътъ за 1923/1924 г. е билъ гласуванъ по-късно. Да, той е гласуванъ презъ априлъ 1924 г. Ще ви кажа точно,

какъ е билъ представенъ и какъ е билъ гласуванъ. Това сж цифри, които нѣма защо да бждатъ укривани. Бюджетътъ за 1923/1924 г., представенъ отъ покойния Яневъ, възлиза на 5.799.964.528 л. Приетъ е отъ Народното събрание въ размѣръ на 5.596.168.000 л. Този бюджетъ въ началото, презъ финансовата 1923/1924 г., е билъ прилаганъ съ указъ, одобренъ отъ Народното събрание, а е билъ приетъ, както казахъ, презъ априлъ 1924 г. Този бюджетъ има единъ дефицитъ отъ 203.506.000 л. Мога да продължа и по-нататкъ. Бюджетътъ за 1924/1925 г. възлиза на 6.858.000.000 л. приходъ и 5.898.000.000 л. разходъ. Азъ говоря за приключенитѣ бюджети. Бюджетътъ за 1925/1926 г. е представенъ на сума 6.519.760.000 л., а е билъ приетъ отъ Народното събрание на сума 6.304.000.000 л. — значи, приетъ е съ едно намаление.

Да ви кажа сега какъ сж били приключени бюджетитѣ. Бюджетътъ за 1923/1924 г. е билъ приключенъ съ единъ недостигъ отъ 115.918.842 л.

А. Аврамовъ (з): Тѣ сж далени за шпицкомандитѣ.

В. Молловъ (д. сг): Постѣпили сж 5.365.521.917 л., а сж разходвани 5.481.440.760 л.

Въ 1924/1925 г. по редовния бюджетъ сж постѣпили 6.858.031.505 л., разходвани сж 5.898.967.224 л. Значи, има излишъкъ, обаче, като смѣтнете извънредния бюджетъ отъ 405.294.486 л. и свръхсмѣтнитѣ кредити 11.284.400 л., получава се, при оформяването на смѣтитѣ, които сж останали отъ миналитѣ дефицити, единъ дефицитъ отъ 1.112.198.813 л.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Г. професоре! Позволете единъ въпросъ.

В. Молловъ (д. сг): Моля.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Вие казахте колко е билъ бюджетътъ презъ 1923 г. и казахте, че той е приключенъ съ дефицитъ.

В. Молловъ (д. сг): Да, съ 115.000.000 л.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Знаете ли по онова време да е приключванъ бюджетъ съ излишѣци, но положението на страната да е налагало тогавашното правителство да представи бюджетъ съ много по-голямъ дефицитъ, отколкото даже можете да си въобразите, затуй защото, казвамъ, интереситѣ на страната сж налагали това? Знаете ли туй нѣщо? И вторъ единъ въпросъ — кажете ни нѣщо за дълговетѣ на държавата.

В. Молловъ (д. сг): Ще дойдемъ и до дълговетѣ, недейте прескача.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Като четете бюджети, добре е да се знаятъ и дълговетѣ, които сж останали.

В. Молловъ (д. сг): Азъ ще говоря отдѣлно за дълговетѣ; и по това ще бждете удовлетворени.

Въ 1923/1924 г. по извънредния бюджетъ сж постѣпили 3.645.000 л., а сж разходвани 229.317.794 л. По свръхсмѣтнитѣ кредити сж постѣпили 179.900 л., а сж разходвани 296.146.770 л. Като се вземе, следователно, цѣлитъ бюджетъ, съ извънреднитѣ и свръхсмѣтнитѣ кредити, получава се дефицитъ отъ 115.918.842 л. презъ 1923/1924 г. Ако вземете да махнете извънреднитѣ и свръхсмѣтнитѣ кредити, които нѣматъ собствени източници, тогава бюджетътъ би се приключилъ съ единъ излишѣкъ отъ 405.720.822 л. но този излишѣкъ е погълнатъ отъ извънредния бюджетъ и отъ свръхсмѣтнитѣ кредити.

И тѣй, въ 1924/1925 г., поради оформяването чрезъ свръхсмѣтни кредити на стари задължения, има единъ дефицитъ отъ 1.112.198.813 л.

Въ 1925/1926 г. има единъ недостигъ отъ 748.567.583 л. Постѣпленията сж 6.408.323.262 л., разходитѣ сж 7.156.890.846 л., като по извънредния бюджетъ сж разходвани 580.502.002 л., а по свръхсмѣтни кредити — 291.732.446 л.

1926/1927 г. се приключва съ единъ недостигъ отъ 190.276.185 л. Постѣпления — 6.594.526.974 л., разходи — 6.784.803.159 л. заедно съ извънреднитѣ и свръхсмѣтнитѣ кредити.

1927/1928 г. се приключва съ единъ излишѣкъ отъ 244.191.659 л. Приходи — 6.940.103.454 л., разходи — 6.695.911.795 л.

1928/1929 г. се приключва съ единъ излишѣкъ отъ 502.184.375 л.

1929/1930 г. — нѣмамъ таблицата — се приключва сжщо така съ единъ излишѣкъ.

Въ 1930/1931 г. ние се намираме отново предъ единъ много тежъкъ дефицитъ, който трѣбва да се изчисли, безъ да може това да бжде оправдано напълно касово, до 1.021.000.000 л. Азъ ще ви кажа, какво е неговото касово оправдание въ този случай, за да се убедите, че трѣбва да се намали тази цифра и да се намали до размѣръ на онова, което представлява въ касово отношение ликвидацията на това приключване.

Защо, г-да, ви посочихъ тѣзи дефицити, защо ви посочихъ и третѣ години, презъ които има излишѣци? Посочихъ ви ги, за да ви обясня, че първитѣ години следъ войната сж години ликвидационни. Дефицититѣ, които се явяватъ, сж дефицити, които се дължатъ на ликвидацията на стари смѣтки и стари задължения. За тѣзи стари смѣтки и задължения, които се оформяватъ чрезъ известнитѣ укази, които се намиратъ и досега въ всѣки разходенъ бюджетъ. Финансовото министерство е разходвало повече отъ 6 милиарда лева отъ редовнитѣ постѣпления по бюджетитѣ за съответнитѣ години. И азъ трѣбва да ви кажа, че тази ликвидация продължава и до денъ днешенъ. И до денъ днешенъ още всички тия смѣтки не сж ликвидирани, макаръ тѣ да сж доста намалѣли. Има нѣкои укази отъ балканската война, които вече сж зачертани отъ нашия бюджетъ, но по други укази още се произвеждатъ разходи. Така че до последно време нашата държава имаше да ликвидира смѣтки по войната около 6 милиарда лева, които тя ликвидира съ редовнитѣ постѣпления и съ извънредни постѣпления къмъ края на ликвидацията. Разбиа се, че тая ликвидация оставяше празнини на друго мѣсто, за които да се търсятъ други ресурси.

Дохожда 1930/1931 г., презъ която имаме този дефицитъ отъ 1.021.000.000 л., дефицитъ извънредно тежъкъ. А презъ текущото бюджетно упражнение, като имаме предъ видъ цифритѣ на постѣпленията, ще имаме много по-голямъ дефицитъ отъ този презъ 1930/1931 г. На какво се дължи това? Това сж дължи съвършено очевидно на намаленията въ постѣпленията по всички данѣци. Намаленията въ постѣпленията не се дължатъ толкова на намаленията въ постѣпленията отъ прѣжитѣ данѣци, колкото на намаленията въ постѣпленията отъ митата и въобще отъ косвенитѣ данѣци. Миналата година имаме по-малко постѣпления отъ косвени данѣци, които поддържаха нашия бюджетъ, отъ около 600 милиона лева. Поради това намаление на постѣпленията по това перо, държавното съкровище се намѣри въ едно твърде тежко положение. По всички останали пера, съ изключение на нѣкои малки, сжщо така се забелязва едно намаление въ постѣпленията. На какво се дължи това намаление въ постѣпленията? На този въпросъ е много леко да се отговори. Това намаление на постѣпленията се дължи на стопанската криза, която въ всички страни се изрази въ спадане, въ намаляване ценитѣ на земеделскитѣ произведения, особено на зърненитѣ храни, и на всичкитѣ останали продукти. Индустриалното производство трѣбваше да намѣри начинъ да се приспособи къмъ това, мога да кажа, катастрофално спадане на ценитѣ. И поради тази причина постѣпленията започнаха да намаляватъ до такава степенъ, че бюджетитѣ на всички държави се намѣриха въ дефицитъ. Преди всичко дефицити въ постѣпленията, а следъ туй, разбира се, и бюджетни дефицити, защото, колкото и да се намаляватъ разходите по единъ бюджетъ, това намаление не може да стигне темпа на намалението въ постѣпленията, когато съществува такава голяма криза. Вие виждате скокове въ постѣпленията, които не биха могли да бждатъ обяснени съ конюнктурата на нашето стопанство. Постѣпленията презъ м. юлий тази година сж по-добри отъ постѣпленията миналата година, обаче презъ м. септемврий има едно намаление отъ 150 милиона лева. Мжчно е да се дадатъ обяснения на тия намаления, обаче ясно е, че тѣ се отразяватъ твърде чувствително върху бюджета. И както тѣ се отразиха върху бюджета за 1930/1931 г., така ще се отразятъ и върху текущия бюджетъ. Не би ли могло тѣ да се предвидятъ предварително? Ако само въ България имаше намаления въ постѣпленията, най-сетне ще кажемъ, че не сме могли да ги предвидимъ, обаче въ всички държави е така. Мога да ви увѣря, че когато разглеждахъ въ Народното събрание бюджета за 1930/1931 г., очакванията отъ реколтата бѣха такива, че всички живѣхмъ съ розови надежди за едни постѣпления по-гольми отъ тия, които сж предвидени и за едно по-големо благосъстояние на народа. Но презъ м. юлий, когато дойдоха храни отъ трансокеанскитѣ държави, когато настѣпи конкуренцията отъ страна на съветска Русия, поради туй, че тамъ производството струваше по-евтино, ценитѣ на хранитѣ паднаха и настѣпи това тежко състояние на нашето селско стопанство, което продължава и-продължава подчертано и

до ден днешенъ. Въ последнитъ 2—3 месеци спадането ценитъ на хранитъ бѣше по-голъмо, отколкото то бѣше въ предишната година. Следователно, както 1930/1931 г. поради по-малкитъ постѣпления, така и 1931/1932 г. поради сѣщата причина, сѣ години дефицитерни, които водятъ къмъ извънредни мѣрки и които изискватъ извънредни грижи.

Азъ съмъ длъженъ да кажа, че това обяснение, което се дава отъ менъ, се дава и отъ днешната властъ. Докладътъ, който бѣше представенъ на Финансовия комитетъ при Обществото на народитъ, тъкмо по този начинъ обяснява както дефицита презъ 1930/1931 г., така и дефицита презъ 1931/1932 г. За 1931/1932 г. се предвижда единъ дефицитъ отъ милиардъ и 100 милиона лева, но азъ се опасявамъ, че този дефицитъ, предъ видъ на това, че постѣпленията за последнитъ две години сѣ по-малки съ 3 милиарда лева, ще бѣде по-голъмъ.

За заемитъ, сключени отъ бившето правителство. По тия заеми бѣха правени отъ това мѣсто — и по-рано въ извѣщения — много критики. Тѣзи заеми бѣха критикувани и своевременно. Въ какво се заключаватъ критикитъ? Заключаватъ се въ туй, че заемитъ били изразходвани безогледно, а, ако биха били запазени срѣдствата отъ заемитъ, щѣли да помогнатъ на бюджета въ днешно време. Следователно, прави се критика на бившето управление, че то не е запазило срѣдствата, дошли отъ тѣзи два заема.

Г. г. народни представители! По първия заемъ, така наречения бѣжански заемъ, азъ имамъ да кажа следното. Бѣжанскиятъ заемъ е сключенъ за една опредѣлена задача, за една опредѣлена цель; той е сключенъ за настаняване на бѣжанцитъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: И за сѣщата цель ли се изразходва?

А. Кантарджиевъ (д): Г. професоре! Въ този редъ на мисли, само едно малко въпросче ми позволете. Какви бѣха нуждитъ на бѣжанцитъ по онова време, изчислени въ пари? На колко милиона лева възлизаха тия нужди, споредъ изчисленията на експертитъ?

В. Молловъ (д. сг): Тѣзи нужди, изчислени въ пари, възлизаха на една доста крупна сума.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: На 600 милиона лева.

В. Молловъ (д. сг): А, не, много повече отъ 600 милиона лева.

Нѣкой отъ мнозинството: Съ постройката на желѣзницата Хасково—Мастанли — на 1.100.000.000 л.

А. Кантарджиевъ (д): 700 милиона лева сѣ били нуждни за бѣжанцитъ, плюсъ 450 милиона лева за желѣзницатата линия.

В. Молловъ (д. сг): Вижте какво ще ви кажа: тѣзи изчисления бѣха само приблизителни навремето, за което вие говорите, защото не сѣ засѣгали цѣлото число на бѣжанцитъ.

А. Кантарджиевъ (д): Добре, тогава позволете ми да поставя този въпросъ отъ друга страна. Извинете, че Ви прекъсвамъ.

В. Молловъ (д. сг): Моля, кажете го и отъ друга страна, и отъ всички страни.

А. Кантарджиевъ (д): За задоволяване нуждитъ на бѣжанцитъ, безъ снова, което е изразходено за кърджалийската линия, колко стотинъ милиона лева сѣ изразходвани?

В. Молловъ (д. сг): Сега ще Ви кажа, то не е тайна. Тѣзи цифри толковъ пѣти съмъ ги съобщавалъ въ Народното събрание. Тѣ би трѣбвало да се знаятъ.

Ето положението на този заемъ на 1 октомврий 1931 г. Реализирана сума долари 3.915.000, лири английски 2.112.000. Отъ тази сума трѣбова да се спадне изплатената стойност на съкровищницитъ бонове отъ 1912/1913 г.; лири английски 625.889. Одобрени: долари 4.239.883, лири английски 1.530.961. Тѣ сѣ одобрени на комисаря на Обществото на народитъ по смѣтката му въ лева при Българската народна банка за настаняване на бѣжанцитъ. Следователно ще трѣбова да считаме, че цѣлата тази сума е употребена за настаняване на бѣжанцитъ.

Нѣкой отъ мнозинството: А-а, „трѣбва да считаме“!

А. Кантарджиевъ (д): Значи, това е логиката!

А. Буковъ (з): Г. Молловъ, моля Ви се, позволете да Ви задамъ единъ малъкъ въпросъ. Като имате толковъ точни сведения, имате ли сведения колко къщи сѣ построени, колко отъ тѣхъ сѣ съборени, колко сѣ заети и колко стоятъ празни?

В. Молловъ (д. сг): Въ този моментъ нѣмамъ тѣзи сведения. Азъ ги четохъ нѣколко пѣти вече въ Народното събрание. Общо има построени повече отъ 2.000 къщи.

А. Буковъ (з): А колко отъ тѣхъ сѣ съборени и колко стоятъ празни около Бѣла?

В. Молловъ (д. сг): А-а, вижте, то е другъ въпросъ. Колко къщи сѣ се съборили и по какъвъ начинъ сѣ се строили къщитъ, вие това ще го искате не отъ мене, а отъ органитъ, които строятъ тѣзи къщи и отъ Министерството на общественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството, което упражнява контролъ. Азъ не мога да ви кажа, освенъ едно, че финансово тѣзи суми сѣ употребени за настаняване на бѣжанцитъ.

А. Буковъ (з): Изглежда, че не сѣ отишли тамъ, където трѣбва.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Всичкитъ ли суми отъ бѣжанския заемъ сѣ отишли само за настаняването на бѣжанцитъ?

В. Молловъ (д. сг): Да, всички суми. Употрѣбени сѣ и за построяване на желѣзницата Хасково—Мастанли, която сега вие ще осветявате. За нея сѣ похарчени 435 милиона лева. Всички останали суми сѣ предадени на комисаря по настаняване на бѣжанцитъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Тогава какъвъ смисълъ има онзи докладъ на специалиститъ, въ който се казва, че за настаняването на бѣжанцитъ сѣ необходими 600 милиона лева? Нека бѣдатъ 700 милиона лева. Нека приемемъ дори, че сѣ необходими 800 милиона лева. Нека допустимъ че и тѣ не сѣ били достатъчни, а сѣ били необходими двойно повече. Но вие имате 3 милиарда! Какъ можемъ да си обяснимъ къде сѣ употребени тѣзи 3 милиарда лева?

В. Молловъ (д. сг): Кой е този докладъ?

А. Кантарджиевъ (д): Докладътъ на експерта на Обществото на народитъ, който преди заема дойде въ България.

В. Молловъ (д. сг): Този експертъ на Обществото на народитъ, който бѣше тукъ преди сключването на заема, е сѣщиятъ Шаронъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Обяснете това.

И. Симеоновъ (д): Той се обърка съ доларитъ и лиритъ.

В. Молловъ (д. сг): Вие нѣма да ме обърквате.

А. Кантарджиевъ (д): Не е въпросъ, г. професоре, за объркване.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Ние не искаме да Ви объркваме. Ние искаме да ни обясните конкретно, нагледно, къде сѣ пласирани тѣзи 3 милиарда лева.

В. Молловъ (д. сг): Тѣ сѣ пласирани въ построяването на къщи, въ отводняването на известни блатисти мѣста, за да се създаде едно голѣмо количество декари обработваема земя, необходима за настаняването на сѣщитъ бѣжанци. Тѣ сѣ употребени по-нататъкъ за известни хигиенични цели. Напр., въ Бургазкото окръжие и въ Видинската низина, за борба съ малариата.

Е. Поповъ (з): За чешми безъ вода!

В. Молловъ (д. сг): Тѣ сѣ употребени при най-ефикасенъ контролъ, който е възможенъ въ случая. За това ги употребихме.

А. Буковъ (з): За кѣщи безъ хора и за чешми безъ вода ги употребихте.

В. Молловъ (д. сг): Това не е вѣрно. Предварително мога да ви кажа, че е съвършено невѣрно. И мога да ви кажа, че размирътъ на заема за настаняване на бѣжанците е изчисленъ отъ финансовия комитетъ на Обществото на народитѣ, като е ималъ предъ видъ най-скромнитѣ нужди на бѣжанцитѣ.

И. Симеоновъ (д): Не сѣ ли посрѣщани дефицити отъ тоя заемъ?

В. Молловъ (д. сг): Ще Ви кажа. Презъ зимата миналата година азъ получихъ последния докладъ на директора за настаняване бѣжанцитѣ инженеръ Сарафовъ, въ опитността на когото, вѣрвамъ, и вие имате довѣрие, както и азъ имамъ такова. Той казва въ тоя докладъ, че започнатитѣ работи, особено въ новитѣ земи, изискватъ още разходи. Той мислѣше, че тѣзи разходи трѣбва да отидатъ до една сума отъ 150 милиона лева. Азъ му казахъ, че на всѣка цена ще трѣбва да се довършатъ съ една сума отъ 49—50 милиона лева.

Азъ даже бѣхъ повдигналъ въпросъ, чрезъ комисара по тоя заемъ, щото тази сума да бѣде отпусната допълнително отъ финансовия комитетъ, да я получи при условията, при които е сключенъ заемътъ — обаче той намѣри, че за такава малка сума не може да се увеличи заемътъ, и неговиятъ размиръ остана сѣмъ, какъвто бѣше установенъ по-рано.

Това е едната страна на въпроса — настаняването на бѣжанцитѣ. Другата страна на въпроса. На 4 януарий 1926 г., когато азъ поехъ управлението на Министерството на финанситѣ и приехъ доклада на тогавашния управител на Народната банка г. Бояджиевъ, намѣрихъ положението на банката въ девизно отношение извънредно тежко, само 140 милиона лева чужди девизи при по-малка златна наличност, отколкото сега. Въ течение на цѣлата 1926 г., съ срдства, които не могатъ тукъ да бѣдатъ описвани, трѣбваше да издействувамъ и лично азъ, и самата Народна банка известни краткосрочни кредити. Презъ цѣлата 1926 г. тя живѣеше съ кредити. Вземаше отъ едно мѣсто времененъ заемъ, и, като сключеше другъ времененъ заемъ на друго мѣсто, покриваше първия — едно положение съвършено неудържимо. Въ 1926 г. азъ намирамъ неизплатени платежни заповѣди за 900 милиона лева. Ето защо преди сключването на бѣжанския заемъ ние трѣбваше да сключимъ единъ авансовъ договоръ съ английската банка, за да получимъ известно количество лири стерлинги въ авансъ, за да можемъ да закрепимъ нашия левъ. Следователно, тоя заемъ, сключенъ за настаняване на бѣжанцитѣ — единствената тогава възможностъ на България да сключи заемъ — се оправдава самъ по себе си, но чрезъ него ние добихме и чужди девизи за закрепяването на нашия левъ.

Стабилизационниятъ заемъ. Отъ стабилизационния заемъ до 30 септемврий 1931 г. сж изразходвани лири стерлинги 1.616.713, долари 11.910.750; французки франка 116.288.584. Чистото произведение на тоя заемъ е равноценно въ лева 3.365.000.000. Като се прибави и частъ отъ одобренитѣ лихви, ставатъ 3.370.000.000 л. Изразходвани сж до 30 септемврий 1931 г. 3.295.427.000 л.

Г-да! Понеже и за тоя заемъ много се говори, че билъ изразходванъ по единъ неоправданъ начинъ, азъ ще ви прочета за какво е изразходванъ.

Изразходваната сума отъ стабилизационния заемъ е използвана за следнитѣ цели: за изплащане на Българската народна банка гаранитѣ отъ държавата заеми, прехвърлени на Българската земеделска банка за събиране — 444.934.000 л.; за изплащане на Българската народна банка три държавни съкровищни бонове — 150.000.000 л.; за изплащане на Българската народна банка частъ отъ дълга на държавата — 389.780.000 л.; за ликвидирание на стари задължения къмъ Българската народна банка — 71.228.000 л.; за заемъ на Българската земеделска банка отъ 500.000 лири стерлинги — 336.000.000 л.; за закъснѣли лихви на Българската земеделска банка — 92.458.000 л. — това сж лихвитѣ, неизплатени за инвалидитѣ и другитѣ пострадали отъ войнитѣ; за участие на държавата въ капитала на Българската централна кооперативна банка — 100.000.000 л.; за заемъ на Българската централна кооперативна банка — 30.760.000 л.; за добавъчна гаранция по бѣжанския заемъ — 83.851.000 л.; сума, която ще бѣде на разположение на българското съкровище по-сетне; за пенсионния фондъ — 100.000.000 л.; за дългове по арбитражни решения — 178.081.000 л.; за връщане взети суми въ заемъ отъ обществени фондове — 153.000.000 л.; за разходи въ пострадалитѣ мѣста отъ земетресението — 336.000.000 л.; за разходи по

мостоветѣ и шосетата — 135.000.000 л.; за погашения на стари задължения на държавата — дори отъ 1908 и 1909 г. — 44.638.000 л.; за разходи по мостове и шосета отъ одобренитѣ лихви 5.000.000 л. или всичко 3.295.427.028 л.

Освенъ сумитѣ отъ произведението на заема, получаватъ се лихви, одобрени отъ банкитѣ, при които стои остатъкътъ отъ заема въ чужда валута. Всичко сме получили, следователно, 3.370.065.000 л.

Виждате какъвъ е билъ начинътъ на разходването.

А. Буковъ (з): Г. Молловъ! Доколкото си спомнямъ, по тоя въпросъ директорътъ на държавнитѣ дългове излѣзе съ една статия въ „Списанието на Икономическото дружество“ — ако знаехъ, че ще говорите по този въпросъ, щѣхъ да я донеса — въ която той не е съгласенъ, че тия разходи сж въ тоя размиръ, а сж по-малки и казва, че повечето разходи сж за покриване на бюджетни ариерета. И заключава: „Да не дава Господъ втори пътъ такъвъ заемъ да сключваме“.

В. Молловъ (д. сг): Нищо вѣрно нѣма въ това, което казвате, защото даннитѣ, които цитирамъ, сж ми дадени отъ него.

А. Буковъ (з): Въ „Списанието на Икономическото дружество“ го има това. Ще Ви го покажа.

В. Молловъ (д. сг): Какво е писано, не знамъ, но това сж официалнитѣ данни, проверени отъ самия г. Стояновъ и предадени отъ него лично на менъ. — Следователно, вие ще трѣбва да прецените, дали това разходване на суми отъ стабилизационния заемъ е целесъобразно или не е целесъобразно.

А. Буковъ (з): Тамъ влизатъ и арбитражитѣ!

В. Молловъ (д. сг): Да, влизатъ — азъ ги посочихъ.

А. Буковъ (з): И Деклозиеръ влиза!

В. Молловъ (д. сг): Разбира се, това е задължение на държавата, както сж задължения и платежнитѣ заповѣди къмъ частнитѣ лица.

А. Буковъ (з): Потърсихте ли ги отъ респективнитѣ лица?

В. Молловъ (д. сг): Не.

А. Буковъ (з): Спрѣхте дѣлата.

В. Молловъ (д. сг): Азъ не съмъ могълъ да ги спра. Г. г. народни представители! Вие виждате за какво сж изразходвани сумитѣ по двата заема — единиятъ е за настаняване на бѣжанцитѣ, а другиятъ — за тия цели, които изрично споменахъ. (Възражения отъ земеделцитѣ)

А. Пиронковъ (д. сг): „Народниятъ магазинъ“, Стамболийски, Райко Даскаловъ бѣха агенти на Деклозиеръ. Това сж работи, които се знаятъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

А. Аврамовъ (з): Защо не ги оставихте живи, а ги убихте?

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): (Къмъ А. Пиронковъ) Срамота е така да се приказва!

А. Пиронковъ (д. сг): Защо? „Народниятъ магазинъ“ не бѣше ли агентъ на Деклозиера?

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Много хубаво Ви казаха: „Защо не оставихте Стамболийски и Райко Даскаловъ живи, за да отговарятъ за дѣлата си.“?

А. Пиронковъ (д. сг): Сѣдиха ги за това.

А. Аврамовъ (з): Ние не ги осѣдихме, а вие ги осѣдихте на 9 юний.

А. Пиронковъ (д. сг): Осѣдилъ ги е народътъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

А. Аврамовъ (з): Срамота е да говорите отъ името на народа!

В. Молловъ (д. сг): Г. г. народни представители! По тоя случай азъ бѣхъ длъженъ да ви посоча какъ е станало

това изразходване. Ако сега се препираме по едно перо, да не мислите, че по-рано ние не сме водили дълги препирни? Всички тия пера са преценени най-внимателно и във финансовия комитет, и тук, в Народното събрание; по всяко едно перо са ставали най-подробни и най-обширни разисквания. Ако сега това може да бъде използвано за критика, тогава, ще кажа аз, ние трябва да се върнем към положението на България от приключването на войната до днес. Аз ви посочих, че от редовните средства на бюджетите ние трябваше да ликвидираме разходи по войната. Ние не сме сключили специални военни заеми за покриване разходите от войната; ние сме ги покрили от постъпленията по редовните бюджети. И когато редовните бюджети са дефицитни, тогава, естествено е, че положението до един даден момент трябва да бъде изравнено; и това се постигна не с първия заем, бължарския, който не е употребен за такава цел, а с втория, стабилизационния заем.

Аз трябва да ви кажа още, че съществуваша ред стар ангажменти извън войната, които по същия начин трябваше да бъдат покрити, които не можеха иначе да бъдат покривани. Тъй се отразяваха пак в посочените дефицити, но това бяха ангажменти, поети много по-рано. Напр., ангажменти по постройка на железници, за доставка на релси, вагони и разни други материали, разходите по които също тъй трябваше да бъдат покривани. Аз ви подчертах цифрата по указите, които съществуват в нашия бюджет, от 6 милиарда лева нагоре. От тия средства се ликвидираха всичките разходи по реквизиции и пр. по Министерството на войната; ликвидираха се с тия средства, които ние дадохме, различни ангажменти по нашите железници, до известна степен и по нашите пътища. Аз мога да ви прочета известни данни, за да видите какво е представлявало положението през 1923 г. и какви разходи са били гласувани за разни цели от 1923 г. до края на 1930 г.

По Министерството на вътрешните работи — закупени сгради, разширения и за поддръжка от 1923 до 1930 г. са разходвани 30.250.000 л. По Министерството на народното просвещение — за постройка сграда за агрономическия факултет, зоологически институт и краварницата при него, са разходвани 52.500.000 л. По Министерството на финансите — за купуване на сгради за разни митници, данъчни управления и пр., са разходвани 56.257.000 л. По Министерството на войната — имало е в 1923 г. казарми и други помещения за 130.000.000 л. За 7 години, до 1930 г. включително, са разходвани още 75.450.000 л. или всичко в 1930 г. — 205.450.000 л., като по сегашния бюджет има предвидени 12.000.000 л., а военният министър настояваше за още други най-малко 20—30 милиона лева за дострояване и поправяне на помещенията за нашите войници. По Министерството на правосъдието — за купуване и построяване сгради за съдебните места, подобрене на затворното дѣло в България, построяване затвори и пр., по един фонд са разходвани — 100.287.000 л.; по Министерството на търговията, което в 1923 г. е имало инвентар за 228.795.000 л., е разходвано за сгради на държавните минерални бани, за професионалните училища, за Държавната печатница, за машини и др. — 100.155.000 л., при което има една държавна баня — Овчата купел — която е почната по-рано и за довършването на която, за да може да почне да функционира, ще са необходими още няколко милиона лева.

Х. Чолаковъ (з): Изглежда, че никой не ще може да я дострои.

В. Молловъ (д. сг): По Министерството на земледелието са разходвани 238.463.000 л. за построяване сгради за земледѣлски училища, ветеринарно-бактериологически институт и т. н.; по Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството, за направа на пътища, мостове и други съоръжения и пр. са разходвани 1.063.206.000 л.; Главна дирекция на трудовата повинност — 168.694.000 л.; Главна дирекция на железниците и пристанищата — за купуване подвижен материал, построяване сгради, отчуждаване имоти, построяване пристанища, ж. п. линии и пр. — 2.313.000.000 л. срещу инвентар за 10.547.000.000 л. през 1923 г.; Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните — 88.555.000 л.; Дирекция на въздухоплаването — 70.660.000 л. срещу инвентар за 115.406.000 л., които са изразходвани до 1923 г., т. е. от началото и до края на войната, защото дотогава не сме имали никаква авиация.

Виждале, следователно, как са били употребявани тези суми. Тук не се дава указание от какъв източник,

извънреден или редовен, са вземани средствата, но знаете, че извънредни приходи, освен от двата заема, които сключихме, и от вътрешния заем, който беше сключен преди 1923 г., други не сме имали. Всичките разходи, към 4.357.477.000 л., са покривани от средствата на редовните бюджети и са допълвани от средствата, които са взети, до известна степен, както ви казах, за железници и мостове от последния стабилизационен заем. Последният заем закрепи положението на държавните банки, възстанови капитала на Централната кооперативна банка, изплати всичките дългове, изравни всички баки и се внесоха 386.000.000 л. срещу дълга на държавата към Народната банка от 4.700.000.000 л., който дълг сега е 3.061.000.000 л. и който ще има да се плаща от бъдещите поколения — един дълг, който може постепенно да се изплаща, защото не е срочен, но който във всеки случай трябва да се плати.

От г. Чолаковъ, ми се чини, тези постройки са наречени египетски постройки.

Х. Чолаковъ (з): Да.

В. Молловъ (д. сг): Там ние сме солидарни. И аз съм се борил против тях. И вашето управление ги е правило, и нашето управление ги е правило. Няма защо да ви посочвам отделни случаи. Има ги. Вземете Червеният брът, вземете с. Кнежа с неговото училище, вземете Баня, където има едно грамадно недовършено и неизплатено училище, вземете Кюстендилския окръг, където училищата се дават за тютюневи складове и т. н. и т. н. Общо милионите лева, които се дадоха за постройка на тези училища, са към 200, взети от пенсионния фонд.

Х. Чолаковъ (з): Не само училища, има и други — окръжни палати и т. н.

В. Молловъ (д. сг): Безспорно, има и други. Предприеха се известни постройки, към които действително човек трябваше отначалото още да се отнесе критически. Може би в бъдеще да не се отнася така към тях, но по всичките тези постройки имаше известни разпръвания, известни мъжнотии, които действително правят положението на финансовия министър твърде тежко. Има, например, една голѣма постройка, която се достроява в София — съдебната палата — която възбужда удивление на всички и която е изчислена на 230—300 милиона лева, но която, според моята скромна оценка, ще струва 400—500 милиона лева.

Х. Чолаковъ (з): Като кажат архитектите 300 милиона лева, ще бъде сигурно 500 милиона лева.

В. Молловъ (д. сг): Съгласен съм с Васъ. — Спомевамъ ви съдебната палата в София, за да ви кажа, какво стана. Аз исках да взема от фонда „Съдебни сгради“ 100 милиона лева за нуждите на съкровището. Кой се яви като най-голям, така да се каже, противник на това, което искаше финансовият министър? Явиха се адвокатският съвет и съдийското съсловие. Адвокатският съвет излезе с един протест, подписан от г. Малиновъ, приподписан от г. Гиргиновъ, които отидоха дори при министър-председателя, не при мене, и казаха, че намъренията на финансовия министър са крайно реакционни. Кажете, какво да прави финансовият министър? Подъ напора на общественото мнение той ще трябва понекога да прекланя глава. Аз не бих строил Народния театър в тия размѣри. Архитектите решиха, че той трябва да се построи в такава форма. Споредъ изчисленията в началото, разходите трябваше да бъдат по-малки, а в последствие станаха по-големи. Аз ще ви кажа какво стана с сградата на Народното събрание. Вие помнете старото здание, с малка зала за мнозинството и малцинството и няколко две стайки за комисиите. Решихме малко да се преустроимъ и разширимъ. Дойде държавен архитектъ и направи изчисление в стаята на председателя на Народното събрание, в присъствието на хора от болшинството и малцинството, и каза, че са нужни 3 и половина милиона лева.

Р. Василевъ (д. сг): И в бюджетарната комисия казахте това.

В. Молловъ (д. сг): И колко излезе постройката? — 20.000.000 л. И тогава контролирах кредитите, отказвах кредити, назначавах инспектори — какво не. Дойде въпросът за мобилирането на Народното събрание. Аз отпуснахъ едни минимални кредити, но дойде специалистъ архитектъ-декораторъ от Министерството на обществе-

нитъ сгради и благоустройството, дойде комисия, правиха — струваха и мисля, че тая мобилировка, която виждате изъ, стоятъ, струва надъ 2 милиона лева. Азъ мислѣхъ, че такива изчисления ставатъ само у насъ. Презъ четвъртата сесия на Обществото на народитѣ дойдохъ при мене мои добри приятели и ми казаха да взема участие въ разискванията. — Какви разисквания? „Ние сме, казватъ, въ катастрофално положение: миналата година бѣ изчислено, че зданието на Обществото на народитѣ ще струва 14 милиона швейцарски франка. Сега архитектуритѣ, като сѣ го започнали, сѣ дошли до цифрата 38 милиона франка“. А други ми казваха, че и 56 милиона швейцарски франка нѣмало да стигнатъ. Това сѣ 1½ милиарда наши лева. И щомъ това става при една комисия отъ най-видни архитекти и при една контролна комисия отъ лица, които се занимаватъ съ стѣгане на разходитѣ извънредно много, можете да си обясните онова, което става въ нашата страна — защо имаме такива постройки, защо, като отидете въ зоотехнически институтъ, който се намира въ Коновца, ще видите гипсови украшения по кюшетата, ще видите единъ голѣмъ асансьоръ за изкачване на добитѣка въ горния етажъ. За този чифликъ, за който държавата е осъдена да заплати 50 милиона лева, не е дадено своевременно нито една стотинка. Какво да прави финансовиятъ министъръ, който не дава кредити, както азъ не давахъ за агрономически факултетъ, който е потрѣбенъ, но може-би е по-голѣмъ, отколкото трѣбва? Навсѣкжде сме имали разпривии. Ето какво е положението.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Не е въпросъ лично за Васъ. Въпросътъ е за системата.

В. Молловъ (д. сг): Азъ какво искамъ да кажа?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вие, г. Молловъ, може да сте били пестеливъ, но вашето управление е било такова.

В. Молловъ (д. сг): Недейте говори за моето управление, защото зданията въ Кнежа и въ Червентъ-бръгъ сѣ отъ вашето управление и сѣ непотрѣбни въ такива размѣри. Архитектитѣ сѣ, които изчисляватъ и въ ваше време, и въ наше време; и сега, и после ще бждатъ все сѣщитѣ. Искамъ да кажа, че вие, които сега обръщате внимание върху това, отворяте отворени врати. Но и вие нѣма да ги затворите. Азъ ще дойда на тази тема, за да ви кажа, че съкращенията, които трѣбва да се правятъ, сѣ се правили и продължаватъ да се правятъ въ сѣщитѣ размѣри, по сѣщия начинъ, съ месечни бюджети, съ тази комисия, която не допуска разходи повече отъ 20.000 л. безъ специалната контрола на Министерството на финанситѣ. Съ тия съкращения ние сме дошли до намаление 500—600 милиона лева за една година. Намаляваме вещественитѣ разходи, мѣчимъ се по всѣкакъвъ начинъ. Това е наказанието на финансовитѣ министри и на финансовото ведомство ежедневно, и при все туй голѣмитѣ съкращения, които сме си въобразявали, не сме постигнали. Азъ ще ви кажа, че въ това отношение може би метода да е погрѣшна. Азъ мисля, че поизмѣнихъ малко тази метода, и съ месечнитѣ бюджети, и съ комисията при Министерството на финанситѣ, и съ засилване правата на финансовия министъръ. Но неговитѣ права не сѣ изключителни — месечнитѣ бюджети се установяватъ въ края на краищата отъ Министерския съветъ. А въ Министерския съветъ всѣко ведомство поддържа известно становище, известно разбиране, което не винаги финансовиятъ министъръ може да отрече. Но и тамъ, кждето сѣ правени решителни рѣзения, правилни сѣ ги при изключителни обстоятелства: или управленията сѣ получавали мандатъ отъ Народното събрание, или е даванъ редовенъ мандатъ на министра на финанситѣ. Така е по английското право, така е и въ Ромъния, кждето следъ предпоследния ромънски заемъ, по протокола на банкеритѣ, тамошниятъ финансовъ министъръ самъ установява размѣра на бюджетитѣ по всичкитѣ ведомства, на своя лична отговорност, за да може да балансира бюджета. Това е по действащото право. Нашето право, по закона за бюджета, отчетността и предприятията, е друго: щомъ има противодействие, щомъ има противоречие, тогава въпросътъ се разрешава отъ Министерския съветъ. Вѣрно е, че въ Министерския съветъ може да бжде сложенъ въпросъ и за солидарната отговорност, но вие знаете, че той не винаги може да се сложи, особено не може да се слага по нѣкой пътъ за сравнително малки, по-маловажни финансови въпроси.

Ето ви и чиновническиятъ въпросъ. По него азъ съмъ давалъ много обяснения. Сега е много по-леко да манипулиратъ съ бюджета, защото имате единни заплати. Всички тия таблици, които ги имаше по-рано и пр. и пр., сѣ мах-

нати, вие имате ясни заплати и можете да правите и намаления и увеличения много лесно. Но съкращение на чиновническия персоналъ, уреждане служебното положение на чиновницѣтъ — това сѣ едни въпроси, които не сѣ тѣй леки за разрешаване. И ето, азъ веднага ще ви кажа, че сега има единъ конфликтъ — който занимава нашия ежедневенъ печатъ — между Върховната смѣтна палата и Финансовото министерство. Финансовото министерство намира, че чл. 3 отъ закона за бюджета не отмѣнява закона за държавнитѣ служители, а пъкъ Върховната смѣтна палата намира, че го отмѣнява. Азъ мисля, че нито го отмѣнява, нито го измѣнява. И права е Върховната смѣтна палата, като дава едно пояснение и като казва, че отъ едн-коя-си дата чиновницѣтъ, които ще се назначаватъ, трѣбва да отговарятъ и на служебенъ, и на образователенъ цензъ. Това е едно постановление въ законъ, това не е постановление само въ бюджетната таблица, не е нѣкаква забележка. И, несъмнено е, че текстътъ е ясенъ — както намира това и Върховната смѣтна палата. Задачата, следователно, е, да не се дохожда до туй положение, щото да се назначаватъ нецензовани чиновници.

И тоя въпросъ е билъ повдиганъ тукъ и, споредъ мене, повдиганъ е билъ своевременно. И азъ съмъ го повдигалъ.

Но не само съ подобрене положението на нашето селско стопанство, не само съ отиването на известни елементи къмъ селото ще се разреши чиновническиятъ въпросъ. Той може да се разреши само чрезъ коренни реформи въ нашето просвѣтно дѣло. Само тѣ биха могли да дадатъ единъ отдушникъ на това нещастно службогонство, което е мѣчило всички управления, но което, като-че-ли сега, въ днешния день, е действително натегнало на всѣки единъ, който се намира на министерско мѣсто. Ние създаваме една интелигенция, която нѣма да получи прехрана, която нѣма да бжде полезна за държавата, която трѣбва да бжде насочена въ други отрасли, къмъ другъ животъ, къмъ други печалби. Но това може да направи само реформата на просвѣтното дѣло, която бѣше предприета и която желателно е да продължи.

Инакъ трѣбва да ви кажа, че нашиятъ бюджетъ за просвѣтата, при механическото увеличаване числото на децата, а споредъ туй и на отдѣленията и на училищата, и, следователно, на учителитѣ, ще надвиши 1 милиардъ лева. И затова ние ще трѣбва да се сметемъ много сериозно съ този въпросъ и да го разрешимъ радикално.

Та, като говоря за тѣзи икономии, азъ подчертавамъ, че тѣ могатъ и трѣбва да станатъ. Проучванията сѣ направени. Тѣ трѣбва да бждатъ приложени. И въ това отношение никой нѣма да препятства, всѣки ще подкрепи каквато и да е реформа, която ще се изрази въ известна икономия въ бюджета. Обаче знамъ, че тѣзи реформи сѣ сложни и изискватъ едно много по-голѣмо проучване. Ако обстоятелствата биха го изискали, тогава може би и у насъ ще се наложи да се прибегне къмъ онова, което бѣше единъ пътъ приложено въ Франция и което днесъ прилага Германия, която дава известни пълномощия за осъществяване известни реформи, защото разискванията на подобни въпроси често пъти водятъ къмъ други по-нежелателни послѣствия.

Сега, г-да, азъ минавамъ къмъ другия клонъ отъ нашата политика — къмъ търговската политика, къмъ вноса и износа.

Нашиятъ платеженъ балансъ, нашиятъ търговски балансъ живѣе отъ вносъ и износъ. Азъ нѣма да ви говоря подробно за това, какво представлява днесъ търговскиятъ ни балансъ. Вѣрвамъ, че ще имаме случай, когато ще се внесе бюджетътъ на държавата, да разискваме този въпросъ по-подробно. Азъ искамъ да отговора на две положения, които се посочиха като погрѣшни за бившето управление.

Каза се, че износнитѣ мита не били правилно премаханати, или, по-добре — не би трѣбвало да бждатъ премаханати. Когато ценитѣ на предметитѣ за износъ намаляватъ, когато се върви *à la baisse*, несъмнено е, че износнитѣ мита сѣ една прѣчка. Ако положението бѣше обратно, както съществуваше то презъ 1920/1921 г., когато вървѣха *à la hausse*, тогава износнитѣ мита можеха да бждатъ оправдани. Тѣй че въ това отношение, пѣнже трѣбва на всѣка цена да покровителствуваме нашия износъ, ние трѣбваше на всѣка цена да премахнемъ износнитѣ мита; и тѣ се премагнаха. И като ги премагнахме, азъ считамъ, че ние не сме извършили абсолютно никаква грѣшка. То е едно голѣмо облекчение за нашето стопанство, за нашия износъ.

По отношение коефициента на митата, азъ сѣщо тѣй не мога да кажа, че ние сме извършили грѣшка. Азъ съмъ длъженъ да дойда до златния пунктъ. Длъженъ съмъ да дойда до него, защото други държави сѣ тамъ,

други държави го правят. Това ми се налага по две съображения: по съображение, че само по този път азъ приравнявамъ положението на вносните артикули къмъ ония цени, които се намиратъ другде, а отъ друга страна давамъ възможностъ пакъ на нашия износъ да се крепи повече. Върно е, че по този начинъ настъпва известно поскъпване и азъ съмъ се мъчилъ да намърямъ единъ църъ на това поскъпване, като оставимъ стария коефициентъ само за онѣзи предмети, които иматъ едно масово употребление. Сега, г-да, при увеличението коефициентъ ние имаме повече постъпления. Тази година митниците очертаватъ едно по-голямо постъпление, отколкото бѣше миналата година. Следователно, азъ съмътамъ, че въ това отношение покачането на коефициента се налагаше.

То се налагаше още затуй, защото държавата трѣбваше да тръгне къмъ сключване на търговски договори — какъто се сключи съ Турция. Защо тѣ не сѣ били сключени по-рано? Азъ бихъ могълъ да ви кажа толкова много причини за това. Ние прилагаме клаузата на най-облагоприятствуваната държава къмъ всички държави и, следователно, използвахме същата клауза — едно положение, което за насъ сега е благоприятно. И по други съображения и причини ние не можехме да сключимъ търговски договори: ние не можемъ да ги сключимъ, когато нашите тарифи не сѣ унифицирани. Това, което, обаче, трѣбва да подчертая, то е, че днесъ сключването на търговски договори е свързано съ известни мъжнотии. Поради борбата, която съществува между държавите, които поддържатъ клаузата на най-облагоприятствуваната държава и тѣзи, които допускатъ така наречената предпочитателна тарифа. Ако ние искаме да имаме осигурени пазари за нашия износъ, и главно за нашия земеделски износъ, ние ще трѣбва да сключимъ известни договори — както това направи вече Ромъния, както това направи Унгария — на предпочитателна база; следователно, макаръ и за по-кратко време, но съ сигурностъ, че ще можемъ да имаме единъ осигуренъ пазаръ за нашите земеделски произведения. Какъ ще стане това, не зная, но въ този пътъ ще се върви и въ този пътъ ще може да се добие известенъ резултатъ.

Това, което въ нашия вносъ и износъ, и специално въ нашия вносъ, е болно, е следното. Отъ 1 януарий 1930 г. до 30 юний същата година — за 6 месеца — съ мито сѣ внесени стоки за 1287.957.000 л., а безъ мито сѣ внесени стоки за 1.217.150.100 л. Съ други думи, половината отъ нашия вносъ горе-долу е безмитенъ. Вие разбирате какво значи това. Вие разбирате тогава, че не само съ определѣние на нормирани цени, но съ една политика, която ще засегне покровителството на индустрията, и разни други закони — за минитѣ, за не знамъ какво и не знамъ какво — ще можемъ въ този случай да дойдемъ до едно подравняване, за да може и нашата индустрия, като използва тази разлика въ митата, да даде на нашия пазаръ, на нашия стопански животъ онова, което се иска отъ нея.

Тамъ е мъжнотията, тамъ е сложниятъ въпросъ; тамъ трѣбва да бждатъ насочени и усилията на днешното управление. Ще трѣбва, следователно, това обстоятелство винаги да бжде предъ очи при преговарянето, за да можемъ да запазимъ нашия търговски балансъ и да възстановимъ търговските си сношения по такъвъ начинъ, щото нашите произведения да иматъ осигуренъ единъ пласментъ.

Какво е сега, г-да, външното положение на държавата? То е очертано въ тронното слово, очертано е и въ отговора на тронното слово. Нашата политика е била насочвана винаги къмъ Обществото на народите. Каквото щемъ да говоримъ, обаче и въ Обществото на народите ставатъ въ днешния денъ известни — нѣма да кажа трансформации — промѣни, и то се насочва къмъ известни осъществявания: насочва се къмъ една конференция по обезоръжаването. Вие виждате известни симпатии къмъ проучванията, които ставатъ днесъ въ Цариградъ, къмъ балканската конференция. Вие знаете за общоевропейския съюзъ. Следователно, ясно е че България не може да остане чужда на тѣзи въпроси. Тѣзи месеци, преди конференцията по обезоръжаването, сѣ извънредно важни, извънредно съществени, за да може нашата външна политика да придобие известни резултати около изпълнението на договорите, известни резултати може би и за облекчението на известни клаузи на тѣзи договори.

България трѣбва да добие възможностъ да ликвидира спорните въпроси, които съществуватъ между нея и известни държави. Преди всичко тя трѣбва да ликвидира спорните си въпроси съ Гърция, които, споредъ моето разбиране, сѣ насочени на правилень пътъ. Това, което стана въ Обществото на народите — макаръ че не бѣше свършено ясно за всички и се експлоатираше отъ много страни — въ сѣщностъ е една придобивка. Възможно е ние да не дочакаме решението на Хагския съдъ, но въ

всѣки случай ще имаме едно решение, едно консултативно мнение на Хагския съдъ, което може да бжде само отъ полза за установяване на нашите права. Тѣзи преговори съ Гърция се забавиха, защото представляватъ голѣма сложностъ, защото ние трѣбваше да устояваме известни права съ голѣма енергия. А вие знаете колко мъчно е да се отстояватъ тия права отъ една малка държава, която не влиза въ нѣкоя друга сръда, въ нѣкакъвъ концернъ или въ нѣкакъвъ съюзъ отъ държави, за да може да има тѣхната превъзходна подкрепа. Азъ съмътамъ, че по пътя, по който се върви за ликвидация на спорните ни въпроси съ Ромъния и за ликвидация на всичките ни спорни въпроси въ Гърция . . .

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Г. професоре! Единъ въпросъ по гръцко-българския споръ. Върно ли е, че въ първоначално сключената конвенция между България и Гърция имало нѣкакъвъ членъ — забравихъ кой членъ бѣше — . . .

В. Молловъ (д. сг): Знамъ, знамъ — чл. 16.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Да, чл. 16, който изрично раздѣля въпроса за изплащане стойността на бѣжанските имоти отъ въпроса за репарационните плащания. . . .

В. Молловъ (д. сг): Не.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): . . . и който членъ въ последствие, не знамъ по какъвъ начинъ, е изчезналъ отъ окончателно сключената спогодба Молловъ-Кафандарисъ?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Нѣма такъвъ въпросъ и Ви моля поне сега да не се говори по такива въпроси. (Смѣхъ всрѣдъ сговористите) Азъ въ последствие ще Ви отговоря.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Въ комисията ще му кажете.

В. Молловъ (д. сг): Азъ разбрахъ въпроса Ви и ще Ви отговоря. Въ първоначалния планъ на плащанията имаше единъ чл. 16, обаче въ конвенцията Кафандарисъ—Молловъ има единъ чл. 5, който разрешава окончателно тоя въпросъ за компенсацията. Съгласно чл. 5, правителството, което дължи известни суми, е длъжно да внесе ефекти въ банката, посочена отъ Обществото на народите — въ Швейцарската федерална банка. Щомъ като тия ефекти бждатъ внесени тамъ, тѣ не могатъ, разбира се, освенъ да бждатъ плащани на тѣхния срокъ, и, следователно, за никакъвъ въпросъ за компенсация не може да става дума.

Както казахъ, г-да, тия въпроси сѣ на пътя да бждатъ разрешени. Ние трѣбва да чакаме тѣхното разрешение, за да можемъ по-сетне да влѣземъ въ известни други разисквания, по-важни, по-съществени — разисквания вече отъ политически характеръ. Дали въ бждещия европейски съюзъ нашето положение ще бжде промѣнено или не чувствително вследствие на това уреждане — сега нѣма да обсъждамъ тоя въпросъ; но сигурно е, че когато имаме свободни рѣше въ всички посоки, ние ще можемъ вече да водимъ преговори, да влизаме въ известни споразумения. А най-малкото, което бихме могли да направимъ съ Гърция, то е да влѣземъ съ нея поне въ търговски връзки, защото измежду нашите съседи тя е държавата, която най-много ни интересува въ това отношение. Възможно е да бждатъ създадени и други комбинации. Възможно е по този пътъ България да намѣри въ по-близка сръда приятели, които да дадатъ възможностъ и на България да бжде зачитана повече въ международно отношение, отколкото това е било по-рано, отколкото това е било въ миналото.

П. Напетовъ (раб): Само Съветскиятъ съюзъ може да бжде въ подкрепа на България.

Т. Мечкарски (з): Стига, бе!

В. Молловъ (д. сг): Колкото се отнася до възстановяването на нашите сношения съ Русия, азъ знамъ интереса, който има този въпросъ за насъ. Но азъ не съмътамъ, че ние бихме могли да започнемъ сега съ възстановяване само на нашите търговски сношения съ Русия, макаръ че днесъ нѣма никаква спѣнка, щото материалите или предметите, които изнася съветска Русия, да дойдатъ и на българския пазаръ. Нѣма никаква спѣнка за невнасяне произведениите отъ Русия артикули. Но допускамъ обратното: ако ние бихме внасяли нѣщо въ съветска Русия, не знамъ дали то ще бжде посрещнато така, както нашето финансово законодателство би посрещнало внасяните отъ Русия артикули.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Дали сж тѣ (Сочи работниците) представители на съветска Русия?

В. Молловъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, че въ това отношение въпросътъ би могълъ да бѣде сложенъ по-широко: възстановяване на дипломатическитѣ ни сношения съ съветска Русия.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Чрезъ тѣхъ (Сочи работниците) ние сме установили вече сношенията си съ съветска Русия.

П. Напетовъ (раб): Съветскиятъ съюзъ нѣма да приеме само търговски сношения съ България.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

П. Напетовъ (раб): Такава милостъ нѣма да приеме.

С. Омарчевски (з): Ти пълномощенъ министъръ на Русия ли си?

В. Молловъ (д. сг): Моля, не ме прекъсвайте!

Н. Стамболиевъ (з): (Къмъ работниците) Като-че-ли ще направите съюзъ съ г. Молловъ.

В. Молловъ (д. сг): Азъ мога да кажа на г. Напетова, че България е влѣзла веднѣжъ въ дипломатически отношения съ съветска Русия още при подписването на мира въ Брестъ-Литовскъ. Оттогава тѣ сж прекъснати, не сж възстановени, обаче, въпреки това, въ българския държавенъ бюджетъ винаги фигурира постътъ „пълномощенъ министъръ въ Москва“.

Х. Чолаковъ (з): Той е ангажиранъ за тѣхъ! (Сочи работниците. Смѣхъ)

В. Молловъ (д. сг): Дали е ангажиранъ или не, не знамъ; и кой ще го ангажира — също не знамъ; но по въпроса за дипломатическитѣ и търговски отношения съ Русия българската държава се е ръководила отъ известни практически съображения, имала е предъ видъ известни мѣнчютии.

П. Напетовъ (раб): Защото така ви заповѣдватъ отъ вънъ.

В. Молловъ (д. сг): Но българската държава е имала предъ очи тоя въпросъ, правителството е имало въ своето съзнание мисълта, че това положение на отношенията ни съ Русия не може да бѣде вѣчно и че ще дойде единъ денъ, когато и отъ тукъ, и отъ тамъ ще бѣдатъ разбрани добре взаимнитѣ интереси, и когато е възможно, ще се установи единъ начинъ на дипломатическо съжителство съ България, каквото съществува между съветска Русия и Турция, между съветска Русия и Италия, между съветска Русия и Гърция, при запазване напълно вътрешния суверенитетъ на държавата противъ нѣкои сръдства за пропаганда.

Н. Стамболиевъ (з): Сега ги приказватъ тия работи много словоохотливо, г. Молловъ, но когато бѣхте министъръ, не давахте и дума да стане за това.

В. Молловъ (д. сг): Моля Ви се. И сега говоря туй, което съмъ приказвалъ въ миналото, което ще приказвамъ и въ бѣдещето. Когато азъ съмъ поставенъ на отговорно мѣсто, азъ съмъ длъженъ да пазя интереситѣ на тогава, който ме е поставилъ на това мѣсто, т. е. интереситѣ на държавата, на нашия държавенъ строй.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Г. Петко Напетовъ да не е вече представител на съветска Русия?

В. Молловъ (д. сг): Азъ не мога да допуща отъ това отговорно мѣсто, което съмъ заемалъ, никакво насилие или никаква пропаганда чрезъ насилие, защото азъ не мога при такива условия да бѣда нито управляващъ, нито членъ на една демократическа партия, която отрича по принципъ насилието. Сега тази задача предлежи за разрешение отъ васъ, управляващитѣ, отъ г. министра на вътрешнитѣ работи. Азъ виждамъ, че сега болшевишката пропаганда се засилва. Напоследъкъ единъ отъ познатитѣ ми ученици ми донесе, заедно съ програмата, единъ намѣренъ въ Ученическото кино брой отъ в. „Безбожникъ“. И въ Ученическото кино се продава той вестникъ. Въ него има нарисувана една попска килимивка и единъ цилиндъръ и всичкото това се прерѣзва съ единъ ножъ. Тоя вестникъ се распро-

странява въ Ученическото кино. Значи, пропагандата си върви. Зная и за другитѣ имъ сръдства. Но борбата срещу тая пропаганда трѣбва да я водятъ управляващитѣ, които ще видятъ дали тая пропаганда може да се допустне или не. Въ всѣки случай нито на Италия, нито на Турция, нито на Гърция е било отречено отъ съветска Русия правото да си иматъ свой вътрешенъ суверенитетъ. Съветска Русия въ бѣдеще евентуално не би отекла и на малка България, както и ние не бихме отекли на нея правото да не допуша чужди издания, както и съветска Русия не допуша нито буржоазни, нито демократически издания.

П. Напетовъ (раб): А вие допускате ли съветски вестници у насъ? Китайски стени сте издигнали край България.

Д-ръ К. Милановъ (д. с): Допускаме болшевишки представители тукъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

В. Молловъ (д. сг): Г-да! Наредъ съ този въпросъ, по който азъ нѣма да говоря повече, защото виждамъ, че времето напредва, азъ трѣбва да обърна вашето внимание и върху другъ единъ въпросъ, свързанъ съ нашето външно положение, и особено съ нашето финансово положение. Това е въпросътъ за монетната и кредитна криза. Азъ ви говорихъ и по-преди за другитѣ кризи, сега ще ви говоря и за това, че въ кредитно отношение цѣлиятъ свѣтъ днесъ се намира въ едно свършено особено положение. Поради системата на gold exchange standard, т. е. основаването на известни национални монети върху чужди дѣвизи, които се крепятъ съ злато, въ цѣлия свѣтъ има една извънредно голяма кредитна инфлация, едни извънредно много голямѣ кредити — по-голямѣ, отколкото народнитѣ стопанства биха могли да понесатъ. Кризата на английската лира се отрази навсѣкжде. Кризата на долара, която ще дойде, ще се отрази още повече, и другитѣ монети трѣбва да търсятъ нѣкаква друга основа за стабилизиране, не тая основа, която съществувахе досега.

П. Напетовъ (раб): Социалистическата.

В. Молловъ (д. сг): Възможно е и това. Възможно е въ тоя пѣтъ на разрешение на въпроса да се дойде до една монетна обмѣна на златото, така, както съществувахе досега, до нѣколко години, въ Албания, която бѣше единствената държава, където не се признаваше никаква друга монета, освенъ златната.

Х. Чолаковъ (з): Да му дрънка въ ръката златото.

В. Молловъ (д. сг): Възможно е и друго — възможно е златото да се обезцени, защото днесъ то е групирано само въ две-три държави, които го пазятъ. Азъ не мога да кажа нищо по този въпросъ, защото днесъ икономиститѣ сж раздѣлени. Възможно е да се дойде, както нѣкои казватъ, до едно пълно заличаване на всички междудържавни дългове, па дори и на дългове отъ по-широкъ характеръ.

П. Напетовъ (раб): Само Съветска Русия ще направи това.

Т. Мечкарски (з): Стига, бе!

В. Молловъ (д. сг): Съветска Русия! Съветска Русия го направи вече това, но какъ?

П. Напетовъ (раб): И г. Молловъ признава, че Съветска Русия го е направила.

В. Молловъ (д. сг): Азъ не го казахъ така, както вие го разбирате. Азъ искамъ да кажа, че възстановяването на дипломатическитѣ ни сношения съ съветска Русия не е тъй страшно, . . .

П. Напетовъ (раб): Думата е за кризата.

В. Молловъ (д. сг): . . . то не ще донесе смъртъ. А колкото се отнася до кризата, има криза. Човѣкството е преживявало такива кризи много пѣти досега.

П. Напетовъ (раб): Днешната е изключителна.

В. Молловъ (д. сг): Пъкъ ще ви кажа, за ваше удогле- творение, че руската рубла струва легално 13 французки франка, а въ Берлинъ за 1 франкъ — колко щете рубли (Смѣхъ) т. е. тя е обезценена. И, следователно, маркарь че е заключена въ граници, тя пакъ не може да се за-

ключи, пакъ не може да избѣга отъ международното обещание. И болшевизмътъ ще се вразуми; и той ще отвори своитѣ граници, и, като ги отвори, ще се демократизира. И вие ще се увѣрите тогава, че, ако имате сега известна молитва, тая молитва ще трѣбва да я четете или на другъ гласъ, или да промѣните съдържанието ѝ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Сега, г-да, ние имаме стабилизирана монета. Тази стабилизация се основава на едно златно покритие, което се изтъкна и по-рано, когато разисквахме въпроса за ограничението на търговията съ външни платежни срѣдства. Обаче въ нашата страна се чуваше — и сега често въ единъ отъ следпразничнитѣ вестници — че нѣкой икономистъ препорѣчвалъ една нова инфлация. Азъ не мисля, че нѣкаква нова инфлация влиза въ намѣренията на днешното правителство и бихъ предпазилъ всѣки единъ икономистъ отъ нея; при това положение, въ което днесъ се намира свѣтътъ, въ монетно и въ кредитно отношение, прибѣгва се къмъ инфлация, безъ да се знае, докъде ще се стигне съ нея. Въ известни случаи можемъ да критикуваме или да приемаме онова, което стана въ Англия. Но въ Англия има едно обезценяване на английската лира: сега тя става неразбѣнима срещу злато, както бѣше до днешенъ день, следователно, съ 20% ще има поскупняване на вътрешния пазаръ, ще има поевтиняване на външния пазаръ; съ 20% англичанитѣ ще намалятъ своитѣ надници. Което тѣ не смѣха да направятъ по единъ прѣкъ път, правятъ го по единъ косвенъ път. При това положение на неустановеност, ако ние бихме прибѣгнали къмъ инфлация, ние не бихме могли да удържимъ.

II. Напетовъ (раб): (Възразява нѣщо)

В. Молловъ (д. сг): Азъ бихъ обърналъ внимание, че ако се разпространяватъ такива слухове, нашата девиза нѣма да се крепи, тя ще се подбива; тя нѣма да се крепи, ако не се взематъ мѣрки, и твърде енергични мѣрки, каквито се взеха напоследъкъ, може-би, не изцѣло. Азъ препорѣчвахъ нѣщо повече. Тритъ месеца, за които азъ говорѣхъ, сж за искане на девизи по утвърдения правилникъ; азъ говорѣхъ за едно развитие на сдѣлката въ три месеца, което ограничава тая инфлация на външния кредитъ, който съществуваше въ нашата страна и който повлѣче следъ себе си изядането на тѣзи девизи. Ако това е тѣй, Българската народна банка трѣбва да бѣде извънредно внимателна и подвижна. Нейното положение, обаче, е много тежко, не заради туй, че тя нѣма още сега разполагаеми срѣдства — има ги — но затуй, че тя не е напълно установена, нейното положение въ управно отношение не е опредѣлено. Всичкитѣ мои почитания къмъ днешъ управляващия Българската народна банка г. Божиловъ — единъ добросъвестенъ, отличенъ чиновникъ, известенъ съ своята честностъ, добросъвестностъ и пр. — но той е само управляващъ, нѣма, може би, този авторитетъ, който трѣбва да има въ такива времена управителъ на Българската народна банка. Знае, че сж били потърсени други хора — отказали сж. Въ такива времена не би трѣбвало нѣкой да отказва за 2, 3, 4, 5 месеца. Трѣбва много голѣма подвижностъ. И азъ ще ви посоча, че авторитетътъ на управителя на Българската народна банка може да има извънредно голѣмо значение въ такива времена. Ето, напримеръ, отношенията ни съ Германия. Германия плаща въ блокирани марки, за които Райхсбанкъ не допуска трансферъ. Ние плащаме германския вносъ въ златни девизи, въ лири стерлинги, или долари, или германски марки. По този въпросъ вече Австрия и Унгария се споразумяха отдавна. Ние бихме могли сжщо тѣй да влѣземъ въ известно споразумение съ германската емисионна банка, та да компенсираме въ това отношение износа или вноса на девизи. Това трѣбва да се направи. Не е направено. Азъ знаа, че преди единъ месецъ сж били предлагани известни кредити при една доста сносна лихва. Сега тѣзи кредити не могатъ да се намѣроятъ. Сега даже Базелската банка нѣма да даде нищо. Лихвитѣ сж увеличени съ 4-5 пункта, защото скотовитѣ проценти въ всички емисионни банки сж увеличени презъ това време. А трѣбва да ви кажа, че днесъ всичкитѣ тѣзи въпроси не се уреждатъ съ телеграми, а се уреждатъ съ непосредствени посещения.

Нѣкой отъ работницитѣ: Командировки!

В. Молловъ (д. сг): Може да говорите за командировки, но когато френскиятъ министъръ-председателъ ще отиде въ Вашингтонъ и когато г. Литвиновъ ще отиде сега въ Турция, тѣ ще бѣдатъ въ командировка и нѣкой нѣма да имъ забележи, защото се знае, че ще отидатъ по

държавни работи. Сжщо така и други длъжностни лица сега сж въ командировка и ще бѣдатъ въ командировка.

Сега Обществото на народитѣ въпрне другъ начинъ за разрешение въпроситѣ — чрезъ непосредствени връзки и, следователно, когато ще трѣбва да се разрешаватъ подобни въпроси, ще трѣбва да се действува по-бърже, по-умно.

Има и другъ единъ въпросъ, въпросътъ за нашитѣ заеми. Азъ съ него нѣма да експлоатирамъ, защото знамъ, какво е външното положение и положението на другитѣ държави, за да го отдавамъ на нашето вътрешно положение. Отъ последния месецъ насамъ нашитѣ държавни заеми, бѣжанскиятъ и стабилизационниятъ, сж спаднали катастрофално. Тогава бѣха 72—74, сега се предлагатъ 22 бѣжанскиятъ и 28 стабилизационниятъ. Една операция за изкупуване би била извънредно полезна за България. И ако тя може да стане чрезъ заемна операция, това ще бѣде едно освобождаване на нашата държава отъ едни тежести, които иначе биха тежали. Но това може да стане, както ви казахъ, чрезъ едно бързо третиране на всичкитѣ тѣзи въпроси.

Сега, г. г. народни представители, позволете ми да дойда до края на това, което имахъ да кажа предъ васъ по отговора на тронното слово. Общото положение, въ което се намира нашата държава, въ което се намира цѣлитъ свѣтъ, е сега, нѣма да кажа критическо, но и да употребя тая дума, нѣма да сгрѣша. Ние по отношение на другитѣ държави може би сме малко по-добре, защото животътъ у насъ е по-евтинъ, малко по-добъръ, защото нашата Българска народна банка и нашата държава нѣматъ краткосрочни плащания въ странство. Краткосрочнитѣ плащания, които съществуваша, се ликвидираха. Ликвидираха се съ жертви въ миналитѣ години, когато разисквахме въпроса за изчерпване на девизитѣ отъ двата заеми. Тая ликвидация на краткосрочнитѣ задължения е станала срещу девизитѣ на тѣзи заеми. Тѣзи краткосрочни задължения бѣха и на Народната банка, и на други кредитни учреждения, и на българската държава. Както знаете, краткосрочниятъ кредитъ къмъ Bank de Paris отъ 75 милиона французки франка го ликвидирахме въ 1926 г. И нашата Народна банка имаше такива краткосрочни ангажменти, които се явяваха отъ година на година и тежеха върху баланса на нашия емисионенъ институтъ. Тѣ сжщо се ликвидираха. Следователно, въ туй отношение можемъ да бѣдемъ по-спокойни. Дългосрочнитѣ задължения, които държавата сключи, я освободиха отъ критическото положение, отъ катастрофалното положение, въ което се намиратъ сега Австрия, Унгария, Германия, Англия.

Нѣкой отъ работницитѣ: И България

В. Молловъ (д. сг): Бѣдете спокойни! България нѣма краткосрочни задължения, следователно въ това отношение ние трѣбва да бѣдемъ по-спокойни. Ние ще трѣбва да се отнасяме съ по-голѣмо довѣрие къмъ нашата девиза не само заради туй, че нейното златно покритие е голѣмо, но и заради туй, че ние можемъ да предприемемъ известни ефикасни мѣрки за нейното запазване.

Но азъ съмъ длъженъ да повдигна единъ въпросъ, по който не получихъ единъ категориченъ отговоръ. Тогавашиятъ министъръ на финанситѣ г. Гиргиновъ заяви, че правителството не се е занимавало съ него. Азъ вѣрвамъ, че то ще се занимае. Това е въпросътъ за нашитѣ външни плащания по довоеннитѣ заеми, па и по тѣзи следъ войната. Златото днесъ е съ 30% по-скѣло. Когато ние сключвахме заемитѣ, зърненитѣ храни струваха минимумъ 6 л. килограма, когато сега сж 1.98—2 л. Това, което ние плащаме, ние го плащаме съ произведенитѣ на нашата земя, които обръщаме въ девизи. Сега нѣмаме девизитѣ въ сжщия размѣръ и, следователно, правителството трѣбва да повдигне въпроса дали можемъ, дали следва въ този моментъ, когато ние бихме могли да изкупимъ старитѣ заеми. То има право да повдигне този въпросъ по клаузитѣ, които съществуватъ въ споразуменията съ нашитѣ портьори, или пъкъ, ако то не го повдигне, да прибѣгне къмъ друга една операция. Азъ нѣмамъ данни да сѣдя, но мога да кажа само едно, че въ това отношение несъмнено ще трѣбва да се внимава. Цѣлата кредитна и монетна политика се основава въ действителностъ на довѣрието. Това, което е отличителна черта днесъ на европейската, на свѣтовната криза, е липсата на довѣрие. Сега, примѣрно, въ Франция, която е най-добре известни вложители, които иматъ спестени пари, не смѣятъ да ги държатъ въ банкитѣ, а ги внасятъ въ кутии, въ сефъ, въ каси и не получаватъ никакви лихви за паритѣ, като не съобразяватъ, че ако девизата падне, то ще падне стойността и на тѣхнитѣ спестявания, били тѣ въ каситѣ или въ въ каситѣ. Но

тѣ нѣматъ довѣрие къмъ никакви банки. Кога е било въ свѣта...

П. Напетовъ (раб): По 5 банки на день фалиратъ въ Америка.

В. Молловъ (д. сг): ... както, напр., въ щата Охайо, въ гр. Йорктаунъ, да нѣма нито една банка — всички банки тамъ да затворятъ гишетата си?

П. Напетовъ (раб): Капитализмътъ се свършва.

В. Молловъ (д. сг): Капитализмътъ не се е свършилъ, но ще видимъ какъ ще се трансформира. Защото има капитализъмъ и капитализъмъ. И болшеvizмътъ има нужда отъ капитализъмъ, и той прибиѣва да него, не отстранява капитализма, само че го управлява другояче.

П. Напетовъ (раб): Тамъ е работата.

В. Молловъ (д. сг): Не е въпросъ до унищожението на капитала или на капитализма, а да дойдемъ до една икономия съ огледъ благосъстоянието на по-широкитѣ маси...

П. Напетовъ (раб): Така!

В. Молловъ (д. сг): ... да дойдемъ до едно друго предложение на благата отъ онова, което съществува. Изглежда, че ще можемъ да се споразумѣемъ по тая работа (Веселостъ)

Н. Пждаревъ (д. сг): Разбирате се!

В. Молловъ (д. сг): Сега, г-да, кризата е криза на довѣрие. Ние не бива по никой начинъ съ нашитѣ изявления, съ нашитѣ действия за инфляция и за каквото и да е друго, да подбиваме нашия кредитъ, нашето довѣрие.

П. Напетовъ (раб): Тамъ не сме съгласни.

В. Молловъ (д. сг): А ние понѣкога го подбиваме. Въ това отношение съмъ длъженъ да направя нѣколко бележки. Примѣрно, когато се промѣни управлението тази година, навсѣкѣ бѣше разпространено, даже и въ чуждитѣ вестници, че въ българската държавна каса е билъ намѣренъ само единъ нещастенъ левъ, само че не зная дали е билъ отъ старитѣ или отъ новитѣ.

Д. Ачковъ (нац. л. о): 13.600 л.!

В. Молловъ (д. сг): Не е така, защото приключването на бюджета на 1 юлий 1931 г. посочва, че има наличност 38.000.000 л. Това е посочено въ доклада на Българската народна банка предъ Обществото на народитѣ.

А. Буковъ (з): И това е на книга, разбира се.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Срецу тия пари, обаче, има 692.000.000 л. неизплатени чекове — задължения.

В. Молловъ (д. сг): Говори се за наличностъ. Това е касово положение.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Но има чекове за изплащане.

В. Молловъ (д. сг): А когато се говори за задължения, за бюджетно положение или за упражнение на бюджетъ — това е свършено другъ въпросъ. Азъ мога да имамъ краткосрочни задължения...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ предпочитамъ да има единъ левъ въ касата, но да нѣма 700.000.000 л. задължения.

В. Молловъ (д. сг): Тамъ е работата, че имаше наличност 38.000.000 л. — Азъ бихъ желалъ да знамъ, когато въ Съединенитѣ щати има единъ дефицитъ за първитѣ три месеца отъ бюджетната година, какво ще намѣрите въ каситѣ на г. Мелонъ? Ще намѣрите задължения за 50 милиарда.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: И Вашиятъ бюджетъ бѣше съ дефицитъ.

В. Молловъ (д. сг): Въпроситѣ не бива да се смѣсватъ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Не е така.

В. Молловъ (д. сг): Наличностъ имаше. И това известие за „единия левъ“ създаде известна паника на чуждия пазаръ. Създаде се такава паника...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Нѣма паника.

В. Молловъ (д. сг): Извинявайте! Вие ще видите и за девизитѣ какъ се изразява.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Тѣзи 38 милиона лева можеха 38 пѣти да се похарчатъ, за да се изплатятъ частъ отъ чековетѣ, но хората не ги плащатъ, защото трѣбва да посрѣщатъ известни нужди.

В. Молловъ (д. сг): Както ги посрещнахте вие, когато въ края на м. юлий държавната каса има наличностъ само 12 милиона лева...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Но ние платихме 10 милиона лева по чековетѣ.

В. Молловъ (д. сг): И тогава е плащано. Съкровището плаща съ това, съ което разполага. А ангажментитѣ на съкровището могатъ да бѣдатъ отпреди 10 години. Бюджетното упражнение върви отъ известна дата и въ края се изчислява дали е дефицитерно или не. Не може бюджетно упражнение да се прави съ предположения.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Нѣма защо да напирате на факта, какво е имало въ касата, когато имате неизплатени 600 милиона лева чекове.

В. Молловъ (д. сг): Азъ не напирамъ на това, Вие напирате. Че има задължения, има.

Министъръ д-ръ Гиргиновъ: Азъ казвамъ, че въ касата имаше само задължения, че нѣмаше никаква пара.

В. Молловъ (д. сг): Тогава Народната банка е издала фалшивъ балансъ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Това, кето казвате Вие, е положение счетоводно. То нѣма значение.

В. Молловъ (д. сг): Като говоримъ за наличностъ...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Наличностъ, наличностъ, но въпросътъ е, че има да се плаща.

В. Молловъ (д. сг): Въпросътъ е, че е наличностъ. Азъ съмъ провѣрилъ и въ Българската народна банка, и въ отчетността, и въ Финансовото министерство — навсѣкѣ.

Не бива да се говори, че частнитѣ длъгове ще се опрощаватъ. Сега управителътъ на Земледѣлската банка измѣня въпроса, и добре направи. Това е единъ много важенъ въпросъ. Нашето селско стопанство безъ това нѣма да се поправи, но не можеше предварително да се даватъ такива декларации, защото по този начинъ се подобяватъ кредититѣ. Сега не може да се намѣри кредитъ за една кутия кибритъ въ нѣкоя селска бакалница, докато не дойде разрешението на този въпросъ.

Конверсия — да, но тая конверсия става чрезъ срѣдства, а срѣдства се добиватъ пакъ чрезъ довѣрие, чрезъ кредитъ. Както и последнитѣ сега разправии за инфлацията не сѣ нищо друго, освенъ слухове, които ще подбиятъ довѣрието и къмъ нашата девиза и къмъ нашата държава, и трѣбва да се отклоняватъ, да се премахватъ на всѣка цена. Ние не бива да бързаме. Трѣбва да изчакваме, да видимъ накѣде ще върви свѣтътъ, дали само къмъ едно монетно обращение, само къмъ металическата монета или ще върви къмъ едно обезценяване, къмъ едно заличаване на златото отъ международната обмѣна. Среброто нѣма симпатии на никого, макаръ че нѣкои финансиста го предлагали. По какъвъ начинъ и по какъвъ пѣтъ — не мога да кажа. Нкои мечтаятъ за разпредѣление на златото по известенъ принципъ на справедливостъ между всички по-силни банки подъ ръководството на така наречената Репарационна банка въ Базелъ. Въ всѣки случай трѣбва да се предпазваме отъ едни прибрзани решения.

Ние се намираме и предъ една конференция за репарациитѣ, които сѣщо така огиватъ къмъ своя окончателенъ край. Азъ мисля, че тая конференция, която сигурно ще бѣде свикана, по единъ или другъ начинъ ще сложи на разглеждане по-големия, по-широкъ въпросъ, както се очертава това, ще сложи на разрешение репарационния въпросъ въ свръзка съ платежоспособността на държавата.

Платежоспособността на държавата ще бъде проучена обективно и от наши специалисти, както биде проучвана и съобщавана през 1929 г., когато се обсъждаше репарационният въпрос и когато дойде той до едно съкращаване почти с 2/3.

П. Напетовъ (раб): Доу репарациитъ!

В. Молловъ (д. сг): Сега въпросът е до останалите части от репарациитъ. Обаче когато ние предвиждаме това събитие, ще тръбва действително да се предпазваме въ това отношение, защото по-късно се говори, че ние въ България въ периода след войнитъ, особено след последните 8 години, сме се отделили на нѣкакво изключително разоточителство. Ако това проникне навсѣкѣ, тогава ние разбираме какъ ще дойде стѣгането: „Щомъ ние сте разоточителни, ще зачеркнемъ всички кредити за пѣтица и желѣзници“. А сега желѣзниците искатъ единъ милиардъ лева — толкова недостига за подобрието на железопѣтното дѣло. Всички тѣзи кредити могатъ да бѣдатъ зачеркнати и да се намѣри, че ние сме платежоспособни, колкото се отнася до въпроса за репарациитъ. Трѣбва да бѣдемъ внимателни, г-да, — да бѣдемъ внимателни, защото ние сме една държава, която въ културно отношение е останала доста назадъ. Тя има да стига другитъ държави, и разходитъ, които сѣ били правени, сѣ разходи за това достигане. Можемъ да ги критикуваме, можемъ да намираме, че тѣ сѣ за идущата година, не за тази, но, г-да, тѣ трѣбваше да бѣдатъ направени. И пѣтицата ни, които сѣ негодни, и желѣзниците ни трѣбваше да бѣдатъ възстановени, и безводниятъ Дели-орманъ трѣбваше да се напоя, и София трѣбва да има вода, и училища трѣбва да има въ нашитъ села. За земетръсната областъ се изразходваха близо 800 милиона лева — за болници, за училища, за възстановяване на известни сгради и за помощи на бедствувашето население.

П. Напетовъ (раб): Въмѣсто училища, ние правѣхте участъци, въ които ни пребивахте.

В. Молловъ (д. сг): Моля Ви се, съ туй не съмъ се занимавалъ. Азъ съмъ се занимавалъ само съ финанси. Ние имаме още грамадни нужди за удовлетворяване, за да се подредимъ съ другитъ по-културни държави. За 50 години ние нѣмаме достатъчно капитали. Вижте нашитъ бюджети отъ освобождението насамъ: само годинитъ 1906, 1907, 1908, 1909 и 1910 сключватъ съ излишекъ; всички останали години сѣ дифицитерни. Били сѣ сключени презъ година заеми било за желѣзници, било за пѣтица, било за други нѣща. Не можемъ да спремъ нашето културно развитие, както и ние (къмъ работниците) не критикувате вашитъ приятели въ Русия, загдето предприематъ електрификация, индустриализация, загдето строятъ пѣтица и т. н. Иматъ нужда да го правятъ. И ние имаме нужда да го правимъ.

П. Напетовъ (раб): Не правятъ затвори и участъци.

Д. Ачковъ (нап. л. о): Понеже тамъ ги избиватъ, нѣма кого да затварятъ.

В. Молловъ (д. сг): Затуй нашето освобождаване отъ такива политически задължения е необходимо, за да можемъ свободнитъ срѣдства да ги употребяваме за нашето вътрешно възстановяване, за нашето стопанско възстановяване, което мѣчно ще върви. Азъ не мисля, че само съ единъ временни мѣроприятия, като тия, които бѣха предприети миналата година, и които сега продължаватъ, ще се разреши въпросътъ за възстановяване на нашето селско стопанство. Азъ мисля, че трѣбва да вървимъ въ пѣти на кооперирането...

П. Напетовъ (раб): На колхозитъ.

В. Молловъ (д. сг): ... и да минемъ къмъ други култури. Но въпросътъ е органически, по-мѣченъ, и нѣма защо сега да го обсъждаме. Той ще се обсъжда при разискванията по бюджета на Министерството на земледѣлнето.

А. Аврамовъ (з): Я кажете, сега ли сте на правия пѣтъ, или когато Кооперативната банка отпущна 5 милиона лева за кооперация „Българска захаръ“, а ние зачеркнахте този кредитъ? Тогава ли бѣхте кооператоръ или сега, и когато поумнѣхте? (Смѣхъ)

В. Молловъ (д. сг): Много уменъ въпросъ задавате, г. Аврамовъ! Когато една банка има нужда отъ ликвидни срѣдства, азъ имамъ длъжностъ да обърна внимание на банката върху този въпросъ. Банката не бѣше дала този

кредитъ; тя го даде по-късно. И ние самъ знаете много добре, че това бѣше една имобилизация на кредитъ срещу едно помѣщение, което, ако дойде една ликвидация, не може да бѣде купено отъ никого, а най-малко отъ Васъ. Следователно, въ това отношение политиката на Кооперативната банка въ известни моменти се оправдава отъ нуждата да има срѣдства на разположение, които тя въ онзи моментъ нѣмаше. Тя самата бѣше господаръ да реши и, ако тя бѣше решила това безъ уговорки, нѣмаше кой да я спира. И, както знаете, впоследствие този кредитъ се даде.

А пъкъ колкото се отнася до съдбата на „Българска захаръ“, ние можете да питате проф. Ивановъ, съ когото азъ говорихъ, за да ви обади това, което ние сме говорили, какво е неговото и моето мнение за тази институция.

Сега, г-да, азъ искамъ да свърша. Ние всички трѣбва да си изтъняваме дълга къмъ държавата и народъ и наистина да се насочимъ като едно пѣлно примиряване и едно възстановяване на нашата държава — това именно, което г. министъръ-председателътъ е заявилъ и подчертавалъ нееднократно въ своитъ декларации, което въ сжщностъ е съдържанието на отговора на тронното слово. Съ този лозунгъ и уважаемиятъ г. Малиновъ се яви предъ избирателитъ и въ името на този лозунгъ той получи мандатъ отъ българския народъ за неговото осществяване. Кой може да има нѣщо противъ това? Обаче неговото осществяване днесъ зависи най-много отъ правителството, още повече отъ болшинството. Смутътъ, който иде по нѣкой пѣтъ, е отъ разногласия между официалнитъ твърдения и писанията въ ежедневния печатъ, и нѣкои други манифестации. Ако тукъ ние говоримъ за примиряване и възстановяване, има вестници, които проповѣдватъ тъкмо противното, отъ името на своитъ организации печататъ разни резолюции и съ това действително внасятъ известно разколебание, известно недовѣрие. Ние не можемъ да искаме за 3—4 месеца да се извърши нѣкакво чудо. Никога не сме искали, никога не можемъ да мислимъ, че сложнитъ въпроси, които днесъ трѣбва да се разрешаватъ, не изискватъ проучвания и могатъ да бѣдатъ решени така, презъ нощъ, презъ день. Обаче такова нѣщо се обещаваше отъ други — че чудото ще настѣпи.

А. Буковъ (з): Никой не е обещавалъ това.

В. Молловъ (д. сг): То нѣма да настѣпи, то не може да настѣпи по този пѣтъ; то ще настѣпи постепенно, то ще настѣпи само тогава, когато бѣде напѣлно възстановено довѣрието — не между политическитъ групи и партии само, но между разнитъ съсловия, между разнитъ класи на нашето население — къмъ бъдещето на нашата страна, къмъ ефикасността на политиката, която се следва.

Днешниятъ министъръ-председател въ своята речъ по закона за зърненитъ храни бѣше казалъ, че той е кормчия на единъ корабъ, който пѣтува въ мъгла и се страхува отъ подводни скали; той не може да пѣтува, освенъ съ предпазителни знаци, извънредно острожно и, следователно, полека. Това е несъмнено така. Ние не можемъ да искаме, щото главолмно да се впусне по единъ пѣтъ, който е въ мъгла. Но азъ мисля, че пѣтиците, които се намиратъ на този корабъ, и въ числото на които принадлежи цѣлниятъ български народъ, а въ това число и ние, нѣма да искатъ отъ него да бърза повече, отколкото трѣбва, стига да пристигне сигурно. Но ние бихме го предпредили да се предпазва отъ подводни скали, които може да му се построятъ не въ нашата срѣда, а другаде и, следователно, той тѣхъ ще трѣбва да преодолява съ сжщата енергия, съ която ще извършва омиротворението и възстановяването на нашата страна. (Възражения отъ работниците)

Въ този смисълъ, бѣдете увѣрени, че ние съ този отговоръ на тронното слово можемъ да бѣдемъ съгласни, а съ лозунга, който е издигнатъ — несъмнено, защото и ние сме работили, и ние ще работимъ и за омиротворението, и за възстановяването на нашата страна. (Продължителни ржкоплѣскания отъ говориститъ)

Отъ земледѣлцитъ: А-а-а!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представител г. Панайотъ Деневъ.

П. Деневъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Чрезъ тронната речъ правителството на Народния блокъ чрезъ устата на държавния глава въвести политиката, която то мисли да следва и въ името на която то ще иска вашето довѣрие. Отъ това, дали ние ще гласуваме

проекта за отговоръ на тронното слово, ще се опредѣли и вашето отношение — отношението на различните парламентарни групи — къмъ тази политика. Тя е, г. г. народни представители, политиката, която въ сѣщностъ партиитѣ, които образуватъ Народния блокъ, възвестиха и обещаха на българския народъ по време законодателнитѣ избори и въ името на която тѣ добиха народното довѣрие. Съ положителни или отрицателни си вотъ по предложението на одобрение проектъ за отговоръ на тронната речъ, народното представителство ще има да каже своята авторитетна дума — одобрява ли или не тази политика, респ. ще даде ли своята подкрепа на правителството за провеждането на тази политика или не. Правя това напомняне, което не съдържа нищо ново, защото то, бидейки едно парламентарно начало, трѣбваше да подсказе на първия ораторъ, който откри дебатитѣ по отговора на тронното слово, че не бива да изпада въ онази фалшива нота, въ която, по мое разбиране, той изпадна, като забрави първото свое назначение, като забрави първото назначение на смисъла, който дебатитѣ по отговора на тронното слово иматъ, когато се касае да се вземе становище по политиката на едно ново правителство, което управлява едва отъ 2—3 месеца.

Бившиятъ министъръ-председателъ и председателъ на Народното събрание смѣтна за полезно и парламентарно оправдано не да влѣзе въ разглеждане, въ критика, въ обсъждане възвестената отъ новата властъ политика, но той смѣтна за полезно и нужно да защити — не, но да държи една апология на политиката, която отъ 8 години бѣше следвана отъ дветѣ правителства на Демократическия сговоръ. По нашето скромно разбиране, г-да, съ тази нота, която взе първиятъ ораторъ по отговора на тронното слово, той се опълчи явно — нека ми позволи, ако е тукъ, да кажа — дръзко срещу едно разбиране, което бѣше манифестирано по единъ съвършено недвусмисленъ начинъ отъ българския избирателенъ корпусъ въ неговото грамадно мнозинство, което, значи, бѣше манифестирано отъ българския народъ въ неговото грамадно мнозинство — едно отношение, което българскиятъ избирателенъ корпусъ взема по отношение тази минала политика, като съ своя вотъ на отрицание я всецѣло отрече, я издѣлно отрече като политика противна на неговитѣ легитимни, материални и духовни интереси и, съ своя положителенъ вотъ къмъ листитѣ на партиитѣ отъ Народния блокъ, той подсказва нажда трѣбва да върви занаяпредъ българското управление.

Ние смѣтаме, г. г. народни представители, че ако искрено се говори за необходимостъ отъ едно разбиране; ако критично и искрено се отнасяме къмъ оноа, което довчера бѣше — като казвамъ „довчера“, азъ не разбирамъ въ последнитѣ години, две или три, азъ разбирамъ единъ по-дълъгъ периодъ време — ние, на първо мѣсто господата отъ тази страна (Сочи мнозинството), които ще излѣзатъ да говорятъ отъ това мѣсто, имаме първия дългъ да вземемъ отношение и становище по онѣзи въпроси, които въ днешния день сѣ сложени на разглеждане, на разрешение и за които се говори въ проекта за отговоръ на тронното слово.

Г. Молловъ, който току-що слѣзе отъ трибуната, направи една декларация въ края на своята речъ, която декларация засѣга едната страна само на голѣмитѣ въпроси, които днесъ ни интересуватъ. Той направи декларация, че що се касае до вътрешния редъ, че що се касае до между-партийнитѣ отношения, че що се касае до възстановяване единъ отношения на разбиране политически, тѣхната група разбира необходимостта отъ това и тя е наклонна да сътрудничи. Но, г. г. народни представители, позволете ми да ви припомня, че тази декларация бѣше представявана отъ едно дълго изложение, отъ една дълга защита на една политика, която смѣтаме и смѣтахме още когато се формира Народниятъ блокъ, че трѣбва да бѣде отречена. По това ще поговоримъ малко по-после. Ние поддържаме, ние се осмѣляваме да кажемъ — ако не е така, то се знае, ще бждемъ надлежно опровергани — . . .

В. Молловъ (д. сг): Като дойде бюджетътъ, тогава ще се опровергава.

П. Деневъ (р): . . . че, наредъ съ своя отрицателенъ вотъ къмъ тази политика, българскиятъ избирателенъ корпусъ на 21 юний даде единъ положителенъ вотъ въ полза на обещаната му политика отъ току-що образувалия се по пѣтя на свободно проявената партийна и на свободно проявената човѣшка воля, а не по пѣтя на властническото декретиране, Народенъ блокъ.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че не ще изпадна въ дисонансъ съ темата, която третирамъ, ако,

макаръ и скромнень народенъ представителъ, отъ това мѣсто поздравя партиитѣ, които, въпрѣки своитѣ не малки вътрешни различия, въпрѣки голѣмитѣ — азъ не ще преувелича, ако кажа — ожесточенитѣ борби, които водиха въ близкото минало помежду си, въ единъ моментъ, озарени отъ съзнанието, че българскиятъ народъ преживява предсмъртни страдания и че той ги моли, че той ги зове за помощъ, за услуга, можаха да надрастнатъ всички дребнавости и можаха да съзнаятъ, че като обществено-политически организации, тѣ иматъ дълга да се вслушатъ въ народната молба и да си подадатъ ръка за съвмѣстна, за-дружна работа, че тѣ иматъ дълга да се сдружатъ, за да навости и можаха да съзнаятъ, че, като обществено-политически организации, и тѣ сториха това и образоваха Народния блокъ. Но, г. г. народни представители, като поздравявамъ партиитѣ, образуващи блока и като поздравявамъ деня 21 юний, когато този блокъ се прояви, нека тукъ кажа, съ молба да не бѣда отъ никого криво разбранъ, че азъ не ще отправя анатема къмъ минали политически събития, както правятъ едни, нито ще пѣя вънцехваления на минали политически събития, както правятъ други. И втори пътъ ще кажа: онзи, който искрено мисли, онзи, който искрено действа, онзи, който искрено ще работи за примирение въ страната, онзи, който наистина се стимулира днесъ отъ желание и отъ съзнание да служи на държавата и народа, най-вече за заздравяване неговата болна стопанска и финансова снага, той трѣбва да има устременъ погледъ само напредъ, той трѣбва да има погледа си само въ бждещитѣ дни, той трѣбва да лѣга и става съ мисълта, съ какво може да бѣде полезенъ въ тия идващи дни, а назадъ да се обръща само до толокъ, до колкото въ миналото може да почерпи поука за мъдростъ, за тактъ.

Още нѣщо, г-да, бихъ желалъ да кажа като встъпнителни думи. Искренитѣ и честнитѣ общественикъ никога не може и не бива да покрива отдѣлни събития съ режимитѣ, които идватъ следъ тия събития; не може никога да покрива отдѣлни личности и действия на отдѣлни личности съ мисълта и значението на политиката, която е прокарана или преследвана отъ едно политическо дѣло. Само когато се отърсимъ отъ предразсѣдци, само когато разберемъ нѣщата, ние наистина можемъ да бждемъ едни ценни сътрудници, едни ценни съратници въ бждеще.

Народниятъ блокъ, прочее, се създаде не да задоволи властнически инстинкти на този или онзи, не и да задоволи отдѣлни честолюбия; той се създаде, г. г. народни представители, както преди малко споменахъ, да отговори на желанието, на нуждата на единъ цѣлъ народъ за въдворяване на граждански и социаленъ миръ, за правилно разпредѣление на стопанскитѣ блага и данѣнитѣ тежести, за издигане авторитета на закона и на правото надъ произвола и надъ тѣсно егоистичнитѣ лични, партийни или фракционни интереси, и, най-после, за отстояването енергично и достойно интереситѣ на държавата, на нацията предъ чуждия свѣтъ, въ международнитѣ ни отношения.

Това желание на цѣлия народъ, г. г. народни представители, биле отразено въ съставянето на Народния блокъ, и тия 3—4 лозунги, най-наедро изнесени, сѣ въ сѣщностъ цѣлото съдържание на политиката, която въ днешния день Народниятъ блокъ, чрезъ своето правителство, анонсира въ тронното слово, на политиката, която е изразена и въ отговора на тронното слово, на политиката, по която ние, народнитѣ представители, ще има да дадемъ своето одобрение или неолобрение.

Азъ не се съмнявамъ, г. г. народни представители, че въ името на една такава политика можемъ не само ние, партиитѣ на мнозинството, не само ние, отъ чийто срѣда излиза правителството на Народния блокъ, но почти всички, отъ единия до другия край на Парламента, да се обединимъ.

Нѣкой отъ работницитѣ: Включително и Сговорътъ.

Нѣкой отъ мнозинството: И Сговорътъ, и комунистѣтѣ, и всичкитѣ.

Т. Тонковъ (з): (Сочи работницитѣ) Вие сте по-близко съ Сговора.

П. Деневъ (р): Казахте ли си думата, г-да работници?

Нѣкой отъ мнозинството: Вие, работницитѣ, кога се раздѣлихте отъ Сговора?

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Азъ съмъ любопитенъ да зная и да видя кой би вдигналъ ръка срещу,

ония мѣроприятия, които целятъ да канализиратъ преди всичко въ естественото коригъ българския политически животъ. (Кѣмъ работниците?) Вие ли?

Т. Христовъ (раб): А Вие ли, които вървите по отъпканъ пѣтъ на Сговора?

П. Деневъ (р): Азъ бихъ желалъ да зная кой ще вдигне рѣка срещу една политика, която цели да канализира — подчертавамъ това — политическия животъ на страната.

Т. Христовъ (раб): Политика на насилието.

П. Деневъ (р): Азъ бихъ желалъ да зная, кой ще вдигне рѣка срещу . . .

Нѣкой отъ работниците: Разтурянето на събранията!

П. Деневъ (р): . . . правото на гражданина свободно да живѣе въ своята родна земя

Сѣщиятъ отъ работниците: Не се отклонявайте. Отговорете.

П. Деневъ (р): Азъ бихъ желалъ да зная кой ще вдигне рѣка срещу мѣроприятията, . . .

А. Неновъ (раб): Работниците и селяните ще вдигнатъ.

П. Деневъ (р): . . . които целятъ, като създадатъ граждански миръ въ странага, да приготвятъ условия за стопански и социаленъ напредѣкъ.

Азъ съмъ убеденъ, г. г. народни представители, че това нѣма да стори никой отукъ (Сочи дѣсницата) дотукъ (Сочи лѣвицага). Изглежда, обаче, че срещу такава една политика могатъ да вдигнатъ и ще вдигнатъ рѣка онѣзи, които въ диктатурата и робското подчинение на маситѣ търсятъ разковнието на човѣшкото благоденствие и които, вѣрни на своята клиширана фразеология, може би биха казали, че свободата, гражданска и политическа, че стопанскиятъ и социаленъ прогресъ сѣ срѣдства на буржоазията за тероризиране и експлоатиране на пролетариата! (Рѣкоплѣскане отъ мнозинството) Ще бѣде аслѣ странно, ако тѣ не вдигнатъ рѣка срещу една такава политика. Тѣ трѣбва да бѣдатъ противъ нея, защото тя създава или неминуемо ще създаде въ страната условия, при които не ще може всѣкая всѣчина да си играе съ интереситѣ на 5 милионния народъ, на цѣлата страна (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството); защото при такава една политика въ страната ще се създадатъ условия, при които всѣки вече критично ще се отнася къмъ онова, което е; защото ще се създадатъ условия за свободно живуване, за стопанско, ако не благоденствие, то поне за горе-долу равноправие. А на такава почва нѣма мѣсто за превратности, на такава почва не вирѣятъ вулгарни фрази, не вирѣятъ бацилитѣ на разрушението. Тогава животътъ става милъ, тогава богатата се ценятъ, тогава вѣрата въ бѣдещето расте и крепне, тогава душата се разведрява, не се помрачава, тогава и демагогътъ, тогава и злосторникътъ, тогава и всѣки, който търси торна почва за сѣене на своитѣ превратни идеи, неминуемо ще се почувствува обезкриленъ, обезсиленъ. Затуй, г. г. народни представители, азъ вѣрвамъ, че политиката, която правителството обещава и която то обеща по време на изборитѣ, политиката, въ името на която то се избира, политиката, която чрезъ устата на държавния глава се изнесе тукъ, и която се прокарва въ отговора на тронното слово, не може да не бѣде одобрена отъ голѣмото мнозинство на Народното събрание. И колкото по-голѣмо е това мнозинство и — запомнете това, драги народни представители — колкото по-искрено е даденъ този вотъ, толкова по-голѣма е и гаранцията, че наистина тази политика ще бѣде вѣплотена, и ако, не дай, Боже, тя бѣде тукъ-тамъ нашѣрбена, тогава всички ще се тешимъ съ съзнанието, че при общи усилия, при максимумъ воля, при максимумъ вѣщина, при максимумъ гражданска и политическа честъ, ето, това можа да се направи, а това и това не можа да се изпълни.

С. Димитровъ (раб): Само приказки!

П. Деневъ (р): Кажете какво искашъ да кажешъ, приятелю!

С. Димитровъ (раб): Само приказки! Вие трѣбва да цѣлувате рѣка на бай Йорданова и на Гичева, че Ви избраха.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: А вие, работниците — на г. Ляпчава.

П. Деневъ (р): За да избѣгнемъ спороветѣ, обещавамъ на господина, че като дойдатъ г. г. Йордановъ и Гичевъ, ще имъ цѣлуемъ рѣка!

С. Даскаловъ (з): Но и тѣ да цѣлуватъ рѣка на Ляпчава.

Х. Чолаковъ (з): Нѣма да цѣлуваме рѣке. Не сме се събрали рѣке да цѣлуваме.

А. Неновъ (раб): Затуй ли ще цѣлуваме рѣка на Ляпчава, че 8 години ни е билъ!

Министъръ С. Костурковъ: (Кѣмъ мнозинството) Не ловете кусуръ, не обръщайте внимание на ония, които не знаятъ какво приказватъ. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

А. Неновъ (раб): Фактитѣ говорятъ, г. министре, фактитѣ крещатъ!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

А. Капитановъ (з): (Кѣмъ работниците) Че има отъ васъ детективи — това лѣжа ли е?

Нѣкой отъ работниците: Лазаръ Станевъ отъ 4 дена е въ Врачанската обществена.

А. Капитановъ (з): Не го пускатъ свободно да се разхожда.

А. Неновъ (раб): Тогава, за каква свобода приказвате!

А. Капитановъ (з): Лазаръ Станевъ е нашъ.

П. Деневъ (р): Е добре, г. г. народни представители, ние, партията на Народния блокъ, въ краткото време, презъ което управлява правителството, изходяще отъ него, можемъ да заявимъ съ спокойна съвѣсть, че наистина, поне до този моментъ, когато говоримъ тукъ, ние създадохме първата и необходима предпоставка за свободно живуване, първата и необходима предпоставка за граждански и социаленъ миръ въ страната. Ние подчертаваме още, че отъ този граждански и социаленъ миръ се възползува грамаднейшата частъ отъ българското гражданство, организирано въ партията, а не желае да се възползува само онзи, който е противъ гражданския и социалния миръ въ страната. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

Ние смѣтаме, г. г. народни представители, че въпроси тѣзи постоянни заканвания и очаквания за социални бунтове; въпроси, бихъ казалъ, накарваватъ очи у нѣкои, които все чакатъ, че ще стане нѣщо, че ще задимѣ нѣщо, и въ пепелището на развалинитѣ тѣ ще намѣрятъ възходъ, ще намѣрятъ тържество на своитѣ борби и на своитѣ социални идеали; въпроси този оптимизъмъ и очакване отъ нѣкои — върховнитѣ интереси на държавата налагатъ да се свири по всички фронтове „отбой“, да се забиятъ г. г. народни представители, и високо да се издигнатъ бѣли знамена; . . .

С. Димитровъ (раб): Зачернихте България, а искате да вдигате бѣли знамена!

П. Деневъ (р): . . . да се тури край на жестокитѣ преследвания и кървави самоизтрѣбления, да се задушатъ долнитѣ партизански страсти и да се отпочне едно съвнование политическо само на идейна почва, да подедемъ смѣла, смислена, идейна борба.

А. Неновъ (раб): Съ идеи ли днесъ се борите? Я питайте г. Мушановъ и г. Гиргиновъ, съ идеи ли се борятъ? Защо сѣ забранени събранията на Работническата партия?

П. Деневъ (р): Г. Мушановъ ще каже защо.

А. Неновъ (раб): Защо се затварятъ клубетѣ на Работническата партия? Защо работническитѣ депутати се пребиватъ? Защо, защо — могатъ да се задаватъ много защо.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Да ви кажа, младежо, защо. Защото вашитѣ идеи сѣ пропаганда par le

fait. Знаеш ли френски? На български значи, пропаганда на дѣло, чрезъ бомби и револвери. Туй нѣма да допустнемъ.

А. Капитановъ (з): Тѣ само руски разбиратъ! На руски имъ го кажете.

Нѣкой отъ работниците: Нито единъ не е падналъ отъ бомби на Работническата партия.

П. Деневъ (р): Ние смѣтаме, че ако се трѣгне изъ пѣтя на идейната борба, могатъ да се потърсятъ и ще се намѣрятъ начини за примиряване и задоволяване легитимнитѣ интереси на всички икономически категории въ страната.

Нѣкой отъ работниците: Искрено ли говорите?

П. Деневъ (р): Ние смѣтаме, че може да се намѣрятъ начини не за интегрално разрешение на голѣмия конфликтъ, който съществува между труда и капитала, но могатъ да се намѣрятъ начини за примиряване противоречивитѣ интереси на труда и капитала.

(Министъръ С. Костурковъ упрѣква тихо народнитѣ представители отъ работническата парламентарна група, че нѣматъ елементарно понятие, какъ трѣбва да се държатъ въ Парламента)

А. Неновъ (раб): (Възразява)

П. Деневъ (р): Ние смѣтаме, г. г. народни представители, че, трѣгнали по пѣтя на идейната борба, ние ще можемъ да дойдемъ до едно примиряване.

Министъръ С. Костурковъ: (Къмъ работниците) Вие само ядете чуждъ хлѣбъ, мълчете!

А. Неновъ (раб): Азъ не ямъ чуждъ хлѣбъ, азъ съмъ работникъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. Неновъ! Права Ви предупреждение.

Министъръ С. Костурковъ: (Къмъ работниците) Вие само търсите смутове. Ако тукъ, въ Народното събрание, вие търсите смутове, всички честни хора могатъ да си представятъ, какво пѣкъ търсите по села и къшета съ вашата пропаганда. Но ние нѣма да ви позволимъ. Ще се подчинявате на законитѣ на страната, или иначе ще бъдете вънъ отъ законитѣ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Свободата е за онии, които зачита свободата на другитѣ; свободата е за онии, който почита законитѣ. Нѣма свобода за анархиста, който иска да обърне насила обществения редъ.

А. Неновъ (раб): Ние фактически сме вънъ отъ законитѣ. На буржоазията не стигатъ нейнитѣ закони, не ѝ стига законътъ за защита на държавата и затова прибѣгва до калѣча... (Тропане по банкитѣ отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Моля, г. Неновъ!

П. Деневъ (р): Азъ не се сърдя отъ апострофи. И ако позволи председателстващиятъ, азъ моля господина (Сочи А. Неновъ) да стане, и да видя какво може да ми каже, когато говоря за идейна борба, за примиряване нагледъ противоречивитѣ, но винаги примирими интереси на различнитѣ стопански категории въ едно човѣшко общество. Когато говоримъ за необходимостта отъ идейна борба — ще повторя пакъ — за примиряване интереситѣ на труда съ капитала, когато говоримъ за братско примирение и сътрудничество на града съ селото, когато говоримъ за обществена солидарност — вие, господине, какво можете да ми кажете! Станете и ми кажете! Давамъ Ви правото.

А. Неновъ (раб): Азъ заявявамъ, че примирение между буржоазия и пролетариатъ не може да има.

Отъ мнозинството: Хайде, де! (Глъчка)

А. Неновъ (раб): Буржоазията не може да се бори съ идеи, а праща държавата, праща калѣча, затуй праща камшика. Затуй, когато вие говорите, че трѣгвате по пѣтя на идейната борба, ние казваме, че това е единъ фалшъ.

И. Симеоновъ (д): Г. председателю! Забранете на Неновъ да замахва съ рѣжа и да си клати главата, защото ние се плашимъ!

А. Неновъ (раб): (Продължава да говори)

Председателстващъ Н. Захариевъ: Г. Неновъ! Права Ви втора бележка! Недейте смущава Народното събрание!

П. Деневъ (р): И тъй, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че най-после въ тази голѣма гюрюлтия можахъ да доловя смисъла и значението на апострофа и да разберемъ и азъ, и вие, че не може да има примирение между интереситѣ на буржоазията съ пролетариата!

М. Бечевъ (д): Безъ руско злато по срѣдата.

П. Деневъ (р): Ние посочваме единъ пѣтъ, по който трѣбва да се върви, и търсимъ да примиримъ тия интереси. Какво искатъ господата отъ другата страна (Сочи работниците), като казватъ, че интереситѣ на буржоазията и пролетариата сѣ непримирими? Искатъ да вървятъ вѣчно на жегла, искатъ да вървятъ все настрани, искатъ непремѣнно да тероризиратъ, да осуетяватъ възможността на Парламента да работи съ скромнитѣ си сили въ тази посока, въ която той смѣта, че може да бѣде полезенъ. И ето, г. г. народни представители, кѣде е цѣлятъ смисълъ на тия непрестанни апострофи, на тия непрестанни заядания, на тия недостойни, ще кажа азъ, не само за Парламентъ, недостойни не само за партия, недостойни и за човѣкъ съ щодо-годе себеуважение, постоянни прекъсвания, безъ да държатъ даже смѣтка за мисълта, която се изнася отъ трибуната.

Х. Трайковъ (раб): Когато дойде законопроектъ за амнистията, тогава ще говоримъ за помирение. Вие сте противъ амнистията, а говорите за помирение!

П. Деневъ (р): Когато дойде въпросътъ за амнистията, и по него ще ви кажа разбиранията си, такива, каквито ги имамъ. Но може да повѣрвате, г-да отъ лѣвата страна, че не ще ви се даде възможностъ и съ амнистията да печелите и да търсите червени ризи и червени гащи.

А. Буковъ (з): И червени щъркели!

П. Деневъ (р): Нѣма да стане тая работа. И амнистията, като актъ на държавно управление, като актъ на държавна необходимостъ, ще бѣде гласувана отъ хората на държавната идея, а не отъ ония, които сѣ противъ държавната идея. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Тая елементарна истина вие трѣбва да я знаете. Дали тази амнистия ще бѣде широка, дали ще бѣде малко по-тѣсна, дали ще бѣде пълна или частична, ще видимъ, но тя ще бѣде дѣло на онѣзи, които иматъ на сърдце не само чувствата и интереситѣ на емигрантитѣ и на тѣхнитѣ семейства, но които иматъ на сърдце преди всичко върховнитѣ интереси на държавата и на нацията, и които, стимулирани отъ тѣзи върховни интереси и отдавайки данъ на елементарната хуманностъ, ще взематъ своето отношение къмъ въпроса за амнистията и ще опредѣлятъ нейнитѣ размѣри, всѣки споредъ съвѣстта си, всѣки споредъ съзнанието си, но отъ тия хора насамъ (Сочи болшинството) никой не е съ долното съображение да демагогствува и да човърка рани за постигане на свои собствени, противодържавни, противонародни, противочовѣшки поплъзновения. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Покрай многото въпроси отъ чисто политически характеръ, по които може да се спори и се спори въ нашата страна, днесъ, за съжаление, има единъ въпросъ, по който спорове нѣма, има единъ въпросъ, по който цѣлото народното представителство, всички партии и цѣлото общество съ абсолютно едино-мислени, сѣ абсолютно единодушни. Това е, г. г. народни представители, въпросътъ за стопанското и финансово положение на страната, това е въпросътъ, по който днесъ всички признаватъ — признаватъ го най-паче тия, които до вчера управляваха — че държавата ни и народътъ ни се огъватъ подъ тежкитѣ удари на една непозната — да не кажа голѣма дума — на една рѣдко позната въ историята на човѣшкото развитие стопанска криза. А тази криза, по която, както казахъ, има вече абсолютно единодушие въ нашата страна, не дойдѣ, г. г. народни представители, изъ невиделица. Тя не падна като гръмъ отъ ясно небе у насъ. Тя не нахлу като стихийно наводнение въ нашия стопански животъ. Нейнитѣ признаци много отодава се явяваха по хоризонта на българския стопански и финансовъ животъ. Нейнитѣ проявления започнаха да се чувствуватъ много отодавна, нейнитѣ маршъ — че ще бѣде маршъ силенъ, маршъ стихийенъ — се долавяше много отодавна. Може би въ другитѣ страни сѣ развити

индустрии, съ по-голяма материална култура днес тя да бушува по-страшно, отколкото у нас, но въ тѣзи страни тя започна да се проявява малко по-късничко, отколкото у нас. И затуй, г. г. народни представители, още по времето, когато начело на управлението стоеше министър-председателят г. Александър Цанков, при разискванията по отговора на тронното слово през 1924 или 1925 г. — не помня добре — от ония мѣста, на които той и неговите приятели стоят сега, се отправиха предупреждения и напомнявания, че въ страната има не само скъпоти, като единъ изолиранъ фактъ, но че въ страната има и ще продължава да има голяма стопанска криза. Направиха се предупреждения къмъ управлението, че то трѣбва овреме да се замисли, какви превантивни мѣрки трѣбва да се взематъ, за да можемъ, ако не да избѣгнемъ, то по-безболезнено да преживѣемъ тия мъчни стопански дни. Какво отговори тогавашниятъ министър-председател на тия предупреждения и напомнявания? Като признава, че наистина въ свѣта има признаци за едно вече аномално стопанско положение, като признава, че наистина въ България съществува скъпоти и че стопански ние вече не се развиваме правилно, каза: „Нека тутакси заявя, че ние сме страна, въ която най-малко се страда, която живѣе сравнително въ най-добри стопански условия“. Азъ съжалявамъ, че г. Цанковъ, вѣщиятъ и опитниятъ икономистъ, но — като неговъ акранъ, мога да кажа — и съ превзетостта на ученъ икономистъ се отнесе съ пренебрежение и съ лекота къмъ този голѣмъ въпросъ, който му бѣще отправенъ добросъвестно, добросъдечно и искрено отъ народни представители съ молба: „Замислете се, загрижете се, докато е време, защото не ще бждатъ далечъ дните, когато и вие, и ние ще бждемъ почти безпомощни да се справимъ съ това голѣмо финансово и стопанско зло; защото държава, страна, народъ систематически обедняватъ; защото широката маса не само обеднява, а изгладнява; защото нашето производително население — и земеделско, и работническо, и занаятчийско, и търговско — нѣма възможностъ да свърже двата края.“

Когато се правѣха тѣзи напомнявания и апострофи, същиятъ тогавашенъ министър-председателъ каза: „Азъ ви казвамъ, че доходността не е намалѣла, и не само не е намалѣла, но ще ви дамъ цифри за растежа на националното богатство въ България“. На ти тебе, г. професоре, сега ненамалена доходностъ, на ти тебе растежъ на националното богатство въ страната! Има ли споръ днесъ, г. г. народни представители — и азъ, профантъ въ тази областъ, бихъ желалъ да чуя компетентното мнение на ония, които управляваха и имаха правото и длъгъ да третираха съ малко по-голяма сериозностъ тия голѣми проблеми на стопанската и финансова политика въ нашето държавно управление — има ли споръ днесъ, че стопанската криза, въ България специално, е изразена тъкмо въ страшното несѣответствие въ ценитѣ на продуктитѣ, които нашиятъ производителъ продава, и на ония, които купува, сир., че тази криза е резултатъ не на ослабналата, не на понижаната, но вече на почти никаква покупателна способностъ на българския производителъ? А пъкъ това е резултатъ на обстоятелството, че националнитѣ богатства, изразени въ стойността на продуктитѣ на националния трудъ, нѣматъ вече никаква стойностъ и никаква цена, и това не отъ днесъ, не отъ вчера, а систематически, отъ редъ години насамъ.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че онова, което бѣше казано въ малко по-отдалеченитѣ години, 1924 и 1925, би могло що-годе да бжде извинено. Но ето че и въ 1926 г., когато мѣстото министър-председателъ се зае отъ бѣловласия държавникъ и икономистъ г. Андрей Ляпчевъ, на енергичнитѣ предупреждения, които се отправяха къмъ него за вземане мѣрки за борба срещу съществуващата тогава криза, той, министър-председателятъ на България, съ детинско лекомислие и даже провокаторски каза: „Криза има въ главитѣ на нѣкои хора“.

Г. г. народни представители! Азъ давамъ всичката данъ на почти на онѣзи цифри, които преди малко г. Молловъ изнесе тукъ; азъ давамъ данъ на почти на всички онѣзи данни, които той даде за това, какъ се развива свѣтътъ, какви нужди има да посрѣща отъ войнитѣ насамъ и пр.; азъ давамъ данъ на почти на онѣзи съображения, които се изнесоха, за мъжнотитѣ, съ които ще трѣбва да се справя българското управление, за да посрѣща голѣмитѣ си задължения отъ войнитѣ и пр.; но азъ не мога въ никой случай спокойно да въстановя въ паметта си това пренебрежение, това лекомислие, съ което управници на страната се отнасяха къмъ тия голѣми въпроси, които днесъ сж накарали всички ни да наведемъ носъ и да търсимъ сега, оттукъ натѣй, по кой начинъ съ дружни уси-

лия да цѣримъ вече крайно разлюлѣлата се национална и държавна снага.

А въ това време, когато се правѣха тия оптимистични изявления, когато властта се отнасяше съ такова пренебрежение къмъ тия предупреждения, пластѣха се отъ година на година редъ стопански факти, които говорѣха съ очевиденъ убедителностъ за ежедневно растящата стопанска криза.

Търговскиятъ и платежниятъ ни баланс, за които преди малко отъ трибуна бившиятъ министъръ на финанситѣ, г. Молловъ, ни даде данни, както и нарушеното равновесие между данѣцитѣ и други приходи и разходитѣ на държавата, на окръзи, на общини, представляваха, а и днесъ представляватъ резултати, които неопровержимо говорятъ, както говорѣха и тогава, за една перманентна, за една действителна, за една опасна стопанска и финансова криза.

Мнозина отъ насъ бѣха оптимисти. Не мога да цитирамъ, по паметъ само ще ви кажа, че отъ министерската маса ни казваха: „Една добра реколта, една добра година и — край на кризата! Ще видите всички вие, които говорите тукъ за криза, че въ България нѣма и при нашитѣ стопански условия не е възможна криза, а най-малко не е възможна въ тия размѣри, въ които тя може да се яви въ останалитѣ държави, които живѣятъ главно отъ своето индустриално производство“.

Но, г. г. народни представители, трѣбваше да дойде много хубавата 1930 земеделска година, трѣбваше да дойде отличната 1931 земеделска година, съ реколта, каквато много отдавна не се знае и не се помни, не само по количество, но и по качество, за да се разсѣятъ тия заблуждения у утопиститѣ, които смѣтаха, че земеделска България ще се оправи съ една хубава реколта. Наопаки, трѣбваше да дойде тази година, за да се тури вѣнецъ на земеделската криза у насъ.

То се знае, че кризата въ земеделското производство, предизвикана отъ катастрофалното падане ценитѣ на земеделскитѣ произведения, не се корени и не може да се корени въ нашитѣ стопански условия. То се знае, че причини отъ голѣмъ, свѣтовенъ, мировъ масщабъ обуславятъ тая криза. Но, г. г. народни представители, когато ние говоримъ и критикуваме онова, което бѣше до вчера у насъ, то не е, че ние винимъ нашето управление, какво то не е предотвратило свѣтовната криза, или че не е вземало мѣрки, кризата да не се отрази и у насъ. Ние го винимъ, че при явни указания за онова, което у насъ може да настѣпи, което може да стане, и при възможността да вземе превантивни мѣрки, ако не за избѣгването, то за облагняването на тая криза, то нехасѣ.

Хр. Чолаковъ (з): (Ржкоплѣска)

П. Деневъ (р): Ние го държимъ отговорно за това именно негово поведение.

А. Пиронковъ (д. сг): За какво го държите отговорно? Факти дайте!

П. Деневъ (р): Какви факти, г. Пиронковъ? Мисля, че Вие бѣхте тукъ преди малко, когато азъ направихъ едно напомняне за времето, когато и Вие, и азъ сме били тукъ. (Глъчка)

А. Пиронковъ (д. сг): Г. Ляпчевъ никога не е говорилъ такива работи. Единъ човѣкъ, който уважава себе си, не може да каже, че г. Ляпчевъ е водѣлъ такава политика.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Такъвъ тепегьозлукъ бива ли?

П. Деневъ (р): Г. Пиронковъ! Смѣтамъ, че съ нищо не съмъ Ви далъ основание ...

А. Николаевъ (з): Г. Ляпчевъ нарече българския народъ тонковци.

А. Пиронковъ (д. сг): Той каза, че единъ законопроектъ за зальгване ...

П. Деневъ (р): Г. Пиронковъ! Смѣтамъ, че не съмъ Ви далъ поводъ съ нищо да подозирате, че не уважавамъ себе си, както не съмъ Ви далъ поводъ съ нищо да мислите, че не уважавамъ и Васъ.

А. Пиронковъ (д. сг): Да говорите за Андрей Ляпчевъ, много сте малъкъ.

П. Деневъ (р): Обаче ще Ви кажа, че това, което казахъ като думи на г. Александъръ Цанковъ, ще ги намѣрите

във дневниците на XXI Народно събрание, за заседанието му на 21 ноември 1924 г., книга I, втора редовна сесия.

А. Пиронков (д. сг): Кой въ свѣта е могълъ да предвиди презъ 1924 г. кризата въ 1930 г. въ 1931 г.? Искате хората да предсказватъ седемъ години напредъ!

П. Деневъ (р): Азъ не ви казахъ предварително, че това е цитатъ, защото не предполагахъ, че Вие ще бъдете така наивенъ да се явите да опровергавате. Сега, обаче, азъ веднага Ви соча дневниците; и ако Вие сте се отегчили отъ тая речъ, оттеглете се за малко за справка въ стаята на стенографитъ и ще се убедите, че това, което ви казахъ, е цитатъ отъ дневниците на Народното събрание. Това е казано отъ г. Александъръ Цанковъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Цитатътъ е вѣренъ, но сега положението е друго.

П. Деневъ (р): Съжалявамъ, че въ момента не мога да Ви кажа точно, кѣде е отбелязано и онова, което е казалъ г. Андрея Ляпчевъ — че криза има въ главитѣ на нѣкои.

А. Пиронковъ (д. сг): Да, по онова време. Но азъ ви казвамъ: кой е този пророкъ, който презъ 1924 г. е могълъ да предвиди кризата въ 1931 г.?

С. Пулевъ (з. — Ст.-з): Г. Деневъ! Позволете ми да Ви прекъсна. Г-да! Спадането ценитѣ на земеделскитѣ произведения се очерта още презъ лѣтото на 1920 г. Последете изданията на Международния земеделски институтъ въ Римъ, за да научите тия работи.

И. Лѣкарски (д. сг): Но следъ туй имаше повишение на ценитѣ.

С. Пулевъ (з. — Ст.-з): Да, имаше повишение. Благодарение на лошата реколта презъ 1924 г., имаше повишение презъ 1925 г., но отъ тогава систематически ценитѣ спадатъ. Азъ ви моля, г-да, да проследите чуждата литература, особено изданията на Международния земеделски институтъ въ Римъ, за да разберете тая работа.

А. Пиронковъ (д. сг): Презъ 1926, 1927, 1928 г. ценитѣ на хранитѣ на международния пазаръ бѣха два пѣти по-високи.

С. Пулевъ (з. — Ст.-з): Тенденцията бѣше очертана така, както азъ ви казахъ.

А. Пиронковъ (д. сг): И именно тия високи цени станаха причина да се засили производството.

П. Деневъ (р): (Къмъ С. Пулевъ) Благодаря Ви за допълнението, което направихте и което още повече осветлява въпроса. — Но, г. г. народни представители, нека още единъ пѣтъ повторя: ние не винимъ миналото управление за това, че не било пророкъ; ние не го винимъ за това, че то не е могло да разрѣже, като съ ножъ, кризата; ние го винимъ, че когато може-би некомпетентни хора, може-би несведущи хора, депутати, партии, граждани, икономически съсловия предупреждаваха, че стопанска криза ние имаме, че финансова криза ние вече имаме, когато молѣха да се замислятъ мѣрки за борба съ тая криза, тогава правителството бѣше оптимистъ и смѣташе, че работата не е тъй страшна, че тревожниятъ викъ не е оправданъ, че не трѣбвало да се взематъ мѣрки, защото ние сме били страна, въ която най-малко се страда, въ която се живѣе сравнително при най-добри стопански условия. Ние ги винимъ още и затова, че когато имъ се каза, какво опасността е голѣма, тѣ ни казаха — и позволете ми още единъ пѣтъ тукъ да повторя цитата: „Националнитѣ богатства растатъ, ослабване покупателната сила на българския производител нѣма“.

М. Дочевъ (д. сг): За тогавашното време, г. Деневъ, това е истина.

П. Деневъ (р): Моля Ви се, г. Дочевъ, Вие можете тия думи да ги кажете и подиръ 5 години — че за тогавашното време това е истина. Истина е, че констатираниятъ въ 1928/29 г. малкъ възходъ внесе заблуда; но въ нея година вече равновесието бѣше нарушено, дисхармонията между цени и покупателна сила на производителя, вследствие разколебанитѣ цени на неговия продуктъ, вече бѣше налице. И най-важното е, че тази вълна, която идѣше и застрашаваше нашия стопански животъ, се посочи на управляващитѣ. Но тѣ казваха: „Не, това не е вѣрно“. Понеже

това е фактъ, понеже още тогава се е спорило, понеже тогава е имало хора, които сѣ предупреждавали управлението, какъ можете днесъ, г. Момчо Дочевъ, да спорите и да казвате: „Тогавашно нѣкой не е могълъ да знае!“ Ами фактъ е това, че управлението е предупреждавано; това е историческа истина.

М. Дочевъ (д. сг): Г. Деневъ! Ако ми позволите. Отъ 1920 до 1929 г. въ България сѣ разорани нови 6 милиона декара земя. Тѣзи 6 милиона декара земя сѣ засѣти преимушественно съ зърнени храни. Ценитѣ на зърненитѣ храни отъ 1923 до 1929 г. на международния пазаръ спаднаха. Щомъ ние имаме такова силно засѣване, може ли да се оспори, че продуктътъ на националния трудъ не се увеличавалъ тогава? При тогавашнитѣ цени кой можеше да предвиди . . .

Нѣкой отъ мнозинството: Ами кой внесе сръбско жито, когато имаше наше?

М. Дочевъ (д. сг): . . . особено въ 1924—1925, дори до 1929 г., това катастрофално спадане на ценитѣ на зърненитѣ храни. Единъ Стамо Пулевъ . . .

Нѣкой отъ мнозинството: Вие не се грижете за народа, а за себе си.

Другъ отъ мнозинството: Вие гледахте какъ да изтрелете противникитѣ си.

Б. Ецовъ (д): Г. Ляпчевъ докара народа да бѣде съ праздни кесии, съ праздни джобове.

М. Дочевъ (д. сг): Моля ви се, азъ искамъ конкретно да се обясни. Имало е известна тенденция на спадане ценитѣ на зърненитѣ храни на международния пазаръ, по причини, които се изясниха тукъ, отъ трибуната; обаче това катастрофално спадане ценитѣ на зърненитѣ храни, което ние имаме въ 1930 г., и особено въ 1931 г., никой не е могълъ да предвиди. Вследствие на това катастрофално спадане — и г. Цанковъ заяви оня день тукъ — цената на националния продуктъ, който преди всичко е земеделски, при тази стопанска и международна конюнктура, безспорно, е много по-малка, отколкото въ 1924, 1925, 1926 г., е по-малка отколкото дори въ 1911 г.

П. Деневъ (р): Г. Дочевъ! Азъ нѣма да опровергавамъ...

С. Пулевъ (з. — Ст.-з): Моля, г. Деневъ, едно обяснение искамъ да дамъ. Въ 1926 г. запаситѣ отъ зърнени храни, и специално отъ пшеница, бѣха се очертали като вече значителни и всѣка последваща година тѣзи запаси се удвояваха. Това бѣше едно указание, че ценитѣ на зърненитѣ храни вече не можеха да се задържатъ.

П. Деневъ (р): Така.

С. Пулевъ (з. — Ст.-з): И като почна спадането на ценитѣ на зърненитѣ храни, то не можеше да не повлѣче спадането и на ценитѣ на другитѣ земеделски произведения.

П. Деневъ (р): Точно така.

С. Пулевъ (з. — Ст.-з): Това сѣ факти, които сѣ известни и не могатъ да се оспорятъ.

М. Дочевъ (д. сг): Но едно спадане въ този размѣръ, който имаме сега, не можеше да се предвиди по никой начинъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Моля ви се, г. г. народни представители, оставете оратора да говори.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Нека се разберемъ още единъ пѣтъ по този въпросъ, за да нѣма излишни апострофи и пререкания.

М. Дочевъ (д. сг): Азъ обикновено не апострофирамъ, г. Деневъ!

П. Деневъ (р): Азъ не желая да бѣда гледанъ, дори отъ единъ само народенъ представителъ, като ораторъ на трибуната, който инсинуира, който съчинява, който прави партизанска политика; азъ не искамъ да бѣда гледанъ като лице, . . .

М. Дочевъ (д. сг): Азъ ви прекъснахъ съ Ваше позволение, г. Деневъ!

П. Деневъ (р): Моля Ви се! — ... което оспорва компетентността на признати и уважавани икономисти. Аз не искамъ даже да обвиня въ недобростъвѣстностъ — казахъ това и преди малко — нѣкои отъ тѣзи икономисти.

Единъ отъ земледѣлцитѣ: И ученици на икономисти.

П. Деневъ (р): Но азъ изпълнявамъ дълга си на депутатъ, който хвърля погледъ на миналото и който си позволява нескромността да посочи, какво трѣбва да стане занаятъ, като прави единъ анализъ на фактитѣ — на фактитѣ, г. Момчо Дочевъ! Вие не можете да ми кажете, че това, което азъ казвамъ тукъ, не е вѣрно. Вие можете да ми възразите: недейте иска да бждатъ пророци нито Молловъ, нито Ляпчевъ, нито моятъ учителъ г. Данаиловъ, нито Вие, който се занимавате съ земледѣлски въпроси. Вие това може да пожелаете. И азъ не бихъ желалъ да пророкувамъ. Но азъ ви виня, обвинявамъ всички ви до единъ, че, когато неукни, некомпетентни, невещи, ...

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Не адвокати.

П. Деневъ (р): ... но тъй-же искрени хора, както сте били и вие, сѣ ви подсказвали, че една опасностъ грози страната, че една опасностъ грози народното стопанство, че една опасностъ грози държавнитѣ финанси, вие не вземахте поне — както въ частния си животъ човѣкъ, като му се припомни или му се подсказе нѣкаква беда, която може да го сполети, се замисля и загрижва какъ може да я предотврати — вие не вземахте, казвамъ, поне най-елементарни мѣрки на предвидливостъ и предпазливостъ. Азъ ви обвинявамъ, че вие нехайно, съ ориенталско нехайство (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) се отнесохте къмъ държавнитѣ нужди. Това е, което искамъ да кажа. (Възражения отъ сговориститѣ)

А. Пиронковъ (д. ср): Ориенталска критика! (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Онова, за което ние винимъ миналото управление, то е, че въ последнитѣ години, при небивалитѣ благоприятни реколти, за които заговори преди малко г. Стамо Пулевъ, които имаше въ свѣтовнитѣ доставчици на жито — Аржентина, Австралия, Канада, Съединенитѣ щати — при тѣзи небивали реколти въ последнитѣ години, които се явиха тамъ и се стовариха на свѣтовнитѣ тържища, държателитѣ на нашето управление, кормчилитѣ на нашата стопанска и финансова политика не се сепнаха, като знаятъ, че стѣлбѣтъ, грѣбнакѣтъ на нашия националенъ поминѣкъ е земледѣлското производство въ неговитѣ различни отрасли и главно въ зърненото производство; че тогава не се замислиха о време да взематъ известни мѣрки, които, както виждате, по-късно, макаръ и като палиативи, се взеха отъ управлението; каквито ние днесъ се мъчимъ да вземемъ, каквито утре сигурно ще вземемъ. Ние го винимъ, че при тази ясно очертана неблагоприятна конюнктура за нашето земледѣлско производство, не се прояви нужднитѣ интересъ, не се прояви нуждното желание, не се прояви нуждната воля, за да може да се предприеме нѣщо, ...

И. Лѣкарски (д. ср): Ние взехме мѣрки, но за две години такива голѣми инициативи не се осществяватъ.

П. Деневъ (р): ... а и каквото се предприемаше, и то се оказваше недостатъчно. Ние днесъ не можехме да бждемъ така немилостиви къмъ тази страна (Сочи сговориститѣ), ако бѣше се предприело нѣщо по-сериозно. Но ние твърдимъ, че нищо тогава не се предприемаше.

А. Аврамовъ (з): Г. Деневъ! Много сте жестокъ въ своята критика къмъ Сговора. Тия хора тогава имаха две работи: тѣ създадоха системата на безследното изчезване и избиване на 35.000 човѣка. Стопанска политика ли ще ти творятъ! Втората имъ работа бѣше да крадатъ отъ кѣдето намѣрятъ, следъ като убиваха народа. Нека ги успокоимъ, като имъ кажемъ, че имаха две-три работи, и не можеха друго да вършатъ.

П. Деневъ (р): Г. Аврамовъ, азъ Ви моля, бидейки отъ парламентарното мнозинство, да не омаловажаваме значението на дебатитѣ, които водимъ по тѣзи голѣми и сериозни въпроси, всѣки споредъ силитѣ и възможността си. Нека да не даваме поводъ на онази страна да смѣта, че правимъ една дребна партизанска политика.

А. Аврамовъ (з): Трѣбва да имъ кажемъ това, иначе нѣма да се успокоятъ.

П. Деневъ (р): Азъ Ви моля и Вие да не правите такива закачки.

Г. г. народни представители! Не е въ темата ми, нито се чувствавамъ достатъчно силенъ, за да мога да влѣза въ издирване и въ посочване онзи голѣмъ цикълъ мѣрки и мѣроприятия, за които сега казвамъ, че е трѣбвало да бждатъ взети по онова време за борба съ стопанската криза, нито пъкъ смѣтамъ, че тукъ му е мѣстото да правимъ далечни екскурзии — стопански, икономически и финансови — въ свѣтовното стопанство и финанси, когато говоримъ за нашата стопанска криза и за нашитѣ отговорности по нея. Но азъ смѣтамъ, че ние можемъ да посочимъ на нѣколко факти изъ нашия стопански животъ, които ще ни убедятъ още единъ пътъ въ онова, което казахъ — въ голѣмото нехайство, съ което въ близкото минало сме се отнасяли къмъ тѣзи голѣми, жизнени въпроси за нацията и за държавата.

Години подъ редъ, г. г. народни представители, имаме пасивни търговски баланси. Въ десетилѣтието 1920—1929 г. сме имали следнитѣ пасивни търговски баланси: презъ 1920 г. — пасивенъ търговски балансъ 199.187.023 л.; презъ 1921 г. — 174.337.307 л.; презъ 1923 г. — 810.401.065 л.; презъ 1925 г. — 1.591.770.691 л.; презъ 1926 г. — 13.380.917 л.; презъ 1928 г. — 877.500.724 л. И въ блаженната 1929 г. — тая именно година, презъ която, както казахъ преди малко, голѣмата свѣтовна реколта на житото почна да залива свѣта и колебанието не, а явното смущение вече въ ценитѣ на житото бѣше налице, въ която година ние направихме такива голѣми вносове — презъ тая година нашиятъ пасивенъ търговски балансъ е 2.064.661.000 л. Въ това десетилѣтие, г. г. народни представители, ние имаме само три години активенъ търговски балансъ: въ 1922 г. — 1.859.745.671 л.; въ 1924 г. — 197.902.546 л. и въ 1927 г. — 429.935.386 л. Или презъ цѣлия тоя десетгодишенъ периодъ сме имали общо пасивенъ търговски балансъ отъ 3.243.655.124 л.

Следъ сключването на стабилизационния заемъ — и азъ тукъ искамъ да спра вашето внимание, както ви казахъ, съ всичката скромностъ на некомпетентенъ — презъ 1928 г. по единъ съвършено изкуственъ начинъ се популяризира широко между населението заблудението, че на финансовитѣ и стопански страдания е туренъ край, защото съ внесениѣ пари отъ стабилизационния заемъ ще се стабилизира не само нашата монета — което фактически стана — но ще се стабилизира цѣлата наша национална икономика, нашитѣ финанси и нашитѣ стопанства. Тогава, г. г. народни представители, отъ 1929 г., започна едно лудо надпреварване за внасяне на стоки. Търговцитѣ използваха не само своя наличенъ капиталъ, но ангажираха и голѣми кредити. Презъ нея година се внесеха въ страната стоки, нуждни и ненуждни — на това именно спирамъ вашето внимание — които стоки и днесъ стоятъ като баласть на нашия търговски обмѣнъ — за 8.162.117.000 л. По този начинъ отъ страната се изнесе много чужда валута, а, наредъ съ това, и голѣма частъ отъ нашата търговия и индустрия биде ангажирана въ непосилни за нея задължения, главно къмъ странство, затуй защото вече у насъ този кредитъ бѣше пресушенъ. Защо? Това бѣше, г. г. народни представители, фаталенъ резултатъ, отъ онова тежко условие на стабилизационния заемъ, споредъ което нашата Българска народна банка се преобърна въ единъ чисто емисионенъ институтъ. Дотогава голѣмиятъ търговски и индустриаленъ кредитъ бѣше концентриранъ въ Българската народна банка, която — банално е вече да се говори това, знаемъ го всички — има неоценими заслуги, въ продължение на цѣлия периодъ на нашето свободно съществуване, къмъ нашата родна индустрия, къмъ нашата търговия, и въобще къмъ нашето производство. Съ преобрѣщането на банката въ единъ чисто емисионенъ институтъ, кредитирането на нашата търговия и на нашата индустрия — сега говоря специално за търговията, понеже ни интересува вносътъ и износътъ — премина въ частнитѣ банки, които сѣ организирани главно съ чужди капитали, защото националенъ капиталъ, организиранъ въ такова количество въ наши банки, нѣма. По необходимостъ, нашата търговия се ангажира съ голѣми задължения въ чужбина. Значи, освенъ онова, което се изнесе въ чужбина, като чужди девизи, ние вече регистрирахме едни голѣми задължения и къмъ частния капиталъ тукъ, и къмъ голѣми кредитни поедприятия въ чужбина.

Г. г. народни представители! Това оказа, и занаятъ ще оказва, своето вредно влияние върху нашата национална икономика. Една отъ много голѣмитѣ грѣшки, които

направи миналото управление, макаръ че, може би, му се налагаше тогава да търси и да сключи заемъ, бѣше тая, че въ стремежа си да се справи, единствено чрезъ заеми отъ чужбина, съ стѣсненията, на които бѣше подложено, то не държа достатъчно смѣтка за ония ангажменти, които поема въ момента, и които могатъ да бѣдатъ фатални за нашето бѣдеще стопанско и финансово развитие.

Г. г. народни представители! Наредъ съ тази грѣшка, като причина, за да се дойде до това стѣснено положение на страната, за да се дойде до това отслабване покупателната сила на населението, стои и безразборното увеличение на митата, респективно свободното движение на коефициента, както преди малко г. Молловъ ви каза. Той каза: „Винятъ ме, че съмъ увеличавалъ коефициентътъ; азъ бѣхъ длъженъ да правя това“. И се мотивираше съ това, че трѣбвали приходи на държавата. Г. г. народни представители! Азъ скръбѣя много, че нѣмамъ навика да апострофирамъ. Азъ бихъ попиталъ въ този моментъ уважаемия мой професоръ отъ младини, да посочи, какви сж приходитѣ отъ митата отъ ония артикули, на които той увеличи коефициента на митата, и които приходи следъ малко ще ви посоча, за да видите, че отъ десеткитѣ артикули, за които именно най-много се увеличи коефициентътъ на митата, съчупена пара не е постѣпила отъ митницитѣ.

Г. г. народни представители! Една малка таблица въ това отношение ще ви подсказе, дали съмъ правъ въ това си твърдение. Въ 1926 г. единъ тонъ цементъ плащаше 450 л. вносно мито. Въ 1929 г. вносното мито се повиши на 600 л. Въ 1930 г., съ увеличението на коефициента, вносното мито се качи на 810 л. Сиречь, за три години — отъ 1926 до 1930 г. — то се удвои: отъ 450 л., стана 810 л. Обича ли да каже г. бившиятъ финансовъ министъръ, колко пари постѣпиха чрезъ митницитѣ съ туй увеличаване на митото отъ вносъ на цементъ, за да повѣрваме, че наистина съ това увеличение на коефициента той е ималъ искреното желание да увеличи приходитѣ на държавата?

Нѣкой отъ мнозинството: Тѣ постѣпиха въ каситѣ на „Гранитонидъ“.

П. Деневъ (р): Съ нищо не сж увеличени приходитѣ на държавата отъ този артикулъ.

А. Пиронковъ (д. ср): Не си го разбралъ, г. Деневъ. Когато той взема думата по този въпросъ, той каза, че причината за увеличението на коефициента, както и днесъ го каза, е първо, една фискална нужда, второ, да се приравнимъ къмъ паритета на търговскитѣ договори и, трето, да се ограничи вносътъ на известни артикули въ България. Това повишение на митата имаше за целъ въобще да се намали вносътъ въ България.

П. Деневъ (р): Ако се справите съ речта на г. Молловъ. Вие пръвъ ще се смутите, г. Пиронковъ, отъ това, което сега вършите, съ вашитѣ апострофи, защото г. Молловъ, когато премина да говори за коефициента на вносното мито, каза, че той билъ длъженъ да направи това между другото, защото държавата за посрѣщане на своитѣ нужди е имала нужда отъ приходи, отъ постѣпления. И понеже постѣпленията отъ прѣжитѣ данѣци намаляваха, трѣбваше да се търсятъ пѣтица и начини за това, и съ огледъ на това, казва, ние увеличихме коефициента. Това каза г. Молловъ само преди единъ часъ и половина и, смѣтамъ, че това е прѣсно въ паметта на всички, които го слушаха — и отъ лѣвицата и отъ дѣсницата.

Г. г. народни представители! Въ 1926 г. вносното мито на килограмъ захаръ е било 8-25 л., въ 1929 г. — сжщо 8-25 л., въ 1930 г. то е 11 л., поради увеличението на коефициента. Обича ли да ни каже г. бившиятъ министъръ на финанситѣ, колко милиона лева постѣпиха въ държавната хазна чрезъ митницитѣ отъ вносъ на захаръ? Резултатътъ на това увеличение на коефициента на захарта бѣше, че българскитѣ консоматоръ почна да яде захарта съ 2 л. по-скѣпо. Резултатътъ бѣше, че на българския производител на цвекло не се увеличи нито съ една стотинка стойността на цвеклото, а се направиха отчаяни, непозволени усилия да може да се намали даже стойността на цвеклото при това благоприятно положение, което се създаде за захарната индустрия.

Г. г. народни представители! Въ 1926 г. слънчогледовото масло има вносно мито 22-50 л., въ 1929 г. — 30 л., а въ 1930 г. — 40-50 л. Виждате, че пакъ се удвоява. Кой отъ васъ ще ми каже, увеличила ли се е стойността на първичния продуктъ, стана ли два пѣти по-скѣпо слънчогледовото семе, та на слънчогледовото масло се удвои

митото въ такъвъ голѣмъ коефициентъ? И можете ли да ми кажете, колко вносни мита постѣпиха отъ това увеличение на коефициента?

Не нека да мина къмъ други продукти, които иматъ широко селско употребѣние. Имаме, г. г. народни представители, синджирѣ, които се употребѣватъ отъ всѣко селско стопанство у насъ. Въ 1926 г. тѣ иматъ вносно мито — 7-50 л., въ 1929 г. — 7-50 л., въ 1930 г. — 13-50 л. Питамъ: съ какво се обяснява това постѣпване? Кѣде сж вноснитѣ мита отъ този артикулъ? Постѣпления отъ вносни мита нѣма, обаче българската квазиндустрия на синджирѣ, която е нѣкъде къмъ Бургазъ, кѣдето се правятъ синджирѣ и телове — а теловетѣ се внасятъ готови — увеличи приходитѣ си.

Да минемъ на другъ артикулъ отъ широко селско употребѣние: оси за коли и каруци, които иматъ масово, всеобщо употребѣние, и се купуватъ отъ българскитѣ занаятчи. Въ 1926 г. тѣ иматъ вносно мито — 4-50 л. на килограмъ, въ 1929 г. — 4-50 л., въ 1930 г. — 8-10 л. Всичко това не оказва ли влияние за прегъването на ози, които трѣбва да си служи съ този артикулъ. Когато неговитѣ продукти се намалява четворно, а онова, което той купува, се увеличава двойно?

Г. г. народни представители! Въ 1926 г. гвоздеитѣ иматъ вносно мито 3-30 л. на килограмъ, въ 1929 г. — 4-40 л., въ 1930 г. — 5-94 л., пакъ двойно увеличение.

Да нареждамъ ли още други артикули? Да вземемъ конскитѣ и волски подкови — единъ артикулъ, който нѣма селска къща да не го употребѣва. Въ 1926 г. имаме вносно мито 3-75 л. на килограмъ, въ 1929 г. — 3-75 л., въ 1930 г. — 6-75. Внесоха ли се отъ вънъ волски и конски подкови, за да може да се възползува държавата отъ това повишено мито? Не. Квазифабрики и квазиндустрии тукъ префасонирватъ само внесено отъ вънъ желѣзо и го продаватъ като ултрафабрикатъ мѣстна индустрия „подкови“, и използватъ разликата отъ митата за смѣтка на 3 $\frac{1}{2}$ —4 милиона селско население. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Другъ единъ артикулъ, желѣзнитѣ лопати, въ 1926 г. иматъ вносно мито 6-75 л. на килограмъ, въ 1929 г. — 6-75 л., въ 1930 г. — 12-15 л., сиречь, двойно повече.

А. Аврамовъ (з): Чичо плаща!

П. Деневъ (р): Може ли да каже бившиятъ министъръ Молловъ, колко лопати се внесоха отъ чужбина презъ туй време, и колко е вносното мито, съ което се обогати хазната отъ този артикулъ? Не може да го каже. Разликата отъ тия повишени мита отива за смѣтка на ония, които въ едни примитивни бараки, произвеждатъ тия артикули и галантно се ползватъ отъ разликата, която съ тия запретителни, не покровителствени, мита се създава за тѣхнитѣ квазифабрикации.

Г. г. народни представители! Макаръ че може да ви отегча съ това, азъ не мога да се въздържа да не изброя още нѣколко артикули, които представляватъ интересъ, при все че това сж дребни, прости нагледъ артикули.

Лампенитѣ шишета въ 1926 г. иматъ вносно мито 6-75 л. на килограмъ, въ 1929 г. — 9 л., въ 1930 г. — 12-45 л. Това е единъ артикулъ, който се употребѣва, наистина, отъ най-голѣмата сиромашия въ България, отъ най-сиромашкото население, отъ онова, което е останало, може би, на най-долния уroveň на икономическото благоденствие, защото голѣмитѣ села иматъ електрическо освѣтление. Това сиромашко население употребѣва този артикулъ и финанситѣ на България трѣбваше да бѣдатъ поправени съ удвояване вносното мито и на този артикулъ!

Дървениятъ строителенъ материалъ, небиченъ, въ 1926 г. има вносно мито 112-50 л. на кубикъ, въ 1929 г. — 112-50 л., въ 1930 г. — 202-50 л. А бичениятъ строителенъ материалъ има вносно мито въ 1926 г. 337-50 л. на кубикъ, въ 1929 г. — 337-50 л., въ 1930 г. — 607-50 л.

Г. г. народни представители! Ще ви кажа сега за канапа и вѣжетата. Кое домакинство, кое стопанство, селко или градско, земеделско или занаятчийско, чиновническо или работническо, не употребѣва този артикулъ, който е единъ отъ най-широко употребѣванитѣ отъ широкитѣ народни маси артикули? И тамъ не се поколебаха да увеличатъ митото! Въ 1926 г. канапътъ и вѣжката иматъ вносно мито 30 л. на килограмъ, въ 1929 г. — 30 л., въ 1930 г. — 54 л. А тия вѣжа и тия канапи отгънъ не се внесоха. Българската хазна отъ туй увеличено мито не се възползува. Спукана пара не влѣзе въ нея отъ този артикулъ. Азъ съжалявамъ, че сега нѣмамъ даннитѣ, за да ви покажа, че отъ увеличенитѣ мита на тия артикули нищо не е постѣпило, обаче българскитѣ граждани и въ село, и въ градъ плати два пѣти по-скѣпо тѣзи артикули.

И най-после нека ви кажа и за един друг артикул, който селянинът не може да си изтърже и трябва непременно да го купува на пазара. Това е аладжата — един плат, който се носи във всички села, плат, който носят и яхърджии. Във 1926 г. вносното мито е 9-45 л. на килограм, във 1929 г. — също, а във 1930 г. става 17 л.

Питамъ, г. г. народни представители, чии интереси се имаха предвид, когато се правеха тези увеличения на коефициенти? Интереситъ на хазната ли, интереситъ на фиска ли, засилването приходитъ на хазната ли? Г. Молловъ не каза какви сж постъпленията отъ тези увеличени мита, особено отъ митата на тези продукти, нѣкои отъ които сж влѣзли въ очи, като захарта, сапуна, цимента — продукти, които сж оживѣли на сърцето на цѣлия български народъ, като продукти за най-долна, безчовѣчна експлоатация въ българската земя. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Увеличаватъ се коефициентитъ на митото за нѣкои продукти, съ огледъ, казваха, интереситъ на хазната. Нищо подобно! Това е заблуждение. Азъ нѣма да кажа, че това е лъжа; може би това е добросъвестно заблуждение, че, като се правятъ тия увеличения, ще се подпомогнатъ интереситъ на фиска. Подпомогна се, обаче, другиму.

С. Кирчевъ (з): Помогна се на фабрикантитъ и близкитъ около тяхъ.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Отъ тези данни се вижда...

Т. Бончевъ (д. сг): (Възразява нѣщо)

П. Деневъ (р): Недейте ме смущава, г. Бончевъ. Азъ Ви казвамъ, че ще имате възможностъ ако не Вие, Вашитъ партийни другари, като говорятъ отъ тая трибуна, да се изкажатъ. Азъ Ви моля, дайте ми доказателства. Азъ ще Ви ги дамъ. Азъ ще бѣда последенъ грѣшникъ — нека се запише това — ако Вие можете да ми дадете данни, че отъ 1930 г. насамъ има постъпило нѣщо отъ мито за циментъ, за захаръ и т. н. Ако можете да ми дадете такива данни, азъ ще призная, че тези данни, които изнасямъ, сж невѣрни и че вие сте имали сериозно основание да увеличите вносното мито. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Т. Бончевъ (д. сг): Преди 1926 г. кажете.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

А. Капитановъ (з): Телефонистката те е дала полъ сѣтъ, гдето си я билъ въ станцията.

Т. Бончевъ (д. сг): (Възразява нѣщо)

А. Капитановъ (з): Вие, деветоюнцитъ, най-добре разбирате отъ циментъ.

С. Патева (з): Паметникъ на „Алеята на възраждането“ иматъ и не зная какво още!

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Отъ тези данни се вижда, какъ, поради установенитъ високи мита на редъ артикули отъ широко употребяване, ценитъ сж поддържани на едно високо ниво отъ покровителствуваната и насърчавана мѣстна индустрия, безъ полза на интереситъ на фиска, безъ полза за производителитъ на първичнитъ сурови продукти, за производителитъ на цвекло, на конопъ, на пашкули и т. н., съ явенъ грабежъ на консоматора и съ единствената полза на немилостивия, покровителствуванъ съ единъ зълъ, лошъ законъ за насърчение мѣстната индустрия, мѣстенъ индустриалецъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

А. Пиронковъ (д. сг): Отмѣнете го.

П. Деневъ (р): Това е истината! Който не иска да я признае, който не иска да я види, който не иска да се замисли върху нея, той и въ днешния день върши едно пакостно дѣло и за държавата, и за народа.

Може би, г. г. народни представители — това е въпросъ на темпераментъ — нѣкои пунктове да сж шаржирани — извинявамъ се по тяхъ — но по сѣщината вие не можете да опровергавате нищо, защото това сж неопровержими данни, това е истината.

А. Пиронковъ (д. сг): Даннитъ сж вѣрни, обаче заключенията Ви сж лоши.

П. Деневъ (р): Ние не говоримъ за управлението на Драганъ Цанковъ, за да провѣрваме какво бѣше то; ние говоримъ за нѣщата отъ преди 5 месеца, отъ преди 8 месеца, отъ преди 4 години, говоримъ за управлението на Александъръ Цанковъ, говоримъ за управлението на Андрея Липчевъ. Всички ние живѣхме и живѣемъ тези дни. Ние знаемъ какъ се покачиха ценитъ на тези продукти. Днесъ ние можемъ да се разходимъ съ тебе, Пиронковъ, да отидемъ до митницата, за да видимъ колко мита сж постъпили отъ тези продукти, и, като видишъ, ще признаешъ, че си въ грѣшка. Това сж работи, които подлежатъ на провѣрка.

Б. Ецовъ (д): Народътъ да яде коравъ хлѣбъ, а тѣ да прибиратъ пари — това бѣше тяхното начало.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Азъ се помъжчихъ много бѣгло и само съ най-фрапантни данни — ония, които най-лесно се долавятъ, които най-много се чувствуватъ отъ всички — съ едни популярни данни да иллюстрирамъ мисълта си, а именно, че въ близкото минало, въ днитъ на народно бедствие — защото ние не живѣемъ криза, това трябва да се разбере, ние живѣемъ всенародно бедствие — се е нехаело къмъ легитимнитъ, къмъ най-сѣщественитъ интереси на широкитъ, на много широкитъ слоеве на българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) А, случайно или преднамерено, дълбоко въ пазвитъ на управнитѣ сж били скривани, закътанитъ интереси груби, жестоки на единъ органиченъ кръгъ хора, които смучатъ нашата земя и които нищо не даватъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Никой разуменъ човѣкъ, още повече никой разуменъ политикъ не може и не бива да мисли, че онова зло, което вече пари въ нашата земя, може тъй лесно да бѣде излѣкувано. Никой разуменъ и честенъ човѣкъ не бива да поддържа заблуждение у другитъ, че може лесно съ това да се справи. И когато, г. г. народни представители, правя критика на близкото минало, нека бѣда добре разбранъ. Азъ не искамъ да кажа, че ако не бѣха тѣ, а бѣхме ние, всичко щѣше да бѣде по медъ и масло. Не, това не искамъ да кажа, но казвамъ, че нѣмаше да бѣде тъй зле, както е днесъ. Това е именно сѣщината на критиката, която правя.

А. Пиронковъ (д. сг): Ще видимъ, ще видимъ!

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! И най-безсърдечниятъ човѣкъ, и най-жестокосърдечниятъ човѣкъ, и най-неукниятъ човѣкъ, когато констатира у ближния грижа за помощ, когато констатира у ближния грижа за утрешния день, за промишляване, когато констатира топлотата на неговитъ чувства къмъ себе си, той и най-тежката болка я понася по-леко, той и най-тежката рана я изживява, защото вижда, че е обектъ на внимание, че е обектъ на състрадание. И ако, наистина, имаше управление, което състрадава, ако имаше управление, което съчувствува, ако имаше управление, което работи, което се мъчи да работи за лѣкуване на злото, не ще и дума, че и народното негодувание щѣше да бѣде съ нѣколко степени по-ниско отъ това, което е, и лѣкуването му отъ тези, които идатъ днесъ, щѣше да стане съ много по-бързъ и усиленъ темпъ, отколкото днесъ предстои това да стане. Ето, това е смисълътъ на критиката, която правимъ, това е смисълътъ на тази малка екскурзия изъ близкото минало. Тя не е продуктъ на една партизанска страсть, тя не е продуктъ на едно желание непременно да се клейми всичко, което не е наше. Тя е, г. г. народни представители, сѣщевременно едно предупреждение къмъ нашето болшинство, тя е едно предупреждение — позволете ми да кажа — къмъ нашитѣ другари министри, и къмъ всички ни, да помнимъ, че нехайството, че пренебрежението къмъ голѣми народни интереси, че мудността въ промишляването и въ действието винаги е била пакостна, а много често, и особено днесъ, тя може да бѣде фатална. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Нека се разбере, че, като правимъ критика на миналото, съ това ние правимъ едно предупреждение и за бъдещето.

Ние смѣтаме, че всѣки загубенъ день е день, за който може да се каемъ. Ние смѣтаме, че се налага повече отъ всѣки другъ пътъ да бѣдемъ максимумъ енергични, да бѣдемъ максимумъ дѣлови, да бѣдемъ максимумъ загрижени, да бѣдемъ максимумъ мъдри. Първото и върховно проявление на мъдростта днесъ се състои въ това: не оставяй днешната работа за утре. Това е апелътъ, който отправямъ къмъ правителството, на което ние даваме довѣрието си днесъ, и дай, Боже, съ много по-голѣмо основание да му даваме подкрепата си въ утрешния день.

Г. г. народни представители! Въ отговора на тронното слово се посочват въ общи черти въпросите, които ще бъдат обектът на внимание, на грижи на правителството и с които ние ще бъдем сезирани.

Азъ искамъ въ нѣколко само още минути, които ми оставатъ, да кажа нѣколко думи върху това, което първа намъ предстои: (Чете) „При голѣмата свѣтвна стопанска криза, която така дълбоко е засегнала и въ нашата страна всички съсловия, а най-вече земледѣлското, поради силното спадане на ценитѣ на зърненитѣ храни, необходими ще бъдатъ отъ страна на държавата голѣми материални жертви за подпомагане бедствуващитѣ съсловия. Загрижено отъ това положение, народното представителство ще обсъди и одобри, отъ друга страна, и всички мѣроприятия, предложени отъ правителството, целещи да намалятъ загубитѣ на хазната“.

Г. г. народни представители! Не стига само да направимъ критика на онова, което е било, не стига само въ общи черти да посочимъ голѣмитѣ линии, по които трѣбва да се развива оттукъ-нататъкъ нашата политика. Азъ смѣтамъ, че ние, народнитѣ представители, съобразно съ своитѣ лични и партийни разбирания, можемъ и трѣбва да посочимъ по кой начинъ ние ще се справимъ съ това тежко положение.

За уравнивяване на държавния бюджетъ, за да стане той реаленъ, за да може да се съкратятъ разходите на населението за берии, даждия и пр., първото нѣщо е икономии въ държавнитѣ разходи, второто нѣщо е придобиване нови приходи оттамъ, откъдето тѣ могатъ да се взематъ. Икономии, г. г. народни представители, такива, каквито сѣмъ потребни за уравнивяване на бюджета, такива, каквито сѣмъ потребни за да може наистина да се смъкне едно голѣмо бреме отъ народната снага, нѣма да станатъ само съ съкращения на служби, само съ намаляване на заплати и пенсии. По единъ изчисление, които е направилъ министерствътъ на финанситѣ и които станаха известни намъ, на болшинството, въ най-щастливия случай, като се намалятъ заплати, като се съкратятъ служби и като се намалятъ вещественитѣ разходи, ще може да се получи една икономия отъ 600—700 милиона лева. Г. г. народни представители! По нашето разбиране, това е крайно недостатъчно. Който искрено и честно желае да стѣга здраво държавната хазна, съ рискъ да стане непопуляренъ на първо време, ще трѣбва да смели необходимостта отъ коренно реорганизиране на нашето държавно устройство. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) Не само намаляване на заплати, не само съкращаване на тази или онази длѣжностъ е нужно, но е необходима една коренна трансформация въ устройството на държавата и на учрежденията. Цѣли учреждения ще трѣбва да липсватъ, да ги нѣма. Административното дѣление може би ще претърпи една трансформация, която на мнозина може да бѣде неугодна и неудобна; цѣли учреждения, съ огледъ на това, ще станатъ ченуждни. Г. г. народни представители, азъ зная, че като казвамъ това, то още отсега ще внесе смущение въ много събди и въ много умове. Но, запомнете, това трѣбва да бѣде първата стѣпка, която трѣбва да се предприеме, ако не тъкмо въ този бюджетъ, то въ идващия. Обаче радикалната, истински радикалната мѣрка за реализиране на икономии ще бѣде тази, когато се трансформира издѣно днешното бюрократично, скѣпо, а въ много отношения и пакостно устройство на нашитѣ държавни служби. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) Това трѣбва да бѣде рѣководната идея на управлението, това трѣбва да бѣде рѣководната мисль на водачитѣ на партитѣ отъ Народния блокъ, това трѣбва да бѣде вѣруето на правителственото болшинство, ако то иска да изпълни достойно своя дългъ, като болшинство, което дава подкрепа на правителството, което тоже, както всички знаемъ, се въодушевява отъ сѣщата мисль — максимални съкращения въ държавния бюджетъ.

Нѣкой отъ работницитѣ: Сговорътъ управлява съ вашата програма.

П. Деневъ (р): Сговорътъ управлява съ нашата програма, а ние дойдохме днесъ да я приложимъ, и имаме амбицията да я приложимъ. Ако вне я одобрявате, ще я подкрепите ли?

Сѣщиятъ отъ работницитѣ: Не я одобряваме.

П. Деневъ (р): Оставете, г. г. народни представители, настрана програмитѣ, оставете настрана, ще кажа пакъ, закачкитѣ. Ние не сме на мегдани, не сме въ механи за да правимъ несериозни закачки. Азъ се смущавамъ, като говоря на тая тема, защото съвѣстътъ ми се бои, дали не

предлагамъ нѣщо, което е крайно радикално, дали това, което предлагамъ, е реализуемо. Но, г. г. народни представители, това е мое дълбоко убеждение, и ако то наистина е извънъ рамкитѣ, ако въ него има нѣщо по-смѣло, отколкото е позволено на държавника и на управника, азъ само ще съжалявамъ; обаче, азъ смѣтамъ, че то е нѣщо реално, че то не е отъ областта на фантазията, не е утопия, че то е въ кръга на човѣшкитѣ възможности. А щомъ като е въ кръга на човѣшкитѣ възможности, тогава остава само да се обсъди и обмисли, е ли въ кръга на онѣзи мѣроприятия, които носятъ явна и реална полза за народъ и за държавата. И ако се убедимъ, че е така, ние ще трѣбва да употребимъ всички усилия, за да се явимъ пионери на такива голѣми реформи въ нашия държавенъ животъ.

Г. г. народни представители! Не стигатъ само икономии. За да можемъ да се спаримъ съ голѣмитѣ задължения, които страната има, за да можемъ, наистина, да подпомогнемъ обединѣлото население, трѣбва да знаемъ, че е нужно да се увеличатъ и приходитѣ на държавата. А тѣ ще се увеличатъ отъ тамъ, дето има. Тукъ азъ ще си позволя да изкажа една мисль, съ която може би да не се съгласятъ и нѣкои мои другари оттукъ. (Сочи мнозинството), но която, както и по-първата, е мое дълбоко убеждение.

Г. г. народни представители! Въ това мѣчно, въ това несигурно и въ политическо, и въ стопанско отношение време, което преживяваме, азъ смѣтамъ, че въ нашата малка земя малкото соблаватели на по-едъръ капиталъ — капиталъ банковъ, търговски и индустриаленъ — ония, които сѣмъ по-добре, които живѣятъ по-честито, трѣбва да иматъ съзнанието, че е нужно да си наложатъ драговоно, доброволно една четирилѣтка, изразена въ това: въ тия четири години, докато тия хора на тая маса (Сочи министерската маса) ще се мѣчатъ и ще си блѣска въ главата, какъ да свържатъ двата края, тѣ да бѣдатъ доволни ако си изкарватъ само хлѣба, само препитанието, а за печалби да не мислятъ. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) Нѣщо повече: азъ си позволявамъ да кажа, че ако тази категория хора презъ тая четирилѣтка биха загубили, биха отдѣлили за държавата 20—25% отъ своето богатство, тѣ ще спечелятъ много и много, защото тогава осигуряватъ останалитѣ 75% (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) Иначе, Господъ знае, ще го иматъ ли или нѣма да го иматъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. г. народни представители! Часътъ е осемъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ ще моля да се продължи заседанието до 10 часътъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които сѣмъ съгласни съ предложението на г. министъръ-председателя — да се продължи заседанието до 10 часътъ — моля, да вдигнатъ рѣжа. Мнозинство, Събранието приема.

Продължавайте, г. Деневъ.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че това е тоже една реална работа. Ние не трѣбва да живѣемъ съ тая алчностъ, съ тая лакомия, съ тая необузданостъ въ стремекитѣ си за трупане на богатства; ние трѣбва да разберемъ, че когато има всенародно, държавно бедствие, че когато има национална и държавна несигурностъ, всѣки трѣбва да жертвува отъ онова, което има. И азъ смѣтамъ, че най-малко жертвува онзи, който е далъ, както казахъ, 10, 15 или 20% отъ своето многомилионно богатство; той жертвува много по-малко отъ онзи, който, както казва библийската приказка, е далъ сеното, което е носѣлъ въ торбата, за да нахрани мулетата, които сѣмъ носѣли камъни за изграждане Иерусалимския храмъ; той е далъ най-много, защото той е далъ всичко, което има. А нека признаемъ, че земледѣлското население даде почти всичко, което има, следователно, даде най-много отъ всички, които иматъ богатства въ тая страна.

Г. г. народни представители! Спокойствие въ задължѣлото селско стопанство не може да има дотогава, докогато задълженията на земледѣлца висятъ като дамокловъ мечъ надъ главата му и той всѣки день е подъ угрозата на тѣхната изискуемостъ. Банално е вече да говоримъ за това, че трѣбва да се взематъ мѣрки, за да се успокои земледѣлецътъ, като се облекчи въ неговитѣ задължения. Не е въпросъ за опрощение, не е въпросъ за харизване; въпросътъ е за разсрочване, въпросътъ е да отиде кредитирането въ други рѣжѣ, където се иматъ гаранции, че ексекцията е отстранена. Г. г. народни представители! Смѣтамъ — и тукъ ще се съглася напълно съ г. Молдова —

че съ това ежедневно говорене за тия задължения, безъ да се прави нѣщо въ това отношение, се върши една голѣма пакостъ, безъ да се иска. Ние и безъ това страдаме отъ стопански застои, а като се заговори за тия разсрочвания на задълженията, сме въ много по-голѣми стопански застои. И азъ днесъ анелирамъ за часъ по-скорошното уреждане на този въпросъ, не само съ огледъ на интереситъ на задължѣнията земледѣлецъ, но и съ огледъ на интереситъ на българското народно стопанство. Защото днесъ и занаятчията и дребниятъ търговецъ вече не работятъ, понеже земледѣлецътъ казва: „Чакай да видимъ дали ще мине законопроектътъ за разсрочване на задълженията, дали ще платя. Кредитъ вече не се дава никому. И на най-добриятъ човѣкъ кредитъ не се отпуска, защото не се знае какво ще става съ задълженията. По този начинъ и въ безъ това голѣмата стопанска оскѣдица се явява единъ новъ елементъ, който допринася извънредно много за засилване на стопанския застои. Г. г. народни представители! Този въпросъ, бихъ казалъ, днесъ стои на първо мѣсто предъ всички останали, защото туй неопредѣлено положение продължи ли — а вече въ психологията на масата е насадена мисълъта, че ще стане нѣщо съ задълженията — вие ще наблюдавате, че стопанскиятъ застои отъ день на день все повече и повече ще се засилва. Въ интересъ ли е това нѣкому, ползува ли това държавата, фиска, ползува ли това друга нѣкоя стопанска категория? Не. И земледѣлецътъ страда, и занаятчията страда, и работникътъ страда, цѣлиятъ народъ страда отъ този стопански застои, защото стопанскиятъ застои е нѣщо много по-страшно отъ неудачнитъ и нещастни сдѣлки, които могатъ да ставатъ. Кждето има бърза и летяща вода, тя минава, отнася и направя ограничени пакости; кждето има, обаче, застающа вода, кждето има миазми, тамъ има отрови, тамъ има отровни газове, тамъ има болести, тия миазми, тия газове постоянно тровятъ и указватъ масово и непрекъснато своето пакостно влияние. Така е и въ стопанския ни животъ. Този стопански застои, който сега наблюдаваме, ще се удвои, той ще се утрои, той ще се удесетори, ако въпросътъ за задълженията на земледѣлцитъ не получи своето разрешение.

Г. г. народни представители! Като става дума за справяне съ икономическата криза, ние не можемъ да махнемъ отъ очи сѣщияната на тая криза, както по-рано я казахъ: голѣмото несъответствие между цената на продуктитъ на нашия производител и цената на продуктитъ, които той употребява за своитъ нужди. Ние трѣбва непременно да намѣримъ лѣкъ на това. Една отъ причинитъ за това несъответствие, както ви казахъ, сѣ вноснитъ мита. Едно отъ срдѣствата да премахнемъ това несъответствие — и трѣбва да го приложимъ, за да можемъ да подсилиме покупателната способностъ на широкитъ маси — това е, да се справимъ съ закона за покровителство на мѣстната индустрия, който е и си остава и до день днешенъ не срдѣство за поощряване на необходимитъ и полезни индустрии — нека не бѣда зле разбранъ — а само единъ инструментъ за безбожна експлоатация и на производителя на сирови материали, и на консоматора, едно срдѣство за облагодетелствуване само единъ ограниченъ кожгъ хора.

Ние трѣбва, г. г. народни представители, въ реда на тия мѣроприятия, да препорѣчаме и пожелаемъ правителството да усвои една по-еластична митническа тарифа, въпрѣки оная препорѣжки, които сѣ били правени отъвнъ и онова задължение, което има България, да бѣде по-внимателна съ своята митническа тарифа. Все пакъ ние можемъ да имаме една по-еластична митническа тарифа, която да се яви въ услуга на страждущето и бедно население.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. Деневъ! Времето Ви изтича.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Искамъ да бѣда дисциплиниранъ членъ на мнозинството и вземамъ актъ отъ предупреждението на г. председателя. Азъ съжалявамъ, че нѣмамъ още малко време, за да кажа още нѣколкото думи, които имахъ предъ видъ. Но, нека завърша.

Г. г. народни представители! Въ нашата земя цари егоизъмъ, въ нашата земя цари и завистъ, цари и злоба. Държавнитъ и обществени въпроси обикновено се обсъждатъ и разрешаватъ възъ основа на вулгарни, лични и партийни интереси; общиятъ интересъ, интересътъ на обществото, г. г. народни представители, не винаги е на правъ планъ въ промишлеността и въ дѣлата на ония, които управляватъ. Това дава за резултатъ обедняване, това дава за резултатъ огладняване, това дава за резултатъ озлобяване, това дава за резултатъ неприязненостъ и завистъ, това дава за резултатъ понижено самочувствие, чувство на недоволство, чувство на скръбъ. А,

г. г. народни представители, трѣбва да се разбере, че идеалътъ, на който трѣбва да се служи, че общественитъ нашъ идеалъ трѣбва да бѣде: добре устроено материално и духовно, доволно и щастливо човѣшко общество, въ чието щастие и благоденствие да търси, да намира и да вижда своето лично щастие всѣки отдѣленъ членъ на това общество, всѣки членъ на държавата. Дайте да си подадемъ рѣка, дайте да подадемъ рѣка на правителството, за такава служба на народа ни и на държавата ни. Дайте съ разумна, съ честна, съ отърсена отъ личенъ и партийенъ егоизъмъ служба предъ свещения отечественъ олтаръ да предваримъ нацията отъ дебещата я катастрофа. Дайте да приобщимъ усилията си за изграждане по-честитъ дни за народа си, като винаги помнимъ, че нѣма лично щастие, че нѣма лична радостъ, че нѣма лично благоденствие тамъ, кждето цари обща беда, кждето цари обща скръбъ, кждето цари обща мизерия. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ, г. Никола Пждаревъ. (Нѣкои народни представители отъ мнозинството излизатъ отъ залата) Моля, г-да, стойте по мѣстата си. Заседанието е продължено.

А. Аврамовъ (з): Да дойдатъ поне сговориститъ да го слушатъ. Отъ тѣхъ нѣма нито единъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Моля.

А. Аврамовъ (з): Сговориститъ не искатъ да го слушатъ, та ние ли ще го слушаме.

Другъ отъ мнозинството: Кой ще му ржкоплѣска?

М. Райковски (з): Нека мине къмъ насъ, за да му ржкоплѣскаме.

Н. Пждаревъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Пада ми се да говоря, следъ като вие имате търпението да слушате дългитъ изложения на двама отлични оратори, добре аргументиращи своитъ тези. Вашето решение да продължите заседанието ме поставя въ невъзможностъ да изложя разбирането, което имамъ по всичкитъ сложени на разглеждане въпроси, съ онова спокойствие и съ оная бистрота, която е необходима за човѣка, когато излиза на тая трибуна.

Г. г. народни представители! Единъ отъ уважаванитъ оратори заяви отъ тая трибуна: „Нека има бури тукъ, въ Камарата, само вънъ на улицата да бѣде спокойно, да нѣма бури“. Позволете ми да бѣда на малко по-друго мнение. И азъ желая на улицата да бѣде спокойно. Но азъ поддържамъ, че това, което става въ Народното събрание, има отзвукъ и на улицата, и заради това трѣбва да бѣдемъ много внимателни въ нашитъ дѣла, въ нашитъ постѣпки. Въ Народното събрание трѣбва да се разглеждатъ, и ако може, да получатъ разрешение всички въпроси, които засѣгатъ народнитъ и държавни интереси. Но ако ние искаме нашитъ дѣла, нашитъ действия да иматъ благотворно влияние вънъ, между обществото, ние трѣбва да бѣдемъ преди всичко издигнати на оная висота, на която трѣбва да стоятъ народнитъ представители — да виждатъ въ своитъ другари хора, които заслужаватъ сѣщото уважение, каквото тѣ желаятъ да иматъ къмъ себе си.

Г. г. народни представители! Азъ всѣкога съмъ считалъ, че оппозицията въ Парламента носи еднаква отговорностъ съ онѣзи, които поддържатъ правителството, за резултатитъ отъ управлението на държавата. Азъ считамъ, че оппозиция, особено при нашитъ политически и парламентарни нрави, е необходима, за да могатъ наистина и управницитъ, и онѣзи, които ги поддържатъ, да не се подхлъзватъ по оная гладка плоскостъ, която обикновено имъ приготвява правителственото болшинство. Опозицията представлява оная грапа̀внина, на които управницитъ ще се задържатъ, за да не се подхлъзнатъ и да си счупятъ главитъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Както това направи Сговорътъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Но когато говоря за оппозиция г. г. народни представители, азъ не разбирамъ оппозиция à l'outrance, à tout prix — че трѣбва да се противопоставяме на всичко — а разбирамъ оппозиция противъ грѣшкитъ на едно управление. Хора сж управницитъ, хора сж и тѣзи, които ги крепятъ въ управлението; грѣшки сж допустими. Може и съзнателно нѣкога да се вършатъ, но при най-бла-

гоприятни и при най-добри случаи за едно управление неволните грешки могат да бъдат пакостни за страната и за народа. И ако разбиранята на правителственият болшинства за партийна дисциплина карат онѝзи, които стоят по тѝзи банки, (Сочи мнозинството) да се въздържат, дълг е на опозиционния народен представител зорко да бди, постоянно да бди, да внимава и да изпълнява своя дълг. Такава опозиция трябва да се иска. И, да ви кажа правото, много пъти в миналото аз съм съжалявал, че не виждах много будна, много настойчива, много смѣла опозиция, когато тук трябваше да се обсъждат дѣла на правителството.

Нѝкой отъ земледѣлцитѝ: Ами че вие ги избихте, за да не ви прѣчатъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ако опозицията я нѣма въ тѝзи банки тукъ (Сочи налѣво), вие сами трябва да си я създадете. И затова бъдете доволни, ако я има въ банките отъ лѣво.

Г. г. народни представители! Азъ следя нашия политически и партиенъ животъ отъ редица години. Може да се лъжа, но това е моето искрено убеждение и като че ли това, което става сега у насъ, засилва това мое убеждение. Азъ схващамъ, че у насъ партийниятъ животъ се развива въ такава насока, че не дава управници на тая държава, а дава властници. Не отъ властници има нужда българскиятъ народъ и българската държава, а отъ управници, които да координиратъ всички стопански и духовни сили на този народъ, да ги съгласуватъ въ една обща насока, за да могатъ да бъдатъ използвани и за благо на обществото — на народъ и държава — и за благо на отделната личност, която желае да се чувствува гражданинъ на една добре уредена държава. Ето защо азъ считамъ, че въ тази страна все още има нужда да се работи за създаването на една политическа сила, която ще дава управници на тая страна, а не властници.

Нѝкой отъ земледѣлцитѝ: Като Сговора!

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Това е дългъ на здравата частъ на българската интелигенция, която е разпрѣсната въ разни лагери. Тя има дългъ къмъ тази държава, къмъ този народъ. Азъ считамъ, че все пакъ интелигенцията е, която ще трябва да води своя народъ въ живота и въ управлението. Тази интелигенция трябва да изпълни своя дългъ. Тя е едно ценно народно и държавно богатство, което не трябва да отиде напразно. За жалостъ, нашиятъ партиенъ, нашиятъ политически животъ като че ли все повече и повече раздѣля тази интелигенция и не ѝ позволява да бъде единна въ общитѣ задачи, които има да се разрешаватъ.

Азъ не мога да си обясня това държане въ Парламента, когато отъ тази трибуна трябваше да развива своитѣ мисли и своитѣ разбираня по държавнитѣ въпроси народниятъ представител, бившиятъ министъръ-председателъ г. Цанковъ. Вие виждате какъ се развиватъ дебатитѣ по отговора на тронното слово. Тукъ азъ преди малко слушахъ онѝзи остри атаки, които се отправятъ къмъ едно управление, което си отиде и което нѣма формалната възможностъ да се защити. Азъ не съмъ тукъ да защитавамъ управника. Азъ не съмъ билъ управникъ, билъ съмъ народенъ представител, изпълнявалъ съмъ си дълга на народенъ представител. Управлението е било дѣло на други личности.

С. Цановъ (з): И вие носите отговорностъ за управлението.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Нося такава отговорностъ, каквато носите и вие като народенъ представител.

Нѝкой отъ земледѣлцитѝ: Той бѣше опозиция на Сговора, и затуй сговориститѣ избѣгаха, когато започна да говори.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Тѝзи възгледи, които вие развивате, г. Пѣдаревъ, ги нѣма никѣде въ свѣта.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Кои възгледи?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Тѝзи, които изказвате — че не носите отговорностъ за управлението, което сте поддържали, а носите отговорностъ лично за своитѣ дѣла.

Нѝкой отъ мнозинството: Само Ляпчевъ и Цанковъ сѣ отговорни!

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Азъ казахъ, че нося отговорността на народенъ представител, но оправданията за действията на бившето управление ще дадатъ тѝзи, които сѣ били управници.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Г. Пѣдаревъ! Вие защитавате режима на вашата партия. Като защитавате тоя режимъ, нѣма защо да се чудите, че отъ наша страна ние ще се явимъ да говоримъ за това, което знаемъ за този режимъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Азъ идвамъ на своята мисълъ. Вие виждате, че при дебатитѣ се правятъ атаки на бившето управление. Елементаренъ дългъ на Народното събрание бѣше да изслуша спокойно представителитѣ му и да имъ даде всичката възможностъ да говорятъ спокойно. Г. г. народни представители! Управникътъ се съди по времето, когато е действувалъ, по дѣлата, които е вършилъ, въ времето, когато ги е вършилъ.

Г. Енчевъ (з): Мѣчно можеше да се съди тогава.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ не желая много да ви занимавамъ, но когато е въпросъ за онова, което е вършено въ 1923 г., въ юний месецъ или въ септември месецъ, когато вие правите упрѣкъ тукъ на единъ народенъ представител, бившъ министъръ-председателъ, заявявайки, че не можете и не бива да го слушате, затова защото той е разгонилъ една Камара, азъ ще трябва да ви припомня следното. Вие знаете, че той бѣше министъръ-председателъ при едно създадено положение, при което 20-то обикновено Народно събрание бѣше немислимо да работи.

Г. Мариновъ (з): Кой създаде това положение?

А. Аврамовъ (з): Той по силата на конституцията ли бѣше министъръ-председателъ на България?

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Не, кой ви говори това? Никой не е поддържалъ никога, че 9 юний е актъ конституционенъ. Но азъ ще ви кажа, че всички наши конституционалисти навремето, включително и хората, които вие днесъ много уважавате, но които вие — не лично вие тукъ, но представителитѣ на Земледѣлския съюзъ тогава въ управлението — много ругахте, бѣха по тѝзи въпроси на такова мнение, на каквото е билъ и г. Цанковъ.

Г. г. народни представители! Азъ си спомнямъ положението на уважавания днесъ и отъ васъ, а тогава само отъ насъ, г. Малиновъ. Вие днесъ съжалявате, че той трябва да напусне високото мѣсто, което вземаше до онзи день. Питате ли се, какво докара г. Малиновъ до това положение? Искате ли да знаете, въ какво положение сѣ поставяни, изобщо, нашитѣ държавници въ тази страна? Тѝзи жестоки нрави, които имаме, не сѣ само така една случайностъ въ нашия животъ. Това постоянно го виждаме отъ редица години, ако щете отъ десетилѣтия въ нашия политически животъ. И азъ напълно поддържамъ онова възмущение, което се изказва отъ тая трибуна и навсѣкѣ, за политическитѣ убийства, които ставатъ въ нашата страна. Наистина, г. г. народни представители, убийства подли, убийства жестоки сѣ ставали въ нашата страна.

Г. Мариновъ (з): За тѣхъ кажете.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Ами когато се обърнемъ назадъ и се запитае кѣде сѣ нашитѣ държавници, ще видимъ, че всички тѣ сѣ отивали много преждевременно отъ този свѣтъ, като почнете отъ Стамболова, Каравеловъ и др. Каравеловъ умрѣ отъ своя собствена смъртъ, но кой скѣси неговия животъ? Правъ е ораторътъ, когато не искаше да изброява всички тѝзи случаи. Но ако е въпросъ за убиване въ бѣгство, та нали едно време всички бѣха изненадани отъ начина, по който изчезна този, който уби Такевъ, който можеше много нѣщо да каже за неговото убийство? Та нима не е отъ нашия политически животъ онова страшно злодеяние, което стана въ „Одеонъ“ — знаете по какъвъ начинъ замислено, отъ кого подготвено и какъ извършено? Това сѣ нашитѣ жестоки нрави, това сѣ случаи въ нашия политически животъ, за които трябва всички да съжаляваме и да пожелаемъ никога да не се връщатъ.

Г. Енчевъ (з): Смѣтате ли, г. Пѣдаревъ, че по начина, по който се създаде 9 юний, сѣ задоволени онѝзи, които сѣ се смѣтали онеправдани? По начина, по който се во-

дѣше цѣлото управление следъ 9 юний, което изпуста юздитѣ, и нѣкаква шийка тръгна да коли и убива български граждани, безчетъ, смѣтате ли, че сѣм задоволени онѣзи, които отъ времето на Стамболова до днесъ сѣ били онеправдани, които сѣ били ругани и преследвани отъ българската интелигенция, а сигурно не отъ българския простъ селянинъ, който ставалъ ту либералъ, ту радикалъ, ту народникъ, безъ да знае, че мѣстото му е тукъ, гдето е здравето? И примѣрътъ, който се даде, това е жестътъ на г. Малиновъ, на всички, които протѣгнаха рѣка на онеправдания селски народъ и му казаха: вмѣсто да те гонимъ и избиваме, както онѣзи на 9 юний, ти ела при насъ да работишъ, за да можемъ да извадимъ България отъ онова положение, въ което бѣше поставена отъ прежваленогo профессорско управление. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Азъ бихъ помолилъ Васъ, старъ общественикъ и старъ депутатъ: да престанемъ да ровимъ въ миналото. Нека нашето минало бѣде въ училището. Ние, които сме се борили 500 години съ турцитѣ и виждаме злостата къмъ тѣхъ, проведена и въ читанките, днесъ въ тѣхното лице имаме най-добритѣ приятели, подъ ръководството на младия турчинъ Кемалъ паша. Днесъ времѣната сѣм други и диктуватъ да не се занимаваме съ това, което вече знаемъ и което се е втѣрсало на всички. Вие имате примѣра на болшинството. Това е съветътъ на единъ младъ, който трѣбва на Васъ да отдаде почитъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Драги колега! Азъ се спрѣхъ на тази тема заради това, защото на нея се спрѣ и единъ вашъ съпартизанинъ, който не само не бѣше прекъсванъ, но бѣше аплодиранъ. Моята задача не е да ровя гробищата или пъкъ да се връщамъ на тѣзи епохи. Моята задача е да ви кажа, че на миналото не можемъ да поставимъ яка преграда. Събитията сѣм свързани, тѣ сѣм вървѣли едно следъ друго.

Г. Енчевъ (д): 21 юний постави тази преграда.

Н. Пждаревъ (д. сг): За щастие, вече отъ редица години, то се забрави въ нашия политически животъ. Азъ смѣтамъ, че когато се говори за установяване на граждански миръ въ тази страна — може би не такъвъ идеаленъ, какъвто можемъ да го желаемъ — все пакъ трѣбва да признаемъ, че този миръ го има отъ редица години вече, че той е само едно продължение, което отъ васъ се иска само да следвате, а не да създавате нѣщо ново въ тази насока. Вие знаете много добре, всичките жертви, които се правѣха отъ управниците въ тази насока, за да могатъ наистина да дадатъ единъ истински миръ, граждански и политически, въ тази държава. Та вие не виждахте ли мжката, която изпитвахъ, за да дадатъ възможность, въ тази Камара, да се събере елитътъ на българския народъ, за да може наистина оттукъ само да се прѣска благополучие за държавата и страната?

А. Капитановъ (з): Затова въ участъцитѣ ни вкарвахте, за да влѣзатъ тукъ по-добритѣ!

С. Цановъ (з): Добре, че мжката не даде резултатъ!

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Избирателниятъ законъ, съ всичките негови дефекти — азъ лично бѣхъ противъ него, защото смѣтамъ, че не е за нашитѣ времена и години, че централните бюра на политическите партии, които ние осветихме като всемогущи, не сѣм още узрѣли дотамъ, че да ръководятъ безпристрастно, съ всичката вещина нашия политически животъ — избирателниятъ законъ, казвамъ, не бѣше ли създаденъ затова, да може въ Народното събрание да се събере елитътъ на българските политически партии, за да съдействиува за правилното нареждане на държавата?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Законътъ се създаде, за да може Ляпчевъ да изкара 180 депутати!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ей го елитътъ тамъ — 26 души. (Сочи работниците)

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ ще ви кажа, че у насъ управлението и политическите партии, хаятъ повече сили, за да се добератъ до управлението и да го задържатъ, отколкото да дадатъ добро управление на държавата.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вие по себе си знаете! 8 години тѣй правѣхте.

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ бихъ желалъ въ бѣдѣ да дадете примѣръ на тази държава за други начини на политическо живѣне.

А. Аврамовъ (з): Три месеца даваме примѣръ — никога не закачаме. Даваме примѣръ и ще продължаваме да го даваме.

А. Буковъ (з): Никой не ви сваля отъ трибуната, както вие свалихте.

А. Капитановъ (з): Колко общияски съвети сѣм разтурени, тѣй, както вие ги разтуряхте? Кажете единъ поне!

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! На тази база азъ нѣма да заставамъ, защото не считамъ, че може и трѣбва въ тия подробности да се навлиза, когато се говори по тронното слово. Но ще си позволя, да се спра на единъ пасажъ отъ тронното слово, допълненъ съ отговора на тронното слово. (Чете) „Презъ юнските законодателни избори, народътъ посочи политическите срѣди, изъ които би трѣбвало да излѣзе новото правителство. По тоя начинъ той улесни и моята задача, решението на която ми е възложилъ основниятъ законъ“.

Г. г. народни представители! Мене ми прави впечатление този пасажъ отъ конституционна гледна точка. Безспорно е, въ изборитѣ се изразява народната воля и се посочватъ онѣзи партии, които трѣбва да поематъ управлението на държавата. Въ една парламентарна страна, управлението трѣбва да изхожда отъ срѣдитѣ на Парламента, които представляватъ болшинството на народа. Но при разрешаване на въпроса за съставяне на кабинетъ не е само Парламентътъ, който преценява и който дава насокитъ за разрешаването на парламентарната криза. И затова въ отговора на тронното слово се подчертава: кабинетъ, който има довѣрието на Негово Величество Царя. Азъ смѣтамъ, че въ отговоръ на тронното слово не може да има такъвъ начинъ на обяснение съставянето на кабинетъ. По конституцията и царътъ има думата и той има своя преценка. Посочването, на кабинета е дѣло, и на народното представителство, и на царя. И затова царътъ, ако кабинетътъ трѣбва да има неговото довѣрие, установява този последния по преценка на политическите условия и съобразно своитѣ разбирания, за тия политически условия. Смѣтамъ, че е ясна мисълта ми и вие я разбирате.

С. Цановъ (з): Може да е ясна, но нищо не разбрахте.

Н. Стамболиевъ (з): Не е пълна.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Оставете правителственитѣ депутати, че не Ви разбиратъ, но и ние, оппозиционеритѣ, не можахме да разберемъ какво искате да кажете. Имайте малко по-голъма смѣлость.

Нѣкои отъ земледѣлцитѣ: Какво искате да кажете?

Н. Пждаревъ (д. сг): Искамъ да кажа, че не само Народното събрание, но и царътъ трѣбва да има довѣрие въ кабинета и въ министритѣ.

Отъ мнозинството: Никой не го оспорва.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Че царътъ безъ да има довѣрие ли, ни е далъ властта?

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие сте министри по довѣрието на царя.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: На народа най-напредъ, защото той ни посочи въ едни избори като болшинство. И нѣма нищо по-нормално отъ това, царътъ да каже: прекланямъ се предъ волята на народа и избирамъ този кабинетъ.

А. Аврамовъ (з): Вѣроятно г. Пждаревъ иска правителствата и сега да се съставятъ по начина, по който се съставяха следъ 9 юний. Ние такъвъ начинъ не искаме.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Чакайге да се изясни човѣкътъ!

Министъръ С. Костурковъ: На г. Пждаревъ, види се, не му дохожда на смѣтката, гдето сега се случилъ, следъ нѣколко десетилѣтия, да дойде на властъ едно правителство отдолу, а не отгоре. Той нѣма смѣлостта да конституира това, ами се върти. Кажете го открито, г. Пждаревъ: и царътъ, и Парламентътъ иматъ довѣрие на пра-

вительството, защото народът наложи това управление. Четирите партии в опозиция получиха болшинство, и царят, ще не ще, назначи правителство изъ срѣдата на тия четири партии. То се знае, че и той има довѣрие, защото ако нѣма довѣрие, той нѣма да подпише указъ. Но преди всичко се доби довѣрието на народа, а тогава и довѣрието на царя. Властта дойде отдолу, а не отгоре.

А. Капитановъ (з): Това го знаемъ много добре. Но какво иска да ни каже г. Пѣдаревъ?

Д. Ачковъ (нац. л. о): Г. Пѣдаревъ знае много добре, че царятъ не може да се принуди. Това е силно казано спрямо царя. Царятъ може само да констатира волята на народа, но да бѣде принуденъ царятъ — е много силно казано.

Министъръ С. Костурковъ: Който почита народната воля, той я изпълнява доброволно.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: На г. Пѣдарева се щѣ 9 юний още единъ път.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): На Пѣдаревъ не се щѣ 9 юний, но Пѣдаревъ чете тронното слово и смѣта, че този пасажъ не бѣше нуженъ, или въ всѣки случай нѣмаше защо да се постави, за да се подчертава предъ народното представителство, че кабинетътъ е не само посоченъ отъ изборитѣ на 21 юний, но е и по довѣрие на Негово Величество.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Това е прерогативата на царя.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Ако нѣмаше туй довѣрие, нѣмаше да има кабинетъ. Безъ него нѣма кабинетъ.

Нѣкой отъ работницитѣ: Исква да каже, че ако Работническата партия получи болшинство, нѣма да има кабинетъ.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Въ време на царския институтъ не може да го получи.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Така е. Тази идея е многу права. Ако въ изборитѣ на 21 юний българскиятъ народъ, въ своето увлѣчение, а може би и въ своето правилно разбиране на работитѣ, въ своитѣ желания, изпратѣше болшинство отъ болшевики, пита се: Негово Величество щѣше ли да даде на България кабинетъ съ болшевики? И туй е ясно.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Не може да отиде противъ народната воля!

С. Цановъ (з): Тя стигне ли до тамъ, не се знае отговорътъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): И затова тронното слово не бива да подчертава мисли, които единъ день могатъ да бѣдатъ пакостни.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Ето защо трѣбваше да излѣзе нѣкой отъ професоритѣ по конституционно право да ни говори тамъ, за да можемъ да го разберемъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ама трѣбваше да бѣдатъ тукъ професоритѣ, за да го чуятъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Право е, че когато възлагаме такива голѣми и безспорни права на българския народъ — да опредѣля своитѣ избраници и правителството, което да излѣзе отъ тѣхъ — ще трѣбва да подчертаемъ, колко важно и колко необходимо е да се внимава въ изборитѣ да не бѣде преиначена народната воля. Това е толкова повече необходимо, че ние можахме да се убедимъ, какъ въ изборитѣ не сѣ толкова насилията, които могатъ да преиначатъ народната воля, колкото онѣзи обещания, които могатъ да заблудятъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Малко по-силно, г. Пѣдаревъ, защото не се чува.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Колкото и низко да приказвамъ, вие ще чувате това, което казвамъ.

Не е въпросътъ за резултатитѣ отъ изборитѣ, но въпросътъ е за онзи манталитетъ, който се създава въ нашето население, когато при изборитѣ се правятъ обещания отъ обикновени агитатори.

А. Аврамовъ (з): Г. Пѣдаревъ! Вие държите за манталитета на населението. Населението бѣше противъ арбитражитѣ дѣла. Колко вземахте отъ тѣхъ?

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Направете провѣрка. Ако желаете да се запознаете съ въпроса за арбитражитѣ, . . .

А. Аврамовъ (з): Да, да, желаемъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): . . . Вие можете да провѣрите дългитѣ дебати, които станяха по тѣхъ въ Народното събрание.

А. Аврамовъ (з): И впечатлението отъ тѣхъ всрѣдъ българския народъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): И голѣмото заблуждение на българския народъ. Но онова, което азъ мога да кажа за себе си, то е какво азъ считамъ, че въ случая съмъ изпълнилъ единъ дългъ, безъ да накърня ни най-малко интереситѣ на българския избирателъ, на българския народъ.

Отъ мнозинството: Колко стотинъ хиляди лева вземахте отъ арбитражитѣ дѣла?

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Азъ можехъ да взема голѣма сума и никой нѣмаше да ми каже нищо лошо.

А. Капитановъ (з): Презъ ваше време това можеше да става, безъ да има кой да ви каже нѣщо лошо.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Можехъ да взема, тъй както вземаха хора, които вие много уважавате и на които никакви упрѣци не сте въ състояние да направите. — Но не бива да се забравя, г. г. народни представители, че изборитѣ на 21 юний станяха следъ една министерска криза. Вие знаете много добре, че следъ закриване на Камарата се обяви министерска криза; кабинетътъ на г. Ляпчевъ подаде оставка не защото бѣ бلاميранъ отъ Народното събрание — Народното събрание бѣше закрито и разпуснато — . . .

Нѣкой отъ мнозинството: Бѣше бلاميранъ отъ общественото мнение.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): . . . а защото се е считало, че кабинетътъ трѣбва да бѣде въ оставка, защото той самъ е считалъ, че трѣбва да бѣде въ оставка.

Нѣкой отъ мнозинството: Да можехте да продължите управлението си безъ избори!

Д. Ачковъ (нац. л.): Какво мислѣхъ, какво ми дойде до глава! (Смѣхъ)

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Но, г. г. народни представители, единъ път кабинетътъ подава оставка, тя се приема, ставатъ опити за съставяне на новъ кабинетъ, водятъ се дълги преговори и следъ това пакъ остава сѣщиятъ кабинетъ — безспорно е, че когато този кабинетъ се яви на избори, той самъ е подронилъ почвата, на която е стоялъ. И резултатитѣ на 21 юний може да се счетатъ, че бѣха много естествени.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Много хубаво признание.

С. Цановъ (з): Неестественото бѣше само тамъ, че имаше фалшификации.

Нѣкой отъ мнозинството: На нѣкои мѣста резултатитѣ бѣха и изкуствени.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Който е следилъ, г. г. представители, тази министерска криза, който е следилъ всичко онова, което ставаше около нея, не можеше да не изкаже своето дълбоко съжаление и да не почувствува поне, че тогавашъ политиката у насъ трѣбваше да бѣде потъпкана. Партийнитѣ въпроси стоятъ всѣкога по-високо отъ политическитѣ. Азъ смѣтамъ, че този фактъ въ нашия политически животъ е отъ такова голѣмо значение, че ние би трѣбвало да се справимъ съ него. И ако наистина у насъ можеха да се подчертаватъ отговорности, въ случая все трѣбва да има отговорни за начина, по който политическитѣ въпроси бѣха пренебрегнати за смѣтка на други въпроси, които не могатъ да иматъ преимущество въ никой случай въ нашия политически животъ.

А. Капитановъ (з): Вие ако знаете, че тъй щѣше да стане, сами отдавна щѣхте да си отидете.

С. Цановъ (з): (Къмъ Н. Пждаревъ) И по тоя пунктъ се налага малко по-голяма яснота, за да постигне речта Ви целта си.

Н. Пждаревъ (д. сг): Но, г. г. народни представители, новият кабинетъ, по посочване отъ народа и по доверие отъ царя, почна да управлява. Не желая да се занимавамъ съ всички онѣзи въпроси, които могатъ да се повдигатъ вънъ, на улицата. Азъ искамъ да привлѣка вниманието на народното представителство, че, ако въ тѣзи четири месеци не можеше да се направятъ коренни промѣни — въ името на които ние чуваме много оратори да подканватъ управлението, въ името на които и самото управление заяви, че поема властта — все пакъ, има работи, които, вървамъ, и васъ трѣбва доста да наскърбяватъ, гдето се протакатъ или, въ всѣки случай, гдето се изоставятъ, тогава когато животътъ налага по-бързо действие и по-бързо съобразяване съ неговитѣ нужди.

Г. г. народни представители! Тѣзи четири месеци ние имаме случай да видимъ какъ едно управление, което иска да мине за единъ добъръ помощникъ на нашето производително население, да му съдействува въ мъжнотитѣ при тази стопанска криза, пропусна моменти, които не зная дали ще могатъ да се върнатъ и дали ще могатъ да се поправятъ грѣшките и пакоститѣ, които се сториха.

Х. Близнаковъ (нац. л): Ама туй за Сговора ли е, или за новото правителство?

Н. Пждаревъ (д. сг): Думата ми е, г. г. народни представители, за онѣзи мѣрки, върху които азъ привлѣкохъ вниманието на г. министра на земледѣлнот и на г. министра на финанситѣ, за да имъ подчертая, колко е необходимо тѣ да бъдатъ бързо взети, за да се подпомогне едно производително население, което никога не може да бъде пребреганото, не само заради това, защото то е многобройно, многочислено, но и заради това, защото то е единъ здравъ елементъ въ нашия стопански животъ.

А. Капитановъ (з): Интересно е, че се разбързахте следъ 21 юний!

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Може да не бързаме ние, но все пакъ ние трѣбва да бързате.

С. Цановъ (з): Не прекъсвайте, г. Капитановъ, г. Пждарева. Г. Пждаревъ е като човѣкъ, който сега е освободенъ отъ пленъ!

Н. Пждаревъ (д. сг): Знайно е, какъ лошо се помогна на производителитѣ-лозари и на каква цена отиде гроздето имъ. А имаше се възможностъ да получатъ тѣ малко по-висока цена. Преди всичко, г. г. народни представители, прави се отъ Министерството на финанситѣ — азъ смѣтамъ това за положително, защото го изнесоха вестниците — намаление въ акциза на виното. Трѣбва да се предполога отъ онова, което съобщаватъ вестницитѣ, че министерството ще намали акциза тогава, когато гроздето вече излизе отъ рѣцетѣ на производителитѣ. А отъ значението бѣше за производителя да знае, че той ще плаща по-малкъ акцизъ за онова грозде, което ще задържи у себе си.

С. Цановъ (з): Ама ние правимъ смѣтка за много реколти, г. Пждаревъ. Ние не мислимъ да управляваме само единъ законодателенъ периодъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Да, то ще бъде за въ бѣдеще. Но тѣзи хора, които имаха нужда сега да имъ се помогне, останаха съ праздни рѣце, и гроздето отиде на безценица; тѣ останаха безъ помощъ, когато можеше да имъ се помогне, ако имаше повече внимание къмъ тѣхнитѣ скѣпи интереси.

Лозаритѣ, г. г. народни представители, отдавна молятъ Министерството на финанситѣ да обърне внимание, че има много вина, които не могатъ да се продадатъ, поради тѣхното качество, и ще трѣбва да се изварятъ на ракия и спиртъ. Но акцизътъ, който се взема за виното, когато се обръща на ракия, е толкова голѣмъ, че никой винарь или лозаръ нѣма смѣтка и не може да го вари и обърне на ракия или спиртъ, а трѣбва или да го изпие, или да го остави да се развали. Търговцитѣ не го купуватъ заради това, защото и тѣ нѣматъ смѣтка да го купуватъ като вино и сетне да го изваряватъ на ракия, при този акцизъ, който се взема. А, г. г. народни представители! Много леко бѣше тази мѣрка да се вземе, много бързо, навреме можеше тя да се вземе, за да се помогне на производителитѣ, като

за виното се опредѣлеше производителитѣ да плащатъ сѣция акцизъ, какъвто плащатъ за кашата, отъ която се вари ракия. А това вино е развалено или слабо и то не може да бъде търговска стока като другото, силното вино. Ако това просто нѣщо се бѣше направило преди двадесетъ лѣна, безспорно, производителитѣ-лозари щѣха да получатъ по-друга цена срещу своето грозде. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че не бива да бѣдемъ така щедри въ приказкитѣ и така бавни въ действията тогава, когато е въпросъ да се помогне въ едно такова тежко време на производителитѣ-лозари. Наистина, всичкото внимание на управлението бѣше обърнато къмъ производителитѣ на зърнени храни. Но заслужаватъ внимание и производителитѣ-лозари.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че и тоя въпросъ, който бѣ повдигнатъ отъ г. Денева — въпросътъ за задълженията на земледѣлца-стопанинъ — не може да се бави много. Пакости се направиха за стопанина-земледѣлецъ. Той е поставенъ днесъ въ много трудно, въ невъзможно положение. Това се отразява и върху положението на другитѣ стопански съсловия. Това не може да продължи. Най-лошото разрешение ще бъде по-добро отъ забавеното разрешение. Г. г. народни представители! Народното събрание заседава вече отъ два месеца, приближава редовната сесия. Въ тронното слово се заявява, че ще бъде внесенъ за разглеждане законопроектътъ за акцизитѣ. Той не се внесе досега. Изглежда, че той отдавна е готовъ, но все пакъ още много дълго време ще стои, ще го задържатъ, докато го внесатъ. Обявяването, че тоя законопроектъ ще бъде внесенъ, и неизвестността, какви реформи ще се направятъ съ него, бѣше тоже една спѣнка въ търговията, въ продажбата на тазгодишната реколта на нашитѣ лозари. А въпросътъ за задълженията на земледѣлцитѣ-стопани е единъ въпросъ толкова належащъ, щото, азъ смѣтамъ, че вече нѣма защо да се бави разрешението му, и че той ще получи поне онова разрешение, което днешнитѣ условия правятъ възможно. Ще се направи възможното. Азъ не смѣтамъ, и никой не смѣта, че може много нѣщо да се направи въ тази насока. Конвертирането на задълженията на земледѣлскитѣ стопани къмъ Земледѣлската банка, безъ срѣдства на Земледѣлската банка, е нѣщо, за което може много да се говори, но отъ което не може да се очаква много. Азъ съмъ убеденъ, че когато управлението пожелае да търси срѣдства за Земледѣлската банка, то ще ги намѣри и въ нашата страна, ще ги намѣри измежду нашето население. Но ще трѣбва да се взематъ мѣрки, щото всички спестявания да отидатъ тамъ, където могатъ да бъдатъ използвани — преди всичко за земледѣлскитѣ стопанства, а подиръ това за другитѣ производителни съсловия въ нашата страна. Но тѣ сж мѣрки, които искатъ и повече време, и повече проучвания. Онова, което може да се направи сега, не трѣбва да се бави повече, защото, наистина, то ще докара и селския стопанинъ, и всички други стопани-производители въ нашата страна, до едно много тежко, до едно безизходно положение.

Г. г. народни представители! Азъ слушамъ всичкитѣ тия позиви, всичкитѣ тия апели на народни представители за съкращенията, които трѣбва да се направятъ. Тия съкращения се очакватъ. Но азъ не смѣтамъ, че ние трѣбва да се хвалимъ съ това, че сме въ състояние да направимъ нѣкой много голѣмъ съкращение въ държавния бюджетъ. Съкращенията ще се наложатъ поради липса на приходи. Съкращенията ще се наложатъ и безъ да ги желаемъ. Но, г. г. народни представители, не бива ние да смѣтаме, че положението у насъ е такова, че съкращенията по държавния бюджетъ могатъ да бъдатъ одобрени.

С. Цановъ (з): Значи, Вие това препорѣчвате — да чакаме, да не съкращаваме, докато стигнемъ до невъзможностъ да плащаме!

Н. Пждаревъ (д. сг): Не препорѣчвамъ това, но не бива да се самооболцаваме. Азъ съмъ поддържалъ отъ тази трибуна редица години, че трѣбва да се правятъ съкращения, и съмъ настоявалъ да се правятъ възможнитѣ поне съкращения.

Г. г. народни представители! Заради това голѣмо доверие, което българскиятъ избирателъ имаше къмъ Народния блокъ; заради тази голѣма надежда, която той хранѣше къмъ онѣзи, които застанаха начело на управлението, трѣбваше примѣрътъ на съкращения да се даде отъ тѣхъ. Азъ не мога да разбера, г. г. народни представители, защо не се направиха поне тѣзи работи, макаръ и малки въ сравнение съ голѣмитѣ суми на нашия държавенъ бюджетъ, когато тѣзи работи биха могли да иматъ голѣмо психологическо въздействие върху нашето население, върху избирателя. Така, напр., г. г. министритѣ трѣбваше

да направят този жестъ, защото той би билъ съобразенъ съ нашата конституция — да не получаватъ дневни пари като народни представители. Азъ съмъ поддържалъ, че, съгласно конституцията, министритъ не могатъ да получаватъ дневни пари, като народни представители, но това не се възприе.

А. Капитановъ (з): 8 години управлявахте и не го направихте, а искате сега ние да го направимъ. Насъ обвиняватъ въ демагогия!

Н. Пждаревъ (д. сг): Не ви обвинявамъ въ демагогия. Въпросътъ е да се даде примѣръ, да се види, че има разлика. Азъ поддържахъ преди една година . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Защо вие не дадете примѣръ да повърнете всички онѣзи пари, които сте получили отъ държавното съкровище?

Н. Пждаревъ (д. сг): 5 стотинки не съмъ получилъ отъ държавното съкровище, г-не, и нѣма какво да връщамъ.

А. Капитановъ (з): Съ г. Моллова не сте на едно мнение по този въпросъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): За кое?

А. Капитановъ (з): По въпроса, отъ кѣде да се правятъ съкращения.

С. Даскаловъ (з): Оставете г. Пждарева да се изкаже, да скъси речъта си, да бѣде великодушенъ къмъ насъ, защото нѣма и групата му тукъ.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Нито единъ сговористъ нѣма въ залата. (Смѣхъ)

А. Капитановъ (з): (Ржкоплѣска)

Д. Ачковъ (нац. л. о): Пардонъ, има само единъ сговористъ — оттеглямъ си думитъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Тогава, г. г. народни представители, правителството ще има по-голямъ морално право, по-голямъ куражъ, да направи и другитъ съкращения, които сж необходими. Но съкращения у насъ могатъ да се правятъ само въ службитъ и въ материалнитъ разходи. Тѣ обаче, сж дотолкова съкратени, че почти е спънатъ нашиятъ животъ, като една държава, която има голѣми задачи да реализира, въ подпомагане на нашитъ стопански съсловия и въ повдигане материалната култура на нашата страна. И ако ние смѣтаме, че въ тая насока можемъ да правимъ съкращения, ние ще бжлемъ много скоро излѣгани, измамени, защото нѣма смисълъ да се поддържа тази тежка държавна машина, ако не се дадатъ срѣдства да бѣде тя приведена въ действие, да може тя да работи.

Но по отношение реорганизирането на държавнитъ служби може много да се направи, ако не се чакатъ пакъ мненията на комисиитъ, които никога не могатъ да дадатъ здравъ материал на едно управление, за да оперира то съ съкращаване и реорганизиране на държавнитъ служби. Комисииетъ, съставени отъ чиновници, сж съъвсемъ други мантилитъ, а управникътъ трѣбва да има съъвсемъ други помощници за реализиране на неговото желание и решение да се съкратятъ или реорганизируютъ държавнитъ служби. И тамъ, г. г. народни представители, не бива народното представителство да се покаже така слабо или да не даде пълна, сериозна и енергична подкрепа на правителството въ тази насока. Азъ зная, че натискъ отъ страна и отвънъ ще има много голѣмъ, за да не се допуснатъ съкращенията, да не се допусне реорганизацията, но ако ние искаме да се избѣгнатъ всички тѣзи начини на управление, които нѣматъ нищо общо съ парламентарния режимъ, трѣбва народното представителство да съзнае нуждата отъ тѣзи икономии, отъ тѣзи преобразования, за да може наистина то да каже, че е съдействувало въ тази задача на управлението.

Нѣкой отъ мнозинството: Г. Пждаревъ! Срещу Вашата речъ тамъ (Сочи народнитъ представители С. Даскаловъ и К. Русиновъ, които седятъ единъ до другъ) е образуванъ единенъ фронтъ!

С. Цановъ (з): Единствена речъ, която се изслуша съ спокойствие отъ другаритъ. (Смѣхъ)

Г. Енчевъ (з): Тѣ, понеже сж противъ нощния трудъ, отказаха се.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ разбирамъ, че обстановката не благоприятствува да се споря на тия въпроси. Но азъ смѣтамъ, че трѣбва да направимъ възможното, за да дадемъ срѣдства на селския стопанинъ да се върне къмъ старото селско стопанство, което удовлетворяваше нуждитъ на земледѣлското семейство, безъ да бѣде принудено да се отнася до пазара и за най-дребнитъ работи, ако желяемъ да видимъ частъ по-скоро нашия селянинъ-стопанинъ възмогналъ.

Г. г. народни представители! Въпросътъ може-би да е много дребенъ. Въ моитъ очи той е отъ голѣмо значение за бъдещето на нашата страна. Тѣй както ние наблюдаваме нашитъ селски стопани, нашитъ земледѣлски семейства, не може да не ни привлѣче вниманието онова изтощено лице и на възрастни, и на деца. Вие ще видите въ селскитъ домакинства вече, че липсва възможность, храната да бѣде малко подсилена зимно време. Онзи хубавъ обичай, на Коледа да се коли въ всѣко селско стопанство свиня, вече е изоставенъ. Малко сж селскитъ стопанства, които днесъ могатъ да подсилатъ своята храна съ месо

А. Аврамовъ (з): Колко пѣти сте ходили въ нѣкое селско стопанство, за да видите това? Не сте ходили.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Г. Пждаревъ! Тукъ червениятъ попъ (Сочи К. Русиновъ) Ви прави единъ апострофъ, който той го знае отъ практика: „Ако г. Пждаревъ бѣше попъ, всички щѣше да изпѣжди отъ черква“. (Смѣхъ)

Н. Пждаревъ (д. сг): За него оставямъ удоволствието, че той е могълъ да събере хората въ черква, но тѣ го изпѣдиха отъ черквата. (Веселостъ)

А. Капитановъ (з) Много весело заседание.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Застрашено е здравето на селянина. И ако нашитъ управници биха могли да отидатъ въ нашитъ села, не като управници, но като неизвестни хора, за да могатъ да се запознаятъ съ онова, което има въ нашето село, съ срѣдствата, съ поминѣка на нашия селянинъ, ще видятъ каква голѣма разлика има между онова, което селянинътъ имаше, за да може да преживява, и онова, което днесъ има. Не сж въ състояние мѣрkitъ за опрощаване на дълговетъ да му дадатъ възможность, да води единъ животъ достатъчно човѣшки и достатъчно осигуренъ за него и за неговитъ деца, да не може болестъ да надниква въ неговото семейство. И ако г. г. народни представители, вие смѣтате, че този въпросъ може лесно да се разреши, когато се разрешава въпросътъ за неговитъ дългове, въпросътъ за неговото кредитиране, вие се лъжете. Азъ смѣтамъ, че съ това ще се помогне и ще поуспокои малко нашиятъ селянинъ, но нѣма да отидемъ въ помощта до тамъ, че наистина той да се съвземе.

Голѣми надежди се възлагатъ на нашитъ кооперации. Г. г. народни представители! Кооперациитъ, действително, ще бждатъ въ нашия стопански животъ една по-съвършена форма на кредитната самопомощъ или самопомощъ на производителитъ. Но, ако кооперациитъ останатъ въ това положение, въ което сж днесъ, тѣ не ще могатъ да привлѣкатъ въ своитъ редове, къмъ себе си, всички стопани въ нашитъ села. Вамъ е известно — азъ поне това разбрахъ отъ онова, което се публикува отъ доклада на тѣзи, които дохождаха да правятъ проучвания въ нашата страна за положението на нашитъ селски кооперации — че има стремежъ да се вмѣкнатъ въ селскитъ кооперации всички селски стопани. Този стремежъ може да се наложи, може съ законодателство да се прокара. Но азъ съмъ убеденъ, че селянитъ стопани ще предпочитатъ да търсятъ частнитъ кредитори и нѣма да отиватъ въ селскитъ кооперации дотогава, докогато тѣ не получатъ една стабилность по-друга отъ онази, която днесъ иматъ. Нѣма защо да смѣтате, че който сочи недѣжитъ на нашитъ кооперации е противъ тѣхъ. Напротивъ, всѣки приятелъ на кооперациитъ, всѣки, който смѣта, че кооперациитъ играятъ голѣма роль въ нашия стопански животъ, . . .

А. Аврамовъ (з): Само Молловъ бѣше противъ тѣхъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): . . . ще трѣбва да прави всичко възможно, за да могатъ да стѣпятъ тѣ здраво на краката си; отъ тѣхъ да се изхвърли всичко, което ги руши, което ги подяжда и да имъ се даде едно ржководство, което да не ги изтощава, а ди ги издига и закрѣпва. Това още не е постигнато и затова много наши стопани не се решаватъ да влѣзатъ въ нашитъ кооперации. А трѣбва да се направи всичко възможно, за да влѣзатъ и тѣ.

А. Аврамовъ (з): По какъвъ начинъ?

Н. Пждаревъ (д. сг): Ще трѣбва, г. Аврамовъ, преди всичко голѣмъ контролъ върху тѣхъ, за да застанатъ на базата на неутралитета, и не само на неутралитета, но и на базата на една честност и почтеност въ нареждане работитѣ въ кооперациитѣ. Ще трѣбва тѣзи, които ръководятъ кооперациитѣ, да се отсвятъ отъ своитѣ желанія да търгуватъ и да спекулиратъ.

А. Капитановъ (з): Такива ли нареждания бѣхте дали на банката презъ ваше време?

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ зная колко кооперации загариха заради това.

А. Аврамовъ (з): Азъ не зная дали ви е известно едно: когато селяни ръководѣха кооперациитѣ, когато селяни бѣха председатели на кооперациитѣ, дѣлата на кооперациитѣ бѣха въ редъ; когато започна „интелигенция“ да ги ръководи, кооперациитѣ замръхна и потънаха.

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ зная, че ръководството на кооперацията ще бѣде добро, когато ръководителътъ на кооперацията е убеденъ кооператоръ, а не единъ слушаченъ чиновникъ. Защото този, който ръководи кооперацията, ако нѣма съзнанието за ролята, която е извикана да играе кооперацията и, ако не е предаденъ всецѣло, тѣломъ и духомъ, на интереситѣ на кооперацията, кооперацията ще куца. И затова, казвамъ, на кооперациитѣ ще възлагаме надежди, но преди всичко ще трѣбва да ги подготвимъ да могатъ да играятъ ролята, която трѣбва да играятъ въ нашия стопански животъ. И дотогава докогато ги подготвимъ, дотогава докогато не станатъ здрави кредитни институти за нашия селски стопанинъ; дотогава докогато не бѣдатъ здраво организирани, за да могатъ да пласиратъ производенията на своитѣ членове, ние ще трѣбва да бѣдемъ внимателни къмъ всички органи, къмъ всички дейци въ нашия стопански животъ. Трѣбва да бѣдемъ внимателни къмъ тѣхъ затова, защото всички знаете, че само когато въ една страна има добре уредена търговия, има пвѣтуща индустрия, може да се разчита, че и земледѣлското стопанство ще бѣде издигнато, че ще получаватъ по-добъръ пласментъ неговитѣ продукти и че ще се намира по-голѣмо поле за работа. И затова, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че колкото и вие да се считате за една съсловна партия, поради факта, че сте въ сътрудничество...

А. Аврамовъ (з): Сега ще ни натиснешъ!

Н. Пждаревъ (д. сг): ... съ други партии, които иматъ малко по-други разбириания за управлението на страната, вие ще се въздържате въ всички онѣзи акции, въ които едно време бѣхте се увлѣкли.

А. Аврамовъ (з): Да не апострофираме никого ли?

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ние не можемъ да разчитаме на напредѣкъ въ тая страна, ако преди всичко не осигуримъ стопанския напредѣкъ на нашия народъ. А стопанскиятъ напредѣкъ е не само въ селския производител. Стопанскиятъ напредѣкъ е въ всички онѣзи производители въ тази страна, които живѣятъ и въ градоветѣ и които полагатъ сѣщо толкова трудъ, колкото селскиятъ производител, ако не и повече, за да могатъ да създадатъ блага за себе си и за обществото.

Ето защо азъ смѣтамъ, че когато имаме грижа, за да помогнемъ на нашиятъ селски стопани, не трѣбва да забравяме и грижата ни да помогнемъ и на другитѣ стопански съсловия въ тази страна...

А. Аврамовъ (з): Ама ние не ги дѣлимъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): ... и толкова бързо, колкото бързаме да помогнемъ на селскитѣ стопани. Всичкото трѣбва да върви хармонично, да върви заедно въ пътя на развитието, на напредѣка.

А. Капитановъ (з): Желаете ли въ туй отношение да ви следваме, както сте помагали вие?

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие не дойдохте, за да следвате насъ, ...

А. Капитановъ (з): Това е вѣрно.

Н. Пждаревъ (д. сг): ... а за да продължите това, което е създадено. Може да не ви задоволява създаденото, то може и менъ да не задоволява, но вие ще го продължите, ще го разширите и ще го засилите, недейте, обаче, унищожава онова, което е създадено.

А. Капитановъ (з): Като васъ ние нѣма да правимъ. Вие давахте кредитъ само на онѣзи кооперации, членоветѣ на управителнитѣ съвети на които бѣха ваши партизани, а на другитѣ кооперации намирахте начинъ да намалявате кредититѣ имъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Кредититѣ се даваха отъ Земледѣлската банка.

А. Капитановъ (з): Ще кажете, че Земледѣлската банка е автономна?!

Н. Пждаревъ (д. сг): Ако подозирате Земледѣлската банка въ партизанство, то е другъ въпросъ. Безспорно е, че тамъ партизанство не бива да има.

А. Капитановъ (з): Нейниятъ управител казваше: „На дружбашина мирише тукъ — никакъвъ кредитъ нѣма да дамъ“. Лично на мене го е казвалъ. Той бѣше вашъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Той е казалъ това, защото е виждалъ, че въ кооперациитѣ се насажда партизанство. Политиката на Земледѣлската банка бѣше да не подкрепя кооперации, въ които има партизани, а да подкрепя неутралнитѣ кооперации.

А. Аврамовъ (з): Кооперациитѣ бѣха повечето на Земледѣлския съюзъ и затуй се постѣпваше така.

Н. Пждаревъ (д. сг): Фактътъ, че Земледѣлската банка позволяваше на едно мѣсто да се явятъ нѣколко кооперации и да кредитира нѣколко кооперации, показва желанието ѝ да създава и да подкрепя кооперациитѣ. Но ако е забележила, че въ кооперацията се върши партизанство, тя е била въ правото си не, нейнъ дългъ е било да напомни на кооператоритѣ и на ония, които ги представляватъ, че първото условие за успѣха на кооперацията е да се изхвърли партизанството отъ нея, за да може въ нея всѣки да отиде. На кооператора се гледа като на кооператоръ, а не като на партизанинъ.

А. Аврамовъ (з): Защо измѣнихте имената на околийскитѣ синдикати и ги нарекохте „сѣюзи“? Защо отъ „околийски синдикати“, ги нарекохте „околийски сѣюзи“? Какво ви прѣчеше това?

С. Цановъ (з): Отъ чисто патриотически съображения!

А. Аврамовъ (з): Това стана съ законъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Съ законъ синдикатитѣ не се промѣниха.

А. Аврамовъ (з): Промѣниха се имената имъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Не се промѣниха.

А. Аврамовъ (з): Съ стражарски камшикъ се промѣниха.

Н. Пждаревъ (д. сг): Синдикатитѣ се промѣниха сами, затова защото изгубиха поради лоши смѣтки.

А. Капитановъ (з): Вие ги кръщавахте както помацитѣ: да не е „синдикатъ“ а да е „районенъ сѣюзъ“.

Н. Пждаревъ (д. сг): Какво значение отдавате на туй?

А. Капитановъ (з): Не отдавамъ никакво значение. Тѣ бѣха кръстени отъ земледѣлското правителство „синдикати“, но понеже вие не искахте да съществува туй име, затова го промѣнихте.

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие знаете ли, че „синдикатъ“ има съвсемъ друго значение?

А. Капитановъ (з): „Синдикатъ“ и „сѣюзъ“ иматъ сѣщото значение.

Н. Пждаревъ (д. сг): Не е сѣщото.

А. Аврамовъ (з): По този въпрос да не споримъ. Рашко Маджаровъ е на друго мнение. Не знамъ дали сте съгласни съ него.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въпросътъ за имената на кооперациитъ и на съюзитъ имъ не е отъ значение. Отъ значение е онова, което се е работило за закрепване на кооперациитъ. А вие не можете да отречете, че всичкото желание на Демократическия сговоръ и на правителството му е било да закрепватъ кооперациитъ.

А. Капитановъ (з): Това не е вѣрно. Въ Шуменъ, понеже районниятъ синдикатъ не пожела да си прекръсти името, край синдиката, който имаше до единъ милионъ лева, Демократическиятъ сговоръ създаде единъ книженъ районенъ съюзъ, на който отпусна кредитъ отъ Земледѣлската банка. Обаче сега той се чуди какъ да свърже двата края, какъ да си оправи смѣткитъ. И днесъ искатъ сливането на синдиката и на районния съюзъ, за да глътнатъ готовия му имотъ.

С. Даскаловъ (з): Оставете г. Пждарева да завърши.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Моля, г-да.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че критикитъ по тѣзи въпроси ще имате възможностъ да ги направите при разглеждането на всѣки отделенъ законопроектъ, който ще урежда тази материя. Но да поддържате, че защото въ нѣкой градъ Земледѣлската банка е направила нѣщо противъ нѣкой синдикатъ, или е създадала една кооперация по желанието на кооператори, които тамъ сжъ действовали, азъ смѣтамъ, че така не може да се критикува една система на управление. Никой, освенъ г. Ляпчевъ, като управникъ, не е правилъ повече жертви, за да се даде възможностъ да се закрепятъ и засили кооперацията, разбира се, въ кръга на възможното.

А. Капитановъ (з): Кажете, какво да правимъ съ този баталясалъ районенъ съюзъ въ Шуменъ, който създадохте вие, и съ този синдикатъ? Искате сега да ги слѣдете двата!

Н. Пждаревъ (д. сг): Не познавамъ условията.

А. Капитановъ (з): Едното е синдикатъ, другото е районенъ съюзъ; единиятъ имаше имоти, а другиятъ кредити, които пропили. И единиятъ, и другиятъ ангажираха земледѣлци-производители и тѣхни кредити и срѣдства. Сега какво да ги правимъ?

Н. Пждаревъ (д. сг): Сега вие имате вещь управителъ на Земледѣлската банка, който ще намѣри модусъ да примири тѣзи два синдиката и да създаде тамъ нѣщо жизнеспособно и годно, за да изпълнява функциитъ, за които тѣ сжъ създадени. Нѣма защо да искате отъ мене начинитъ за това.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че изпълнявамъ и изпълнихъ своя дългъ на народенъ представителъ, да подчертая голѣмата нужда, правителството да бѣде по-бързо въ мѣркитъ си, за да може наистина да се чувствува, че се идва на помощъ на всички стопански съсловия при тежкото положение, въ което се намиратъ днесъ. Азъ бихъ желалъ мѣркитъ, които правителството ще вземе, да дадатъ наистина резултати осезателни, за да могатъ ония, които иматъ вѣра въ управлението на тази държава, да разбератъ, че наистина може да се направи нѣщо въ тази насока.

Г. г. народни представители! Не трѣбва да се поддържа заблуджение въ нашето население, най-малко това трѣбва да правятъ народнитъ представители, че може едно управление, едно Народно събрание да прави чудеса въ нашия стопански животъ. Каза ви се, че чудеса не могатъ да ставатъ. Но това, което може да стане, което е посочено отъ живота, трѣбва да го направимъ; не трѣбва да чакаме да ни надпревари животътъ и да го дадемъ на следующия день, когато може да бѣде вече късно даванетоъ му.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че вие ще се освободите отъ онази треска, която бѣше обвзела управлението.

А. Капитановъ (з): Ние си знаемъ темпа. Вие сега викаете: „Много полека карате“, но ще дойде день, когато

накъ отъ сѣщата трибуна или отъ банкитъ ще почнете да говорите: „По-полека, недейте бърза“.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Моля, недейте прекъсва оратора, г. Капитановъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ съмъ убеденъ, че правителството ще се постресне малко и ще се прокопоти, за да не продължава по онзи пътъ, по който вървѣше при уреждането на нашата държавна администрация.

Г. г. народни представители! И другъ пътъ имахъ случай да го кажа: нашето чиновничество ще трѣбва да бѣде оставено спокойно, когато върши своята работа добросъвестно и предано. Азъ всѣкога съмъ поддържалъ, че нашето чиновничество ще трѣбва да почувствува контрола на управлението и властта на управника, за да бѣде предано на своята работа. Но когато то е предадено, когато добросъвестно върши възложената му работа, то трѣбва да бѣде запазено.

Б. Ецовъ (д): За да накарате нашето чиновничество да бѣде добросъвестно, въ продължение на 3—4 години му давате 1.600.000.000 лева.

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие знаете, че онова, което се прави за чиновничеството, не се прави лично за него, а за да се осигури за държавата една добра администрация, една добросъвестна и предана на службата си администрация. Не е въ заплатата на чиновникитъ бедата. Бедата е въ излишнитъ служби, въ излишнитъ длѣжности.

Б. Ецовъ (д): Защо не ги съкратихте, г. Пждаревъ, а сега разпирате тая работа?

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. Ецовъ! Вие бѣхте народенъ представителъ и въ миналата Камара, и въ по-миналата Камара, и знаете всички усилия, които сжъ правѣли, за да може да се постигне това.

Б. Ецовъ (д): Да, отъ Васъ лично, но не и отъ вашето управление. Но какво направихте вие, когато не бѣхте послушани отъ Вашитъ приятели? Напустнахте ли Сговора? Не, вие продължавате да стоите на сѣшитъ тия банки заедно съ Вашитъ приятели. Защо се солидаризирахте съ тѣхъ? Ето въпросътъ!

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. Ецовъ! Азъ считамъ, че една политическа партия не се напуска за това, защото не сте доволни отъ управлението на лицата, които стоятъ начело на тая партия. Една политическа партия се напуска, когато се убедите, че тя самата, като политическа партия, има задачи, които не сжъ съобразни съ Вашитъ разбирания. Азъ и сега смѣтамъ, че онѣзи основи, на които стѣпи Демократическиятъ сговоръ, че онѣзи принципи, въ името на които той се създаде, сжъ още една задача, която трѣбва да се постига въ нашата страна.

Б. Ецовъ (д): Кои сжъ тия задачи, г. Пждаревъ?

Н. Пждаревъ (д. сг): Заздравяването на нашата държава, заздравяването на нейнитъ финанси, подпомагането на производителитъ по начинъ такъвъ, щото тѣ да не се чувствуватъ стѣснени въ тѣхнитъ инициативи, създаването на ново социално законодателство, което да бѣде базирано на човѣщина, на социална правда и обществена солидарност. Това сжъ основитъ, на които стѣпи Демократическиятъ сговоръ. Въ името на тия задачи, азъ смѣтамъ, че Демократическиятъ сговоръ, ако не днесъ, ако не утре, другиденъ ще обедини всички български интеллигентни сили. Та затова азъ стоя въ Демократическия сговоръ. Но когато разбера, че Демократическиятъ сговоръ, като политическа партия, не може да бѣде въ състояние да изнесе тия задачи, тия политически идеи, тогава вие можете да ми поставите въпроса: защо стоите въ Демократическия сговоръ?

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. Пждаревъ! Моля Ви се, говорете по предмета; недейте отговаря на апострофи.

Н. Пждаревъ (д. сг): Да не ме прекъсватъ, г. председателю.

Прочее, г. г. народни представители, българското чиновничество трѣбва да се почувствува спокойно. Нека се разбере старата истина, казана отъ единъ нашъ държав-

никъ, че това е нужно за нашия държавен стабилитетъ и за нашето държавно преуспѣване. Съ партия се идва на власт, но за партията не се управлява. Не бива да считате, че управлението се взема, за да се създадатъ мѣста за служби на онѣзи, които се числятъ въ вашитѣ партии.

С. Цановъ (з): Мѣстата сж създадени.

Н. Пждаревъ (д. сг): Ако сж създадени, ще ги намалявате, щомъ сж излишни; нѣма да поставяте на тѣхъ хора, за които ви се казва, че сж ваши партизани.

Б. Ецовъ (д): (Възражава нѣщо)

Н. Пждаревъ (д. сг): По това нѣма да споримъ. Управлява се съ политическата партия, но не се управлява за политическата партия, . . .

Б. Ецовъ (д): Чрезъ нея и съ нея се управлява.

Н. Пждаревъ (д. сг): . . . а още повече не се управлява за хората. Защото така се разбира отъ нѣкои, затова нашето държавно управление не може да се стабилизира. Не трѣбва да даваме поводъ да се подчертава, че политическитѣ партии у насъ сж синдикати за използуване на държавната власт. Трѣбва да престане тази квалификация на нашитѣ политически партии, и то не затуй, защото съ нея ще накръните нѣкоя противна вамъ политическа партия, а ще се накръни стабилитетътъ на нашата държава. Едно осигурено и спокойно чиновничество ще бѣде полезно на нашата държава; едно чиновничество, което постоянно е загрижено, дали ще запази мѣстата си, не може да бѣде спокойно въ своята работа, не може да бѣде и плодотворно въ своята дейностъ.

Ето защо считамъ за свой дългъ да привлѣка вниманието на г. г. министритѣ върху тази треска, която е обвзела днесъ партията на Народния блокъ. Азъ смѣтамъ, че тѣ ще намѣрятъ въ себе си достатъчно куражъ — а ще го намѣрятъ затова, защото дългътъ имъ го налага — службитѣ да бѣдатъ уреждани по начинъ такъвъ, че да не страда държавната администрация, чиновницитѣ да бѣдатъ служители, които ще се чувствуватъ запазени, и то не заради тѣхъ самитѣ, а за нуждитѣ на държавната администрация.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че ако се употѣбятъ малко усилия отъ васъ и отъ онѣзи, които носятъ отговорностъ за управлението, ще можемъ да бѣдемъ спокойни, че Народниятъ блокъ ще може да оправдае довѣрието, което му се даде, и да внесе успокоение въ народнитѣ маси. А това е нужно, това е необходимо за стабилизирането на нашата държава, на нашия държавенъ строй. Нека се направи всичко възможно, за да не се дава основание на народнитѣ маси да считатъ, че онѣзи, които искатъ да миниратъ днешния общественъ и държавенъ строй, . . .

Нѣкой отъ работницитѣ: Вие го минирахте.

Н. Пждаревъ (д. сг): . . . сж прави и че тѣ сж, които могатъ да направятъ онова, което другитѣ не могатъ да направятъ. Това е една задача достатъчно благородна и много сериозна, за да ѝ се отдадемъ всички, за да работимъ всички въ унисонъ, за да можемъ, наистина, да създадемъ въ нашето село хора духовно и стопански здрави, които да могатъ да крепятъ тази, сега малка, но затова пѣкъ въ надеждитѣ на всички ни е да бѣде добре уредена, българска държава.

Г. г. народни представители! Вътрешниятъ, общественитъ миръ не може да се установи, ако не се почувствува, че минималната обществена правда царува въ нашия политически животъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вие я нарушихте на 9 юний.

Н. Пждаревъ (д. сг): Може да е нарушена, може да е била нарушена и на други дати — върху тѣхъ нѣма да се връщамъ. Азъ искамъ утрешниятъ день да бѣде по-спокоенъ отъ днешния, да бѣде по-спокоенъ отъ вчерашния. Днесъ вие носите отговорностъ за тази задача, вие имате всичкия дългъ да направите възможното, щото тази задача да бѣде наистина добре изпълнена и добре обслужена.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че всичко онова, което може да всѣва смутъ долу въ нашитѣ народни маси, долу въ нашитѣ избиратели и нашитѣ граждани, ще бѣде отстранено съ една планомерна дейностъ на управлението. Моята надежда е, че то ще може въ бързо време да оправдае всички надежди, които предизвика съ многото обещания, които даваше преди изборитѣ и следъ изборитѣ. (Подигравателни ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ. Смѣхъ)

С. Димитровъ (раб): Понеже нѣма кой да ржкоплѣска на Пждарева, земледѣлцитѣ трѣбваше да му ржкоплѣска.

А. Аврамовъ (з): Правя предложение да се отпечати речта на г. Пждарева на отдѣлна брошура!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на желѣзницитѣ.

Министъръ С. Костурковъ: Г. г. народни представители! Моля ви да решите да се вдигне заседанието за утре съ сжщия дневенъ редъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които сж съгласни съ предложението на г. министра на желѣзницитѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 35 м.)

Подпредседателъ: **Н. ЗАХАРИЕВЪ**

Секретаръ: **Т. ХР. МЕЧКАРСКИ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**